

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ HABERLER

Ocak 2007, Sayı: 23

İÇİNDEKİLER

Editörden	1
Başyazı	
Erkan Konyar, "Anıtsal Kaya İşaretleri" ? Atlı Araba Yapım Teknikleri Üzerine Yeni Görüşler	1
Uwe Finkbeiner, Bir Önasya Arkeologunun Türkiye'deki Kökleri, Johann Jakob Klein Ailesi, Türk-Alman Tarihi'nden Bir Kesit	6
Kitap Tanıtımları	
Dickinson, O., <i>The Aegean from Bronze Age to Iron Age. Continuity and Change Between the Twelfth and Eighth Centuries BC</i> , Routledge, London 2006 (Ergin, G.)	7
Yegül, F., <i>Antik Çağ'da Hamamlar ve Yıkanma</i> , Homer Kitabevi, İstanbul 2006 (Erten, E.)	9
Hellmann, M.-C., <i>L'Architecture Grecque: 2- Architecture religieuse et Funéraire</i> . Picard, Paris 2006 (Kortanoğlu, R.E.)	10
Demiriş, B., <i>Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı (Başlangıçtan İ.S. 5. Yüzyıla)</i> , Ege Yayınları, İstanbul 2006 (Özyıldırım, M.)	11
Arkeoloji Dünyasından	
Dicle Kıyısında On Yıllık Kazı Çalışmaları: Ziyaret Tepe Projesi 1997-2006 (Matney, T. - K. Köroğlu)	12
Sirkeli Höyük Kazıları ve Hitit Kenti Lawazantiya, (Kozal, E. - M. Novak - O.Casabonne - É. Jean)	14
Yenikapı Batıkları Belgeleme, Konservasyon, Restorasyon ve Rekonstrüksiyon Projesi Kapsamında Düzenlenen İki Konferans (Kocabaş, I.)	15
11. Uluslararası Tekne ve Gemi Arkeolojisi Sempozyumu (Kocabaş, U.)	17
Kazı - Araştırma	
Ainos Limanı Sualtı Araştırması - 2006 (Kocabaş, U.)	18
Aktopraklık Höyüğü Kazı Çalışmaları - 2006 (Karul, K. - Ö. Özeren)	19
Altıntepe Urartu Kalesi Kazı ve Onarım Çalışmaları - 2006 (Karaosmanoğlu, M. - H. Korucu)	20
Bademağacı Höyüğü Kazıları - 2006 (Umurtak, G.)	21
Doğu Likya'da Epigrafik-Tarihi Coğrafi Araştırmalar - 2006 (İplikçioğlu, B.)	22
Hakemi Use Kazıları - 2006 (Tekin, H.)	23
İznik Çini Fırınları Kazı Çalışmaları - 2006 (Altun, A.)	23
Kahramanmaraş Yüzey Araştırması - 2006 (Konyar, E.)	24
Kappadokia ve Antik Çukurova Yüzey Araştırmaları - 2006 (Girginer, S. - H.F. Özdemir - F. Erhan)	25
Kaunos (-Kbid) Araştırmaları - 2006 (Işık, C.)	28
Kelenderis Kazı, Onarım ve Koruma Çalışmaları - 2006 (Zoroğlu, L.)	30
Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi - 2006 (Tulunay, E.T.)	32
Olba Yüzey Araştırması - 2006 (Erten, E. - M. Özyıldırım)	34
Salat Tepe Kazısı - 2006 (Ökse, A.T.)	35
Tilmen Höyük Kazı ve Restorasyon Çalışmaları - 2006 (Marchetti, N.)	36
Yenikapı Batıkları Belgeleme, Konservasyon, Restorasyon ve Rekonstrüksiyon Projesi - 2006 (Başaran, S. - U. Kocabaş)	37
Yeşilova Höyüğü Kazısı - 2006 (Derin, Z.)	38
Yukarı Anzaf Urartu Kalesi Kazısı - 2006 (Belli, O.)	39
Enstitüden	
Enstitü Kütüphanesinden Haberler (Alparslan, M.)	41
Yeni Yayınlarımız	44

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler
Sayı: 23 (Ocak 2007)

Editör
Meltem Doğan-Alparslan
Sayfa Düzenlemesi ve Baskı
Zero Prodüksiyon Ltd.

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla kullanılabilir.
Ocak ve Mayıs aylarında yayımlanır.
Enstitü üyelerine ücretsiz verilir.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

Ekrem Tur Sokak, No.4
34435 Beyoğlu-İSTANBUL

Tel: 0090-212-292 09 63

Faks: 0090-212-514 03 97

E-mail:
meltemalpdogan@hotmail.com
mdoganalparslan@gmail.com
doganmel@istanbul.edu.tr

www.tebe.org

Editörden

Haberler dergimizin siz okuyucularıyla bu denli geç buluşması, elde olmayan bazı sebeplerden kaynaklanmakla beraber, farklı pek çok konuda makale, tanıtım yazıları ve duyurularla dolu zengin bir içerikle sizlere ulaşmasının sevincini yaşamaktayız.

Enstitümüz açısından yakın zamanda gerçekleşen en önemli olay sanırım, *Sylloge Nummorum Graecorum*'un yayımlanmasıdır. Enstitümüzün uluslararası bir seriyi Türkiye'ye kazandırması pek tabii ki, Prof. Dr. Oğuz Tekin ile Dr. Sencan Altınoluk'un özverili ve dikkatli çalışmaları ve Ege Yayınları'nın katkıları sayesinde olmuştur. Bu yayın, Enstitümüz bünyesinde faaliyet gösteren bilim kurullarının, kısa zamanda başarılı sonuçlara ulaştığını bir kez daha göstermiştir. Yayın konusuna büyük önem veren kurumumuz, *Haberler*, *Colloquium Anatolicum* ve *Klasik Filoloji Seminerleri* adlı yayınlarını bugüne kadar hiç aksatmadan yayımlamayı da başarmıştır.

Sadece iki sayfa olarak hazırlanan ve Hocam Prof. Dr. Ali Dinçol'un kaleminden ve yazıcısından çıkıp, fotokopiyle çoğaltıldıktan sonra sınırlı okuyucuya ulaşan *Haberler*'in 1. sayısı ve yine aynı şekilde yayımlanan 2., 3. ve 4. sayıları bugün, bana ve enstitümüze gelen maillele istenmekte ve mümkünse üniversitelerin, yurtiçi ve yurt dışındaki enstitülerin kütüphanelerinde, şahısların kitaplığında eksik olan yerlerini almak üzere sipariş edilmektedir. Bilimsel makale ve kitaplarda kaynak olarak gösterilen *Haberler* dergimiz, yakında değişecek çehresi ile de sizlerle buluşmayı amaçlamaktadır.

23. sayımızda hepsi 2006 yılında yayımlanmış kitap tanıtımları ve İstanbul Yenikapı'da yapılan Metro ve Marmaray projeleri kapsamındaki kazılarda bulunan batıklar ile ilgili konferans ve belgeleme-restorasyon çalışmalarının yankılarını ve aşamalarını okuyabilirsiniz. Diğer yandan, uluslararası bir çalışma sonucu Dicle Bölgesinde bulunan Ziyaret Tepe çalışmalarının on yıllık geçmişi, yine dikkatinizi çekmek istediğim bir makaledir. Birbirinden değerli arkeolojik ve epigrafik araştırmaların yer aldığı, içeriği oldukça geniş *Kazı-Araştırma* bölümü, ayrıntılı bilgiler içermektedir. Bu sayımızda, diğer sayılardan farklı olarak iki *Başyazı*'ya yer verilmiştir. Bunlardan ilki Dr. Erkan Konyar'a aittir. Makalesinde, bugüne kadar Anıtsal Kaya İşaretleri olarak tanımlanan ve Urartu kültüründe karşımıza çıkan işaretleri farklı bir bakış açısıyla değerlendirmiş, bu işaretlerin belki de atlı araba yapım teknikleriyle ilgili olabileceğini ileri sürmüştür. Biyografik bir niteliğe sahip ikinci *Başyazı* ise, Tübingen Üniversitesi mensubu olan ve Emar Kazılarını yürüten Dr. Uwe Finkbeiner'in ailesinin, Türkiye'de geçen ilginç yaşam öyküsünü içermektedir.

Umutun ve çalışmanın, her şeyin üzerinde olduğuna ilişkin inancımızla, siz okuyucularımıza da, umut ve başarı dolu bir dönem dilerim...

Meltem Doğan-Alparslan

“Anıtsal Kaya İşaretleri” ? Atlı Araba Yapım Teknikleri Üzerine Yeni Görüşler¹

Dr. Erkan Konyar

Giriş

Arkeoloji literatüründe “Anıtsal Kaya İşaretleri” olarak adlandırılan kaya oyukları başta Doğu Anadolu olmak üzere Kafkasya ve Kuzeybatı İran'da özellikle büyük Urartu merkezlerinin eteklerindeki kayalık alanlarda tespit edilmiştir.

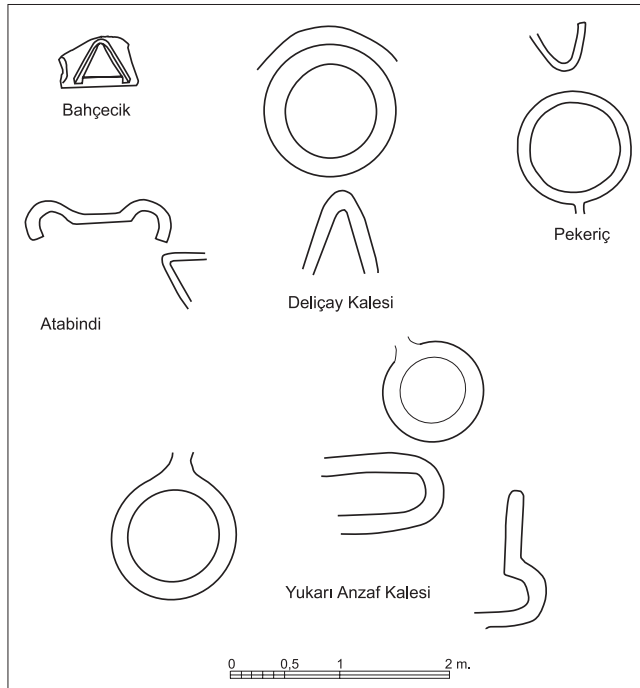
Gruplar halinde, ana kayaya oyulmuş olarak belli alanlarda toplanan bu işaretler arasında tanımlanabilir ve en sık görülenleri “daire”, “V”, “U” ve “orak” biçimindekilerdir (Res.I-III). Bunların yanında geometrik şekillerin oluşturduğu değişik işaret grupları da izlenebilmektedir. Genellikle 10–15 cm genişliğinde ve 4–10 cm derinliğinde, kayaya oyulmuş kanallarla oluşturulmuş işaretler biçim olarak birbirini tekrarlayan, standart özelliklere sahiptir. Dairesel formda olanların çapları genellikle 110–120 cm arasındadır. V ve U biçiminde olanlar ise 60–80 cm arasında uzunluğunda ve genellikle 50–60 cm genişliğindedir. Boyunduruk ve orak biçiminde olanlarsa ortalama 1.20 cm'lik uzunluğa sahiptir.

Kaya işaretleri Kafkasya ve Kuzeybatı İran'daki kimi merkezlerde de görülmesine karşın, en sık görüldükleri bölge Doğu Anadolu Bölgesi, özellikle de Van Gölü Havzası'dır. Urartu başkenti Tuşpa'nın (Van Kalesi) yaklaşık 10 km kuzeydoğusunda yer alan Yukarı Anzaf Kalesi yine Van merkezinin yaklaşık 15 km güneyinde bulunan Edremit kaya işaretleri, merkeze en yakın büyük işaret gruplarını oluşturur. Bunların yanında diğer bir önemli merkez de, gölün yaklaşık 45 km kuzeyinde Ağrı/Tutak Atabindi Köyü kaya işaretleridir. Buradaki işaretler bugüne kadar tespit edilmiş en büyük grubu oluştururlar. Urartular'ın kuzey batıdaki önemli yönetim merkezlerinden biri olan Erzincan-Altintepe Kalesi'nin, yaklaşık 30 km doğusunda bulunan Pekiç Kalesi'ndeki işaretlerde sayı bakımından kayda değer bir grup oluşturur. Bu merkezler dışında özellikle Van Gölü Havzası'ndaki kimi kalelerde, dairesel formda 1-2 işaretten oluşan örnekler tespit edilmiştir.

¹ Konuyla ilgili görüşlerini bizimle paylaşan ve değerli katkılarıyla çalışmamızı zenginleştiren öncelikle hocam Prof. Dr. M. Taner Tarhan'a ve Prof. Dr. Kemalettin Köroğlu'na minnettarız. Ayrıca makalemizi okuyarak yorumlarını bizimle paylaşan Prof. Dr. Ali Dinçol ve Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu'na teşekkür ederiz. Bu konudaki daha ayrıntılı çalışmamız, *Colloquium Anatolicum*'un V. cildinde yayınlanmıştır.

Kaya işaretleri olarak tanımlanan bu şekillerin işlevleri üzerine bazı fikirler ortaya atılmıştır. “**Kurban kanı akıtma kanalları**”, “**üzüm ezme yerleri**”, “**mezar kültü inancına dair oyuklar**” veya “**kült merkezleri**” olabileceğine dair olanları en sık dile getirilenleridir. Son yıllarda ağırlıklı kabul edilen teori ise bunların birer **kült merkezi** oldukları şeklindedir. Urartu dini ile ilgili anlamların yüklendiği kaya işaretlerinin, **dinsel işlevlere** sahip olduğu ve bu alanların halkın **gizemli kült törenlerine** ev sahipliği yaptığı yazılmıştır. Ancak, söz konusu işaretlerin dinsel işlevlerini kanıtlamaya yardımcı olabilecek ne arkeolojik, ne filolojik, ne de etnografik veri bulunmaktadır. Boyutları ve konumları da hiçbir Urartu dinsel yapıyla ilişkili değildir.

Bu şekillerin buluntu yerleri, biçimleri ve işleniş tarzları kanımızca bugüne değin anlamları konusunda öne sürülen açıklamalarla örtüşmemektedir. Bu çalışmada kaya işaretlerinin işlevleri konusunda farklı bir değerlendirme ve bakış açısı öne sürülecektir. Bu şekiller ile savaş arabası aksamaları arasındaki tipolojik benzerliğe ve geleneksel araba yapım tekniklerine dikkat çekilerek bunların kullanım alanları hakkındaki görüşümüzü temellendirmek istiyoruz. Kaya şekillerinin biçiminden ve boyutlarından yola çıkılarak yapılan genel bir gözlem, bu konudaki fikrimizin oluşmasına temel olmuştur. İşaret gruplarını oluşturan şekiller tek tek ele alındığında her birinin, bir araba aksamıyla doğrudan örtüştüğü basit bir gözlem sonucu algılanabilir. Geleneksel üretim atlı araba ve bunların üretim teknikleriyle, M.Ö. I. binyıl araba tasvirleri karşılaştırılarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Res. I: Urartu merkezlerindeki “kaya işaretleri”nden örnekler

Kaya İşaretleriyle Araba Aksamaları Arasındaki Benzerlikler

Eskiçağda kullanılmış atlı arabalar, genellikle ahşaptan üretildikleri için birkaç örnek dışında günümüze ulaşamamıştır. Bu nedenle araba aksamalarıyla ilgili bilgilerimizin çoğu, arkeolojik kazılarda çıkmış birkaç metal parça dışında daha çok, kabartma ve tasvirlerin yorumlanmasından gelmektedir. Özellikle Urartu’da kemer, kalkan vb. tunçtan yapılmış nesneler üzerindeki kabartmalarda araba tasvirlerine sıklıkla rastlanır. Yine Asur taş kabartmalarında ve tunç nesneler üzerindeki betimlerde ayrıntılı araba tasvirleri görmek mümkündür. Birçok alanda kültürel etkileşim içinde olan her iki toplum arasında savaş endüstrisi bakımından da benzerliklerin bulunması kaçınılmazdır. Aslında tüm Yakın Doğu, Akdeniz Dünyası ve hatta Uzak Doğu’da, tasvir edilen araba betimlerine baktığımızda, genellikle ortak özellikler gösterdikleri anlaşılır. Tekerleklerin boyutlarından, arabanın genişlik ve uzunluğuna kadar birçok kısmında, ortak ölçeklerin kullanıldığı görülmektedir. Hatta son 20–30 yıla kadar Anadolu’da üretilen ve kullanılan atlı araba tipleri incelendiğinde, teknolojik birkaç yenilik dışında tip, ölçek ve aksesuar bakımından eski geleneğin devamı, ortak özelliklerin sürdüğü görülür (Res.II). Tekerlek çemberleri, tekerlek parmakları, boyunduruk biçimi pek değişmeden günümüze kadar devam etmiştir. Bu nedenle söz konusu kaya işaretleriyle araba aksamaları arasındaki ilişkiyi kurarken, etnografik bilgilerden ve araba örneklerinden de yararlanılmıştır.

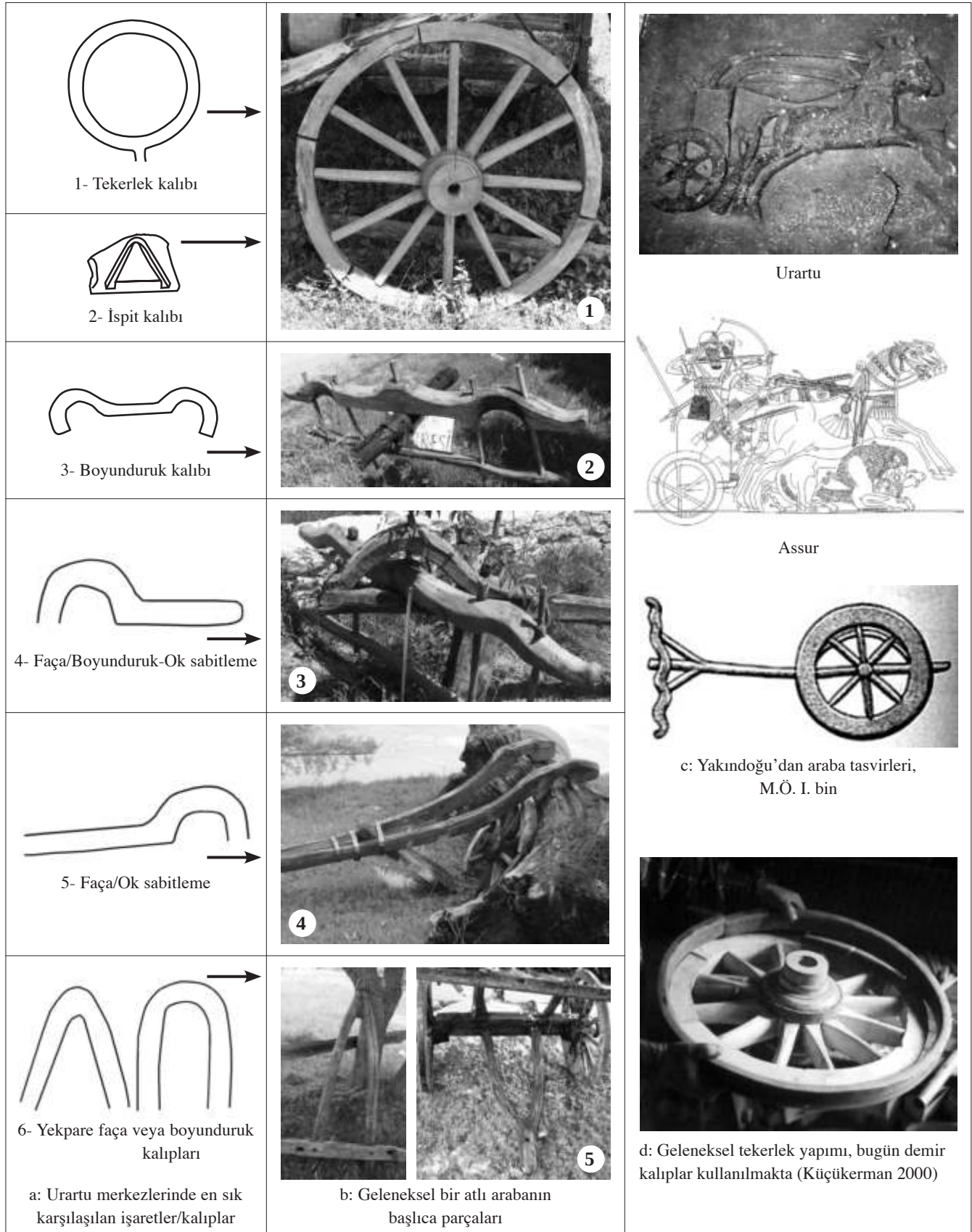
Konunun daha iyi anlaşılması açısından burada, bir at arabasının en temel aksamaları tanıtılmaya ve karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Öncelikle kaya işareti kısaca tanımlanmış, daha sonra ise tip ve ölçek bakımından araba aksamalarıyla stil kritiği yapılmıştır. Yine bu çerçevede, söz konusu işaretleri oluşturan kayaya oyulmuş oyuklar kullanılarak, keresteye nasıl şekil verilmiş olabileceği tartışılmıştır.

Dairesel Şekiller = Araba Tekerleği Kalıpları (Res.II-III)

Kaya işaretleri olarak tanımlanan şekillerden en fazla görüleni dairesel formda olanlarıdır. Savaş arabası veya atlı arabanın da en önemli aksamalarının başında tekerlek gelmektedir. Tekerleği üretmek göreceli olarak diğer parçalarının üretiminden daha zordur. Keresteye istenen içbükey açıyı kazandırmak ve birden fazla içbükey parçanın, düzgün bir çember olacak şekilde bir araya getirilebilmesi için, genellikle bir kalıba ihtiyaç duyulur. Bu nedenle dairesel formda kaya işaretleri, aslında atlı araba tekerleği için ideal bir kalıp çözümü olarak görülmektedir (Res.III). Genel olarak 110-120 cm arasında değişen çaplara sahip daireler,

10-15 cm genişliğinde ve 4-10 cm derinliğinde bir kanalla oluşturulmuşlardır. Bazıları yarım daire biçiminde olabilmektedir. Yine bazılarının alt kısmı dışarıya açıktır. Oldukça düzgün bir dairesel plan gösteren bu işaretleri ilk bakışta bir tekerlek çemberini anım-

satırlar. Yakın Doğuda arkeolojik kazılarda saptanmış tekerlek çemberlerinin çapları ve bugün etnografik özellikteki at arabalarının tahta tekerlekleri de hemen hemen aynı boyutlarda olmaktadır. Kaya işaretlerinin çoğunun standart ölçülerde yani 110 cm boyutlarında

Res. II: Kaya işaretleri, geleneksel üretim araba aksamaları ve Yakınoğu'da I. binyıla ait araba tasvirlerinden örnekler

Res. III: Deliçay Kalesi eteklerinden tekerlek işareti
(Belli 2000: fig. 7)

olması da ilginçtir. Bu bilgiler ve tipolojik benzerliklerinden yola çıkılarak, dairesel biçimli bu olukların tekerlek çemberlerinin kalıbı olarak kullanılmış olabilecekleri öne sürülebilir. Yekpare veya birden fazla parçaya içbükey kavis vererek çemberin düzgün bir biçimde oluşturulması, ancak bu şekilde pratik ve hızlı olabilmekteydi. Özellikle tek bir kereste parçasından tekerlek üretimini mümkün kılan bu sistem, arabanın en güçlü olması gereken parçasının oluşturulmasında ideal bir çözüm olarak görünmektedir. Su buharı ya da suyla yumuşatılan veya ısıtılan kereste parçaları bu dairesel oluklar içine yerleştiriliyor ve zamanla suyunu çeken keresteler kuruduktan sonra istenen formu alabiliyorlardı. Daha sonra bu çembere göbek ve tekerlek parmakları da eklenerek tekerlek oluşturuluyordu. Son yıllara kadar Anadolu'nun birçok yerinde farklı kalıp örnekleri kullanılarak tekerlek üretimi devam etmiştir (Res.II/b-1, d). Örneğin Eskişehir'de kerestenin suda kaynatılmasıyla tek parça tekerlek demir kalıplardan çıkarılabiliyordu.

Standart ölçülerde ve düzgün dairesel formlar gösteren bu işaretlerin işlevleri bizce açıktır. Böylelikle aynı boyutlara, kalınlığa ve genişliğe sahip tekerlekler seri bir biçimde üretilabiliyordu. Bazı merkezlerde bulunan ve sayıları 1'i ya da 2'yi geçmeyen 1.80- 2 m. çaplara sahip düzgün olmayan dairelerin, yaygın formlar dışındaki üretimler için -örneğin araba kasasının parçaları- kalıp olarak kullanıldıkları söylenebilir.

Küçük V biçimli işaretler = Tekerlek Parmağı (Res.II/a-2)

Tekerlek Parmakları, tekerleğin mukavemetini arttırmak için tekerlek göbeğiyle tekerlek çemberi arasına yerleştirilen çubuklardır. Bunlar çeşitli tekniklerde

üretilmektedir. Bizi ilgilendiren yapım tekniği ise, düz bir kerestenin yine çeşitli tekniklerle yumuşatılarak ortadan ikiye bükülmesiyle yekpare ve ikili bir tekerlek parmağının oluşturulmasıdır. Parmak sayısına göre kıvrılma açısı değişebiliyordu. Örneğin 4 parmaklı bir tekerlek için 90 derece kıvrılmış iki parça, 6 parmaklı bir tekerlek için ise 3 kereste parçası 60 derece kıvrılarak dar açılı sırt sırta getiriliyordu.

Kaya işaretleri olarak adlandırılan ve tekerlek kalıbı olarak düşündüğümüz dairesel işaretlerin yanı başında sıklıkla karşılaşılan “V” biçimli formların küçük boyutlu ve dar kanallı olanlarının tekerlek parmakları için kalıp olarak kullanıldıklarını önermek istiyoruz. Su veya su buharıyla yumuşatılan keresteler kayaya oyulmuş, bu V biçimli kalıplara sokuluyor, kurutma işleminden sonra da çıkarılıyorlardı. Böylelikle yekpare bir biçimde oluşturulan parmaklar, sırt sırta verilerek merkezde birleştiriliyor ve tekerlek göbeği meydana getiriliyordu.

Büyük V biçimli işaretler = Faça (Res.II/a-4, 5)

Faça olarak adlandırılan araba aksamı, dingil ile boyunduruğa uzanan ve “ok” olarak adlandırılan mil arasında bağlantıyı sağlar. Atlı arabanın daha seri hareket edebilmesi için dingilin her iki kenarına yerleştirilmiş keresteler uca doğru daralarak okla birleşirler. V biçimli olan façalar iki parça halinde düzenlendiği gibi, yekpare olarak da üretilmekteydi. Söz konusu kaya işaretleri arasında büyük boyutlu ve V, U biçimliler olarak adlandırılanların da, bu amaçla kullanıldıklarını öneriyoruz. İki tekerleği birleştiren mil kısmına oturtulmuş ve boyunduruk milinin bağlandığı V veya U biçimli parça, söz konusu işaretlerin biçim ve boyutlarıyla doğrudan bağlantılıdır. 60–80 cm arasında değişen bu araba aksamaları, bugün bile tek parçadan oluşturulur. Yakın döneme kadar kullanılan örnekler oldukça açıklayıcı bilgi verirler. İki parçalı faça kullanımına dair bulgular mevcuttur. Özellikle “orak”, “çengel” veya “baston” olarak tanımlanan işaretlerin, dingil ile “ok” kısmı arasında bağlantıyı sağlayan parçalar olması, yine tipolojik özelliklerine ve boyutlarına bakılarak rahatlıkla söylenebilir.

Boyunduruk (Res.II/a-3, b-2)

Yine söz konusu kayalık alanlara açılmış daha küçük boyutlu ve kısa “U” ve “V” biçimli işaretler boyunduruk yapımı için kullanılmıştır. Boyunduruk üretimi için iki yöntem uygulanmıştır. Birinci yöntem modülerdir. Uygun ölçülerdeki U veya V biçimli iki parça arasına düz bir kereste parçası geçirilerek boyunduruk oluşturulabilmekteydi. Bugün dahi kullanılan bir diğer biçimi ise, aynı formun yekpare bir parça halinde elde edilmesidir. Her iki ucu yarım daire biçiminde

işlenmiş ve bu iki yarım dairenin bir olukla birleştiği şekiller, yekpare boyunduruk üretimi için uygun kalıplardır (Res. II/b-2). Uzunlukları 120–130 cm arasında değişen bu kaya işaretleri boyutları ve biçimleriyle, günümüze ulaşan at arabası boyundurukları ve tasvirlerde gördüğümüz boyunduruk tipleriyle doğrudan bağlantı kurmamızı sağlamıştır.

Sonuç

Genellikle Urartu Kalelerinin surlarının dışında uygun kayalık alanlara açılmış kaya kalıplarının, tipolojileri ve ölçekleri göz önüne alındığında, araba aksamı üretimi için kullanıldığı fikri ağırlık kazanmaktadır. Özellikle araba yapımının en zor aşamasını oluşturan tekerleğin günümüze değin uygulanan yapım teknikleri göz önüne alındığında, “Kaya İşaretleri” olarak adlandırılan oldukça düzgün dairesel kanalların, standart tekerlek üretimi için ne kadar uygun kalıplar olabileceği daha iyi anlaşılır. Diğer oyukların formları ve ölçekleri düşünüldüğünde, bir at arabasının üretimi için gereken temel parçaların hemen hemen tümünün kalıplarının, aynı alanda bulunduğu gözlenmektedir. Her yerleşmede bütün parçaların aynı biçimde olmaması sorgulanabilir bir gerçek olmakla birlikte, bunların tahrip edilmiş veya toprak altında kalmış olabileceği de dikkate alınmalıdır. Ayrıca, son zamanlara kadar genel kaideler dışında parça üretiminde, farklı tekniklerin kullanılabilir olduğu gözlenmiştir. Yine standart bir üretimin bir parçası olarak bazı atölyelerde belli parçaların üretilmiş olabileceği, o yüzden tüm kalıpların aynı alanda bulunmamasının olağan olmasını da göz önüne almak gerekir. Kuşkusuz Yakınoğu’da üretilen atlı araba tekerlekleri ve diğer aksamaların tümü, aynı tekniklerle üretilmiyordu. Bu nedenle Urartu Coğrafyasının tümüne de, aynı kaya kalıpları yayılmış değildir. Bunun Urartu Coğrafyası, ormanlık alanların yayılımı ve uygun ağaçların bulunup bulunmamasıyla doğrudan ilgili olduğunu düşünüyoruz.

Burada vurgulamak istediğimiz diğer bir önemli nokta söz konusu tekniğin sadece araba aksamaları üretiminde kullanılmış olduğudur. Bizce keresteye şekil verilmesi gereken birçok işte, söz konusu kalıpların uygun olanları kullanılmıştır. Örneğin yekpare mobilya parçalarının yapımında ve bazı tarım aletlerinin üretiminde de aynı tekniğin kullanılmış olması olasıdır. İlerde yapılacak daha kapsamlı belgeleme ve yayın çalışmaları sonucunda konunun bu boyutunun da değerlendirilebileceği ve yeni katkılarının yapılacağını ümit ederiz.

Söz konusu kalıpların kronolojisi burada çok fazla tartışılmamıştır. Bilindiği gibi bu kalıpların yer aldığı yerleşmelerde, aynı zamanda başka dönemlere ait

yerleşme tabakaları da bulunmaktadır. Bu nedenle belli bir tabakaya ait görülmeyen bu kalıpların kronolojisi de net değildir. Buna karşın, at arabaları veya savaş arabalarının Urartu’da oldukça yoğun bir kullanım alanı olduğunu bilmemiz ve bunlarda kullanılan teknoloji bizi bu kaya kalıplarının Urartu Dönemi’ne tarihlendirilmesi konusunda daha cesaretlendirmektedir.

Kaynakça

Belli, O.

1989 “Urartu Kalelerindeki Anıtsal Kaya İşaretleri-Monumentale Felszeichen im Bereich Urartäischer Festungsanlagen”, *Anadolu Araştırmaları* 11: 65-123.

Belli, O.

1999 *Anzaf Kaleleri ve Urartu Tanrıları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Belli, O.

2000 “Doğu Anadolu’da Urartu Krallığı’na Ait Anıtsal Kaya İşaretlerinin Araştırılması”, *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi* (Ed. O. Belli), İstanbul: 403-408.

Gündüz, S.

2002 “M.Ö. I. Binyılın İlk Yarısında Önasya Krallıklarında Araba Tekerleklerinin Özellikleri ve Yapım Teknikleri”, *Belleten LXVI*: 789-818.

Kleiss, W.

1981 “Felszeichen im Bereich urartäischer Anlagen”, *Archäologische Mitteilungen aus Iran* 14:23-26.

Küçükerman, Ö.

2000 *Anadolu Tasarım Mirasının Ayak İzlerinde Türk Otomotiv Sanayi ve Tofaş*, İstanbul.

Littauer, M.A.-J.H. Crouwel

1979 *Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East*, Leiden-Köln.

Özgen, E.

1983. “The Urartian Chariot Reconsidered:I. Representational Evidence, 9th-7th Centuries B.C.” *Anatolica* X: 111-31.

Özgen, E.

1984 “The Urartian Chariot Reconsidered: II. Archaeological Evidence, 9th-7th Centuries BC.” *Anatolica* XI: 91-105.

Enstitü Üyelerimizden İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı’nda görevli olan Doç. Dr. İnci Delemen, 7 Aralık 2006 tarihinde Profesörlüğe yükseltilmiştir. Kendisini Enstitü olarak tebrik ediyoruz.

Bir Önasya Arkeoloğunun Türkiye'deki Kökleri¹

Johann Jakob Klein Ailesi Türk-Alman Tarihi'nden Bir Kesit

Dr. Uwe Finkbeiner

Klein Ailesi, nesiller boyunca Teck Kalesi içinde ve çevresinde Schwäbische Alp olarak bilinen bölgenin sınırında yaşamaktaydı. Bu durum, bir papaz olan Johann Jakob Klein'in, küçük bir Alman cemaatinin başına geçmesi için, Amasya'ya tayin edilmesiyle aniden değişti. Bugünkü Württemberg eyaletinde yer alan Rieden'den Amasya'ya olan yolculuk macera içinde geçti ve yolculuk, atlı bir araba ile yapıldığından, haftalar boyu sürdü. Amasya'da kendisini küçük bir kilise beklemekteydi. Bu kilise, Amasya'dan iplik ithal eden Mez Şirketi'nin, dut mezarlarında çalışan ailelerinin dini merkeziydi.

Johann Jakob Klein'in, Amasya'da yetişen oğlu Eberhard Christian ise, kendini elma yetiştiriciliği konusuna ve özellikle elma türlerinin geliştirilmesine adanmıştı. Amasya'nın elmalarıyla ünlü olması bu açıdan bir tesadüf müdür? Her Noel'de bir kasa elmayı Berlin'de bulunan Alman Kayzer'ine göndermesi, yetiştirdiği elmaların oldukça iyi olduğunu gösteriyordu. Bir hobi olarak başlayan elma yetiştiriciliği, zamanla bir tutkuya dönüşmüş ve ev ile tarla işlerinin ihmal edilmesine yol açmıştı. Bu nedenle bir idareci getirtti. Aynı idarecisinin, kendisinin tüm mal varlığını dolandırdığını fark ettiğinde ise, çok geç kalmıştı. Sonunda haciz için gelen polisler ön kapıyı çaldıklarında, arka kapıdan kaçırılan ve kilise ayını için kullanılan kadehler ile bazı aletler dışında elinde hiçbir şey kalmamıştı.

Eberhard Christian Klein artık fakir bir adamdı. Bu nedenle ani bir kararla ailesiyle beraber, şimdi bahsetmek istediğim oğlu Wilhelm'in yanına, Akşehir'e taşındı. Wilhelm Klein, üniversite eğitimini Paris'te almış ve ülkenin dört bir yanında bulunan değirmenleri inşa etmiş başarılı mühendislerden biriydi. Avlarda etkili şahsiyetlerle ilişki kuran, Konya Valisi'nden arkadaşı olarak bahseden, varlıklı biri olduğu da söylenebilir. Sadece erkek kardeşi için değil, kız kardeşleri arasında, sıkıntı içinde bulunan herkese yardımcı olabilecek bir kişiydi. Babasının başına gelen talihsizlikten bahsetmiştim. Peki kız kardeşlerini Wilhelm'e sığınmaları için zorlayan etken neydi?

Erkek çocukların, Almanya, Avusturya ya da İsviçre'den bir eş seçmeleri, ikinci nesilden itibaren bir gelecek haline geldiğini belirtmeliyim. Buna karşın kızlar,

Türkiye'de yaşayan Hristiyanlar ile evlendiriliyordu. Wilhelm'in ablasının şansı vardı ki, Cetrik "Karikin" Fenercian adlı çok zengin bir Ermeni ile evlendirildi. İran, Suriye ve Mısır'a kadar ulaşan kervanlara sahip bu kişi, işi nedeniyle sık sık uzun süreyle evinden uzakta kalıyordu.

Evinden ayrıldığı her seferde, kendisine bir şey olduğu takdirde, kardeşlerinden sakınması gerektiği konusunda karısını uyarmıştı. Talihsizliğin nerede olduğu bilinmiyor; bilinen tek şey, yolculuk ettiği atlı arabasıyla beraber bir uçurumdan düştüğüdür. Julia, felaketi duyduktan sonraki gece kocasının ikazları doğrultusunda, özellikle çocuklarını göz önünde tutan vasiyetnameyi yastık altında saklamıştı. Ancak ertesi sabah vasiyetname kaybolmuş, Julia yoksul ve hak iddia edilemeyecek bir duruma düşmüştü. Tek çaresi kardeşi Wilhelm'e gitmekti.

Eberhard Christian, Basler Mission tarafından kendisine gönderilen İsviçreli bir kadın ile evlenmişti. Her ikisi de birbirini görmeden Amasya'da dünya evine girmişlerdi. Bu yönden oğlu Wilhelm'den ayrılmaktaydı. Çünkü o, kısa adı Pepi olan karısı Josephine Emilie ile Türkiye'de tanışmıştı. İkisi 1906 yılında evlenmişlerdi. Bir yıl sonra ise kızları Ernestine, yani annem, Akşehir'de dünyaya gelmişti.

Macera dolu yaşamı sonucunda Sudetenland'dan Türkiye'ye gelen Pepi'nin babası Adolph Tyll olmasaydı, burada neredeyse ailemin hikâyesinin sonuna

Bayburt yakınlarındaki bu tahl değirmeni, Wilhelm Klein tarafından 1928 yılındaki dönüşünden sonra inşa edilmiştir.

¹ Dr. Uwe Finkbeiner, Enstitümüz için 19 Nisan 2005 tarihinde verdiği konferansı öncesinde yaptığımız bir sohbet sırasında, ailesinin 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında Türkiye'de yaşadığından bahsetmişti. Daha sonra kendisinden bu yaşam hikayesini Haberler Dergisi'nde yayımlamak üzere kaleme almasını rica etmiştik. Burada okuyacağımız hikaye, sizlerle paylaşmak istediğimiz bu ilginç yaşam öyküsünü içermektedir.

Eberhard
Christian Klein,
(Afyon-) Kara
Hissar 1890

gelmiş olurum. Adolph Tyll, genç yaşta Avusturya ordusunda süvari yüzbaşı olmuştu. Eğer liberal olan siyasi görüşü hükümet ile ters düşmeseydi, mesleğinde daha da yükselmiş olacaktı. Kendisi o dönemde Viyana'nın yönetiminde bulunan Macaristan'da gerçekleşen ihtilal ile yakından ilişki içinde olduğundan,

Romanya'ya kaçmak zorunda kalmıştı. Oradaki üniversitede demiryolu inşaatı konusunda eğitim görmüştü. Edindiği bu ikinci meslek ise, Türkiye'ye gitmesine neden olmuştu.

Demiryolu mühendisi olarak Bilecik-Konya arasındaki Doğu Ekspres hattının inşasını yönetmişti. 1901 yılında Akşehir yakınlarında trajik bir kaza sonucu, tuzruhu doldurulmuş bir rakı şişesinden yanlışlıkla içerek ölmüştü. Daha önce, kendisi gibi demiryolu mühendisi olan yeğeni de, tünel açma çalışmalarında hayatını kaybetmişti. Eğer Almanya ve Türkiye, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmemiş olsaydı, eminim ki aile daha uzun seneler boyunca Türkiye'de kalırdı. Ancak Klein Ailesi, Konya'ya doğru hareket eden İngilizler tarafından ülkeden çıkartılmış ve aile 1918 yılında Almanya'ya dönmüştü.

Büyükbabam, Türk pasaportuna sahip olduğundan ve Konya'da Paşa ilan edildiğinden, fark edilmeyeceğini düşünmüş olsa da, İngilizlere yapılan bir ihbara maruz kalmıştı. Kendisi, koşullar uygun olduğunda Türkiye'ye tekrar dönebileceğini düşünmüştü. Büyükbabam Wilhelm Klein ve ailemin bundan sonraki yaşamı ise ayrı bir öyküdür. Ancak şunu söyleyebiliriz ki, onun memleketi, doğmuş olduğu ülkeydi: Türkiye'ydi.

(Almanca'dan Çeviren Metin Alparslan)

Kitap Tanıtımları

Dickinson, O., *The Aegean from Bronze Age to Iron Age. Continuity and Change Between the Twelfth and Eighth Centuries BC*, Routledge, London 2006.

Geç Tunç Çağı'nın sonlarında hemen hemen bütün Ege dünyası, Anadolu ve Doğu Akdeniz'de meydana gelen yıkımları izleyen ve kabaca M.Ö. 1100/1090-700 arasına denk düşen "Karanlık Çağlar" eserin konusunu oluşturmaktadır.

Alanının önde gelen uzmanlarından olan Dickinson'un kitabı, 1994'te yayınlanmış ve hâlen Tarihöncesi Ege hakkındaki başlıca temel başvuru eseri olan *The Aegean Bronze Age* ile benzer konuları işleyen ve aynı misyonu taşıyan tamamlayıcı bir devam çalışmasıdır. Başlıklar da *The Aegean Bronze Age*'tekiler ile az çok aynıdır. Kitap 9 bölüme ayrılmıştır: 1) Terminology and Chronology; 2) The Collapse of the Bronze Age Civilization; 3) The Postpalatial Period; 4) The Structure and Economy of Communities; 5) Crafts; 6) Burial Customs; 7) Trade, Exchange and Foreign Contacts; 8) Religion; 9) Conclusion.

Bu bölümlerden önce gelen Giriş'te Dickinson, Karanlık Çağlar hakkında günümüze kadar yapılan çalışmalara kısaca değinir. Terminoloji ve kronoloji ile ilgili

sorunları ele alan ilk bölümde "Karanlık Çağlar" teriminin yeni buluntular ve değerlendirmeler ışığında artık geçerliliğini yitirdiğini belirtmektedir. Dickinson bunun yerine "Erken Demir Çağı" teriminin kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Dickinson ayrıca "sub-Miken" teriminin çok fazla anlam ifade etmediğini, çünkü bu gruba giren kap formları ve bezemelerin birkaç değişiklik dışında GH IIIC'nin doğrudan takipçisi olduğuna işaret etmektedir. Üstelik, GH IIIC'te başlayan ve "Karanlık Çağlar"ın başında iyice belirginleşerek devam eden yöreselleşmenin kap formlarına dayalı görelî tarihlendirmeyi güçleştirdiğini de ekler.

İkinci Bölüm, Ege arkeolojisinin hâlen tartışılan ilginç bir sorununu, Tunç Çağı'nın sona erişini ele alır. Yazar, önce çöküş hakkında başlıca görüşleri sıralamış ve kısaca irdelemiştir. Bu kısımda, çöküşün nedenini askerî alandaki taktiksel yeniliklere bağlayan Robert Drews'un görüşleri üzerinde özellikle durmuştur. Dickinson ise çöküşü birden fazla neden bağlamakta ve diğer teoriler arasında orta bir yol bulmaya çalışmaktadır. Ancak buna zorunlu olarak kısaca değinmiştir ve bu sebeple argümanları doyurucu olmaktan uzaktır.

“Saraylar Sonrası Dönem” (M.Ö. 1190-1050) başlığını taşıyan üçüncü bölümde, çöküşten sonra Ege’nin durumu ele alınmaktadır. Dickinson, çöküşün geri dönülemez bir kopuşu yansıtmadığını, Mykenai, Tiryns ve Lefkandi gibi yerleşimlerde onarım faaliyetlerinin ve kısmî yerleşimlerin gözlemlendiğini belirtmektedir. Sarayların yeniden inşasına hiç girilmemesini, bunların temsil ettiği toplum yapısının ortadan kalktığına dair en önemli kanıt kabul eder. Bununla birlikte, mezar mimarisi, çanak-çömlek, ev planları ve figürinler gibi maddi kültür kalıntılarında süreklilik gözlemlenmektedir.

Dördüncü bölüm Karanlık Çağdaki toplum yapısı ve ekonomi ile ilgilidir. Dickinson önce kısaca anakaradaki flora, fauna ve madenlere değinir. Karanlık Çağ yerleşimlerine dair kanıtlar yetersiz olduğundan, yaşam koşullarını anlayabilmek her zaman mümkün olmamaktadır. Yazar, eldeki verilere dayanarak dağınık bir yerleşim modelinin bulunduğunu ve belli bir modelin takip edilmediğini göstermektedir. Aynı zamanda mimariyi de ele alarak, sürekliliğin bu alanda da devam ettiğini, Lefkandi ve Nikhoria gibi yerleşimlerde oturanların, Homeros’taki *basileus*ların gerçek hayattaki karşılıkları olabileceğini belirtmektedir.

İş kolları beşinci bölümün konusudur. Geç Tunç Çağındaki birçok iş kolu, Saraylar Sonrası Dönemde ortadan kaybolmuştur. Sanatsal beceride bozulma görülmektedir. Yazar zanaatkarların GTÇ’de olduğu gibi tam gün çalışmadıklarını, zira kendilerine hammadde sağlayan sarayların yokluğunda uzmanlık gerektiren işleri ancak tarımcılık gibi uğraşların yanında yapabileceklerini öne sürmektedir. Doğal olarak kap formlarına geniş yer ayrılmıştır. Onu metal işçiliği izlemektedir. Dickinson demirin Hitit İmparatorluğu’nun yıkılmasının ardından yaygınlaştığı görüşünün kabul edilemeyeceğini savunur. Bunların dışında figürinler, takılar ve silahlar incelenen buluntu grupları arasındadır.

Altıncı bölümde incelenen gömü gelenekleri, yazarın da belirttiği gibi dönem hakkındaki en geniş bilgiyi sağlamaktadır. Dickinson’a göre buradaki temel sorun, Karanlık Çağ gömülerinin gerçek nüfusun ne kadarını yansıttığıdır. Araştırmalar, fakir erkeklerin ve birçok kadın ve çocuğun kazılarda ortaya çıkarılan gömütlerde temsil edilmediğini ortaya koymuştur. Saraylar Sonrası Dönemde görülen en çarpıcı değişimlerden biri kremasyonun ortaya çıkışıdır. Dickinson’un kayda değer gördüğü başka bir gelişme, çoklu gömülerin yerini tekil gömülere bırakmasıdır. Yazara göre bu, yeni bir nüfusun yerleştiğine işaret etmese de bazı toplumsal değişimlerin yaşandığını göstermektedir. Karanlık Çağ gömülerinde de ciddi bir kopuş yaşanmadığı görülmektedir. Tekil gömülerle birlikte yaygınlaşmaya başlayan kremasyonun en çok

tercih edildiği yerleşimlerde bile bütünüyle benimsenmediğinden yola çıkan Dickinson, ölüm ve ölümden sonra hayat ile ilgili inançların fazla değişmediğini düşünmektedir.

Ticaret ve Dış İlişkiler başlıklı bölüm beklenileceği gibi, özellikle Yakın Doğu ile olan ilişkilere odaklanmıştır. Yakın Doğu ve İtalya ile bağlantıların alt düzeyde de olsa devam ettiği, bu bağların genellikle figürinler, mühürler, taş ağırlıklar gibi küçük buluntu gruplarıyla temsil edildiği anlaşılmaktadır. Bunun dışında metal ticaretinin önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Genel olarak ilişkilerin azalmakla birlikte asla kaybolmadığını ve geniş bir alanda takip edilebildiğini söylenebilir. Lefkandi ve genel olarak Euboea’nın Karanlık Çağlarda Yakın Doğu ile kurduğu ilişkiler ayrı bir alt başlıkta incelenmiştir.

8. Bölüm dine ayrılmıştır. Dickinson’a göre önemli sorunlardan biri, Antik Yunan dininin ne ölçüde Tunç Çağı özellikleri taşıdığı ve Karanlık Çağlarda yeni gelişmelerin meydana gelip gelmediğidir. Dickinson, Yunan dininin tarihöncesinden antik çağa kadar süreklilik gösterdiği fikrine kaşı çıkmakta, sosyal ve siyasî alanda yaşanan ciddi değişimlerin mutlaka dini de etkileyeceğinin üzerinde durmaktadır. Saraylar Sonrası Dönem için en önemli buluntular Girit’ten gelmektedir. Figürinler ise GH III ile Saraylar Sonrası Dönem arasındaki ilişkiyi gösteren en önemli buluntulardır. 11. ve 10. yüzyıllarda figürin adakları ve üretimi Girit dışında hemen hemen kesilmiştir. Törenselleşen alanların terk edilmesi de yine bir kopuşu göstermektedir.

Dickinson Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapmaktadır. Karanlık Çağların öncesinde ve sonrasında büyük başarılar imza atmış bir toplumun neden bu dönemde büyük ölçüde sessizliğe gömüldüğünü anlamak gerektiğini, bunun içinde arkeolojik verilerin tek gerçek yol gösterici olduğunu savunan Dickinson, Homeros ve benzer kaynakların büyük ölçüde yanıltıcı olduğunu da ekler. Girit’in bu dönem için genelde göz ardı edildiğini, ancak bildiklerimize önemli katkılar yaptığını da hatırlatmaktadır. Karanlık Çağların bu kadar uzun sürmesinin ardındaki nedeni, nüfusun azalması ve sosyal organizasyonun yeterli düzeyde yapılamaması olarak açıklamaktadır. Arkaik ve Klasik Dönemlerde görülecek bazı öğelerin Erken Demir Çağından itibaren ortaya çıktığını belirtmektedir. Öte yandan, arkeolojik verilerin yetersizliğini hâlen önemli bir engel olarak gören Dickinson, eskiye nazaran daha çok şey bilmemize rağmen, arkeolojinin bazı cevapları asla sağlayamayacağını, Karanlık Çağların her zaman gizemini koruyacağını söylemektedir.

Dickinson’un kitabı, devamı olduğu *The Aegean Bronze Age* gibi ciddi bir açığı kapatmakta ve dönem hakkında

son bilgileri içermektedir. Ayrıca her bölüm sonunda verilen açıklamalı bibliyografyalar, konu hakkında daha fazlasını öğrenmek isteyenler için yararlı bir başlangıçtır. Yazarın da belirttiği gibi, Karanlık Çağların çoğunlukla Atina merkezli arkeolojik kanıtlarla incelenmesinin sakıncası vardır ve kendisi de diğer yerleşimlere olabildiğince ağırlık vermiştir. Ancak, Anadolu'daki Smyrna gibi önde gelen merkezlerle ve Yunanistan'dan Anadolu'ya yapılan göçlere değinilmemesi, önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. *The Aegean Bronze Age*'te olduğu gibi burada da, Dickinson anakaradaki toplulukların gelişmelerini ve başarılarını “iç dinamiklere” bağlamakta, dış etkenlerin fazla rol oynamadığını ima etmektedir. Bu bağlamda, Yunan alfabesinin ortaya çıkışı gibi çok önemli bir yeniliği nerdeyse hiç üzerinde durmadan geçmiştir. Yunan dininin Yakın Doğu ve Anadolu'dan almış olabileceği motiflerin ciddi bir etkileşimi yansıtmadığını ileri sürmektedir. Yazar aynı zamanda, tarihî öneminin bulunmadığını düşündüğü Homeros gibi kaynakları, bu çalışmada göz ardı etmektedir. Thukydides'ten yaptığı alıntılar Homeros'tan daha fazladır. Sosyal yapıyı sadece arkeolojik veri ile açıklamış, arkeolojiyi ve yazılı kaynakları karşılaştıran bir yöntem izlemiştir. Bununla birlikte, Karanlık Çağlar üzerine yazılmış genel bir esere uzun zamandır duyulan ihtiyacı, Dickinson bu kitabıyla büyük ölçüde gidermektedir.

Gürkan Ergin

Yegül, F., *Antik Çağ'da Hamamlar ve Yıkanma*, (Çev. E. Erten), Homer Kitabevi, İstanbul 2006. 352 sayfa, 351 figür (siyah - beyaz fotoğraf ve mimari çizim), ISBN 975-8293-97-4.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1992 yılında “Baths and Bathing in Classical Antiquity” adlı kitap Fikret Yegül tarafından yayınlandığında, mimarlık tarihi, arkeoloji çevrelerince büyük ilgiyle karşılanmıştı. Yapıta, Amerikan Mimarlık Tarihçileri Topluluğu tarafından Vitruvius'dan yapılan bir alıntı kullanılarak, “dayanıklılık, uygunluk, güzellik” (firmitas, utilitas, venustas) öğelerini içinde barındırması dolayısıyla Alice Davis Hitchcock ödülü verilmişti. Aradan geçen yıllar içinde kitaba olan uluslararası ilginin sürmesi, Amerika'da birçok baskısının da yapılmasına da neden olmuştu.

Artık bu önemli yapıtın Türkçe'ye de kazandırılmasının gerekliliği böylece açıkça ortaya çıkmıştı. 2006 yılında gerçekleştirilen bu ideal, Türkiye'de çalışan arkeolog ve mimarlık tarihçilerinin ve öğrencilerin olduğu kadar, konuyu merak eden herkesin ilgi ve beğeniyle okuyabileceği bir çalışmayı okurlara sunmaktadır. Kitap, Türkçe biçimiyle sadece bir çeviri yapıt özelliği taşımamaktadır. Aynı zamanda yazarı

tarafından yeniden ele alınarak, güncelleştirilmiş olması bakımından da önemlidir.

Kitapta yer alan yedi bölümün ilkinde, Roma dünyasında yıkanma ve hamamların yeri ve anlamını incelenmektedir. Hamamların sosyal anlamı, bir lüks, bir ritüel ya da gereksinim olarak yıkanma, bu konudaki ahlaki yaklaşım, hamam ekonomisi ve yönetimi, tıp ve yıkanma arasındaki bağ açıklanmaktadır.

Roma hamamlarının kökenleri ve erken gelişimleri, bu hamamlarda kullanılan ısıtma ve su tesisatı da kitap kapsamında ayrıntılı olarak irdelenmektedir. Roma hamamının kültürel ve mimari anlamda köklerini hangi ülke ve uygarlıklarda aramak gerektiği konusu tartışılmaktadır. Orta İtalya'daki ev hamamlarından başlayarak, İtalya'daki gymnasium ve palaestra'lar ve Pompeii, Campania hamamlarının gelişimine dek uzanan çizgi izlenmektedir. Ayrıca, Roma ve eyaletlerde yer alan küçük kent hamamları da örnekleriyle tanıtılmaktadır. Roma hamamlarının nasıl ısıtıldıkları, farklı ısıtma sistemleri ve bunlara ait elemanlar, kazanlar, hypocaust, bunlarla ilgili olarak yapılan çağdaş deneyler ve sonuçları anlatılmaktadır. Yine bu teknik bilgilere ek olarak, hamamlardaki su tesisat sistemleri, günümüze ulaşan arkeolojik verilerin de ışığında incelenmektedir.

Roma yaşam biçiminde termal hamamlar ve kaplıcalarla ilgili bir bölümde doğal su kaynakları çevresinde oluşturulan hamam ve kaplıca kompleksleri ele alınmaktadır. Bu bölümde eskiden beri bilinen İtalya'daki örneklerin yanında son yıllarda ortaya çıkartılan ve büyük yankı uyandıran Bergama yakınındaki Allianoi'un da yer alması özellikle önemlidir. Fikret Yegül, Allianoi'un bir aesculapium olmaktan çok, olağanüstü bir “su kenti” olduğu düşüncesini, nedenleriyle ortaya koymaktadır.

Kitapta Roma'nın başkent olarak sahip olduğu büyük hamamlar (thermae) için de ayrı bir bölüm bulunmaktadır. Burada, imparatorluk hamamlarının plan özellikleri, kökenleri ve gelişimleri incelenmektedir. Kronolojik bir düzen içinde Roma'daki hamamlar Agrippa hamamlarından başlayarak tek tek tanıtılmaktadır.

Anadolu'daki gymnasium ve hamamların ayrıntılı olarak tanıtıldığı bölüm ise, özellikle Türkiye'de çalışan bilim adamları için son derece yararlı bir metin niteliği taşımaktadır. Anadolu hamamları için geçerli olan bölgesel tipler ve bunlarda kullanılan inşaat yöntemleriyle ilgili bilgiler verilmekte; her tipin örnekleri ayrıntılı tanımlama, plan ve fotoğraflarla tanıtılmaktadır. Yine bu bölümde, atletizm ve eğitim kurumu olarak hamam-gymnasium olgusu üzerinde durulmaktadır.

“Geç Antik Dönem ve Bizans Dünyasında Hamamlar” başlığı altındaki bölümde, yüzyıllar boyunca biçimlenen bir gelenek, Roma yaşam biçiminin ayrılmaz parçalarından biri haline gelen yıkanma olgusuna Hıristiyanlığın bakışı felsefi açıdan incelenmektedir. Bunun yanında, söz konusu dönemin hamam mimarlığı ile ilgili bilgiler de verilmektedir. Constantinopolis hamamları bağımsız bir başlık altında incelenmekte, Suriye’de Roma hamamlarının doğulu bir kimlik kazanmasının öyküsü anlatılmaktadır.

Yazar Sonsöz kısmında, geleneksel Türk hamamının Roma hamamlarının bir devamı olup olmadığı üzerine düşüncelerini anlatmaktadır.

Mimari kalıntılardan sağlanan veriler kadar arkeolojik bulguların ve konuyla ilgili yazılı kaynakların ışığı altında hazırlanan yapıt, zengin görsel bir malzemeyi de okurlarına sunmaktadır. Ayrıca, kitapta yer alan çok sayıda fotoğrafın yanı sıra, hemen hepsi yazar tarafından ele alınarak, düzeltmeleri yapılan mimari çizimler ve rekonstrüksiyonlar da bulunmaktadır. Özetle söylemek gerekirse, “Antik Çağ’da Hamamlar ve Yıkanma” adlı yapıt, birçok mimarlık tarihçisi ve arkeolog için bir başucu kitabı niteliğindedir.

Emel Erten

Hellmann, M.-C., *L’Architecture Grecque: 2- Architecture religieuse et Funéraire*. Picard, Paris 2006. 356 sayfa, kronolojik tablo, 2 harita, 4 Index, 17 renkli res., 458 çizim ve s/b resim.

Paris kökenli Picard yayınevinin *Les Manuels d’Art et d’Archéologie antiques* serisinden çıkan son kitaplarından olan *L’Architecture Grecque: 2- Architecture religieuse et Funéraire*, Marie-Christine Hellmann’ın Eski Yunan Mimarlığı konusunda kaleme aldığı/ala-acağı 4 kitabın ikincisidir. Geçtiğimiz yıllarda serinin ilk kitabı da, yine Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Bülteninde tanıtılmıştı (Sayı:18, 2004). İkinci kitap ise adından da anlaşılacağı üzere Eski Yunan dinsel ve mezar mimarisi üzerinedir.

İçindekiler, kısaltmalar listesi ve giriş kısmının ardından kitap, ilk bölümün öncesinde 8 levha içerisinde 17 renkli resimle başlamaktadır. Kitabın içeriği, 2 ana bölüm altında 9 alt bölüm halinde düzenlenmiştir.

İlk ana bölüm “L’architecture religieuse”, dinsel mimariyi anlatır ve 7 alt bölüme ayrılmıştır. 1. alt bölüm olan “Les temples grecs, redécouverte et définitions” da, Yunanistan ve İtalya’da kalıntıları görülen eski yapılarla ilgili çalışmalar, yazılar ve yapılmış geziler, çalışmalarla ilgilenen çeşitli topluluklar, kalıntılarla ilgili bir fikir oluşturma ve gruplandırma çabaları, yapılan restitüsyon ve restorasyon çalışmaları için giriş mahiyetinde bilgiler verilmektedir. 2. alt bölüm

olan “La naissance des temples grecs” de, Eski Yunan tapınağının ortaya çıkışı, “megaron teorisi” ve ilgili tartışmalar, ahşap mimari, taş mimariye geçiş, tapınak planları ve oluşumları anlatılmaktadır. 3. alt bölüm olan “L’évolution des temples grecs” de, Arkaik dönem tapınakları, süsleme öğeleri, peripteros planı, özellikle Atina akropolü bağlamında Klasik Dönem dor düzeni, Hellenistik Dönem tapınak mimarisi ve getirmiş olduğu farklılıklar ile Hazine binaları ile ilgili geniş bir anlatım gerçekleştirilmiştir. 4. alt bölüm olan “Les autels grecs” de, sunaklar, kökenleri ve gelişimleri, konumları, bothroslar, sunak tipleri (basit tip, İonia tipi), süsleme öğeleri için bilgiler verilmektedir. 5. alt bölüm olan “Les sanctuaires grecs, définition et typologie” ve 6. alt bölüm olan “La délimitation et l’organisation spatiale des sanctuaires” de, kutsal alanlar, kökenleri, konumlandırılmaları, tipleri, Demeter kültü, tapınak-sunak ilişkisi, teraslama ile oluşturulmuş kutsal alanlar ve içerdiği unsurlar, kutsal alanlardaki yollar oldukça detaylı bir şekilde anlatılmıştır. 7. alt bölüm olan “Les monuments des sanctuaires” de, kutsal alanlarda bulunan görkemli mimari anıtlar, portikler, sütunlar, eksedralar, zafer anıtları, Eleusis örneğindeki gibi gizemli alan ve yapılar, alanlardaki “su” ile ilgili sistemler, sarnıçlar, çeşmeler aktarılmıştır.

II. ana bölüm “L’architecture funéraire” de, Eski Yunan mezar mimarisi ile tipleri anlatılmış ve bölüm 2 alt bölüme ayrılmıştır. 8. alt bölüm “Tombs de héros, tombes de grands hommes” de, kahramanların kültleştirilmesi, heroon, heroon oluşumu, tümülüsler, dairesel planlı mezarlar, büyük mezar anıtları, tapınak tipli mezarlar, Makedonia tipi mezarlar, hipojeler ve kaya mezarları ve kaya mezarlarının cephe mimarileri üzerinde durulmuştur. 9. alt bölüm “Les nécropoles”, kitabın en kısa alt bölümü olup, nekropoller, nekropol-lerin konumlandırılmaları, içerdiği düzenler ve çeşitli mezar tipleri ortaya konulmuştur.

Kitaba, metin kısmından sonra bibliyografya, yapılara dair kronoloji tablosu, 2 harita ve 4’e ayrılmış index (Antik yazarlar, kişi isimleri, yerler, sözlük) eklenmiştir. Kitap, Eski Yunan dinsel ve mezar mimarisini, başta “teknik” olmak üzere bir çok açıdan (köken, anlam, konum, gelişim, düzen, süsleme, farklılıklar, çeşitli özellikler etc.) açıklayabilme yetisini net ve kuvvetli bir şekilde, üstelik oldukça fazla çizim/resimle örneklendirerek göstermektedir. Yazarın, Eski Yunan mimarlığına dair hazırladığı diğer 2 kitap olan “Les composantes de l’urbanisme: l’habitat et les fortifications” ile “Architecture civile, édifices d’éducation et de spectacle”, mimariyle ilgilenen her kesim tarafından ilgiyle beklenmektedir.

R. Eser Kortanoğlu

Demiriş, B., *Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı (Başlangıçtan İ.S. 5. Yüzyıla)*, Ege Yayınları, İstanbul 2006. 116 sayfa, 1 harita, 4 resim.

Bilindiği gibi Batı kaynaklı tarih yazıcılığının kökenleri Yunan ve Roma tarih yazıcılığına dayanmaktadır. Roma tarih yazımı ve yazarları üzerine başka çalışmaları da olan Sayın Doç. Dr. Bedia Demiriş'in okurlara sunduğu bu değerli yapıt, Roma'nın en eski kayıt tutma geleneğinden başlayarak İ.S. 5. yüzyıl sonuna kadar olan yaklaşık on yüzyıllık dönemde, yalnız Roma tarih yazıcılığı ile sınırlı alanı incelemektedir.

Kitap, Roma tarih yazarları ve yapıtları üzerine bilgiler verirken, Roma tarih yazımının nasıl başladığı, ne şekilde geliştiği, ölçütleri, Roma'da bir tarihçide ve tarih yapıtında olması gereken özelliklerin neler olduğu konularını da incelemektedir. Konu Roma ile sınırlı tutulduğundan, Roma tarihi üzerine yapıtları bulunan ancak, Yunan asıllı olan, örneğin Plutarkhos, Cassius Dio gibi yazarlar ve Geç Antik Çağ'da Yunanca tarih yazan yazarlar içerik dışında bırakılmıştır. Kitapta tarih yazarlığı ile bağlantılı olduğundan Roma'da biyografi yazarları da incelenmiştir. Bu çalışmada, bir yazar üzerine bilgiler verildikten sonra, günümüz araştırmacılarına özgün dildeki metinlere ulaşmada yol gösterici olarak, o yazara ait yapıt ya da yapıtların, on dokuzuncu yüzyıldan bu yana hazırlanan edisyonlarına yer verilmiştir.

Kitap, Roma'nın tarihsel gelişimine uygun olarak dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Tarih Yazıcılığı" başlığını taşır ve konuyu açıklayıcı dört ara başlıktan oluşur. İlk ara başlık olan "Grekçe Yazan Yıllık Yazarları"nda, dönemin yazarları ve yapıtları üzerinde durulmakta, Roma'da tarih yazımının nasıl başladığı anlatılmaktadır. Bölümün ikinci ara başlığını "Yaşlı Cato ve İlk Latince Tarih" oluşturmaktadır. Burada Marcus Porcius Cato'nun yaşamı ile onun tarafından yazılan, bilinen ilk Latince tarih yapıtı olması bakımından son derece önemli olan ve Roma'nın kuruluşundan İ.Ö. 150 yılına kadar gelişimini konu edinen *Origines* üzerine bilgiler verilmektedir. Üçüncü ara başlığı "Yaşlı Cato'nun İzleyicisi Yıllık Yazarları" oluşturmaktadır. Bu başlığın altına, günümüze yapıtlarından yalnızca fragmanlar ulaşabilen Lucius Cassius Hemina, Gaius Fannius gibi yazarlar konu alınmıştır. Ancak Latince yazmalarına karşın bu yazarlar, "pontifices" in (din adamları) izleyicisi olarak gelişmeleri yıl yıl yazmış ve böylece resmi işleri sıralamanın dışında bilgi verememişlerdir. Dördüncü ara başlık olan "Sulla Dönemi Yıllık Yazarları", bu dönemde yine yıllık biçiminde tarih yazımı yöntemini kullanan Gaius Licinius Macer, Valerius Antias gibi yazarları ele almaktadır. Dikkat çekici bir özellik olarak bu yazarlar, İ.Ö. I. yüzyılda

Roma'nın içinde bulunduğu politik karmaşa nedeniyle, bu ortama uygun yazdıkları metinlerinde, örneğin Sulla'ya yandaş ya da karşıt, kişisel düşüncelerini belirten cümleler kullanmışlardır.

İkinci bölüm olan "Geç Cumhuriyet Dönemi'nde Tarih Yazıcılığı" Roma tarih yazımında –Roma'da yaşanan politik gelişmelere de uygun olarak– bireyselcilğin öne çıktığı, özellikle yakın tarihte yaşanmış bir olayın incelendiği monografi türü bir yazıma yönelen dönemi incelemektedir. Bu bölümde, dönemin en önemli devlet adamı olan ve gerek kendi dönemi gerekse sonraki yüzyıllarda Latin dilinin ustası olarak kabul edilen Gaius Iulius Caesar ve yapıtları üzerine ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Sonra, Roma tarih yazıcılığı açısından çok önemli başka bir yazar, klasik Roma tarihçiliğinin başlatıcısı olarak kabul edilen, tarih yazıcılığında öz ve biçim açısından Thukydides'i örnek alan Gaius Sallustius Crispus'un yaşam öyküsü anlatılarak yapıtları incelenmektedir. Bu bölüm, Cornelius Nepos, Marcus Terentius Varro, Aulus Hirtius üzerine bilgilerle bitmektedir.

Üçüncü bölüm "Erken İmparatorluk Dönemi'nde Tarih Yazıcılığı" başlığını taşımaktadır. Bu bölüm Augustus'un sağladığı barış ortamının yazarlara toplum içinde kazandırdığı saygınlık ve Augustus'un tarihe yaklaşımının, kendisine ait belgelerden örneklerle anlatıldığı bir girişle başlamaktadır. Daha sonra dönemin en önemli iki yazarı olan Titus Livius ve Gaius Cornelius Tacitus yaşam öyküleri, yapıtlarının içeriklerinden oluşan ayrıntılı bilgilerle okuyucuya sunulmaktadır. Kitapta özellikle T. Livius'un yapıtı üzerinde durularak Roma'nın kuruluşundan İ.Ö. 9 yılında Drusus'un ölümüne kadar olan dönemi konu alan *ab urbe condita* üzerine bilgiler verilmektedir. Ayrıca G. C. Tacitus'un yapıtları olan *Historiae* ve *Annales* üzerinde durulmaktadır. Bundan sonra "Erken İmparatorluk Dönemi'nin Diğer Tarih Yazarları" ara başlığıyla Asinius Polio, Pompeius Trogus, Fenestella, Velleius Paterculus, Valerius Maximus, Quintus Curtius Rufus, Gaius Suetonius Tranquillus yaşamları ve yapıtları konu edinilmektedir.

Dördüncü bölüm "Geç İmparatorluk Dönemi'nden Geç Antikçağ'a Tarih Yazıcılığı", olayların ayrıntılarına girilmeden, tarih sıralamasına uygun olarak gün gün gelişmelerin yazımıyla oluşan kroniklerin bulunduğu son dönemi kapsamaktadır. Bu bölümde, Aurelius Victor, Eutropius gibi yazarlara ilişkin bilgiler verildikten sonra Roma tarih yazıcılığının son büyük temsilcisi Ammianus Marcellinus anlatılmakta, ardından Latin dilinde yazan, örneğin Tyrannius Rufinus gibi kilise tarihçileri incelenmektedir. Daha sonra biyografik bir çalışma olan, yazarı belirsiz *Historia Augusta* adlı yapıtla ilgili bilgiler verilmektedir.

Bölüm, tarih yazıcılığında öne çıkan beşinci yüzyıl Hristiyan yazarları Paulus Orosius ve Salvianus ile ilgili açıklamalarla sona ermektedir.

Kitabın sonunda yer alan “Genel Değerlendirme” ile yazar, çalışmasının sonuçlarını ortaya koymaktadır. Böylece kitap, tarih yazıcılığının Roma öncesi dönemine kısaca değinilmesinin ardından “rhetorica”nın

tarih yazıcılığı üzerine etkisi, biyografi yazımı ile tarih yazımının etkileşimi ve genel olarak Roma tarih yazıcılığı üzerine yazarın yorumlarıyla sona ermektedir. Kişi ve yer adları ile bazı terimleri içeren “Dizin”in kitapta yer alışı, özel konularda araştırma yapanlar için bir kolaylık oluşturmaktadır.

Murat Özyıldırım

Arkeoloji Dünyasından

Dicle Kıyısında On Yıllık Kazı Çalışmaları: Ziyaret Tepe Projesi 1997-2006

Yukarı Dicle bölgesindeki ilk sistematik, büyük ölçekli arkeolojik yüzey araştırması 1980’lerde yapıldı (Algaze et al. 1991). GAP projesi çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışma Ilısu Barajı’nın sulayacağı alanı kapsamaktaydı. Algaze ve araştırma ekibi, Dicle Nehri boyunca düzinelerce arkeolojik yerleşim yeri belirledi ve barajın etkileyeceği önemli yerleşimler hakkında, kapsamlı arkeolojik kazılar için gerekli olan ön bilgileri topladı.

1997’de, bölgenin kültürel mirasını kayıt altına almayı amaçlayan uluslararası kurtarma projesinin bir parçası olarak Ziyaret Tepe arkeoloji projesi başladı (Matney 1998). Takip eden on yılda, Türkiye, Avrupa ve Amerikan üniversiteleri ve araştırma enstitülerinden birçok ekip Yukarı Dicle bölgesi hakkında arkeolojik proje üreterek bölgeye geldi ve bu sayede bölge hakkında yeni ve zengin bir bilgi birikimi oluşturulabildi (Tuna – Öztürk 1999; Tuna et al. 2001; Tuna – Velibeyoğlu 2002). Bu kısa yazı, Ilısu Barajı’nın etkileyeceği alandaki en büyük ve en önemli arkeolojik yerleşmelerden biri olan Ziyaret Tepe çalışmaları hakkında genel bir değerlendirme vermektedir.

Ziyaret Tepe Diyarbakır ili, Bismil ilçesi yakınında yer almaktadır. Yaklaşık 22 m yüksekliğindeki höyük 3; aşağı şehir ise 29 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Arkeolojik kazı çalışmaları höyükte sırasıyla Erken Tunç Çağ, erken İkinci Binyıl, Mitanni, Orta Assur, Erken Demir Çağ, Geç Assur, Geç Demir Çağ ve Ortaçağ yerleşim dönemlerinin varlığını ortaya çıkarmıştır. Bu uzun sürecin çoğunda höyükte, birkaç hektarlık küçük köy yerleşmeleri kurulmuştu. Buna karşılık Orta Assur (M.Ö. 1300-1070) ve Geç Assur (M.Ö. 882-610) dönemlerinde Ziyaret Tepe 32 hektarlık büyük bir kente dönüşmüştür. Amerikan ekibinin Assur eyalet merkezi Tuşhan ile eşleştirdiği Ziyaret Tepe bu dönemde Assur İmparatorluğu’nun Yukarı Dicle bölgesindeki yönetim merkezi olarak hizmet vermiştir. Geçtiğimiz 10 yıl boyunca yapılan

çalışmaların büyük bölümü Yeni Assur kentinin ortaya çıkarılması ve belgelenmesine yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

1997-1999 yılları arasındaki ilk üç sezon, Timothy Matney yönetimindeki küçük bir Amerikan ekibi, yerleşimin sınırlarını ve kronolojisini belirlemeye yönelik olarak höyükte topografik plan çalışması ve yüzey araştırması yaptı. Ayrıca bu ilk sezonlarda, magnetic gradiometry kullanılarak, Assur kentinin büyük yapılarının planlarını elde etmeye yönelik jeofizik çalışması yapıldı. Bu çalışma bize, ana caddeler, büyük yönetim yapıları yanında aşağı şehri kuşatan duvarların, kulelerin ve kapıların konumlarını da gösterdi (Matney – Somers 1999; Matney – Bauer 2000).

Ziyaret Tepe’de kazı çalışmaları 2000 yılı yaz aylarında başladı ve kazılardan çıkan malzemenin değerlendirilmesi için çalışma sezonu olarak geçirdiğimiz 2005 yılı dışında kesintisiz devam etti (Matney et al. 2002; Matney et al. 2003; Matney – Rainville 2005). Höyük ve çevresinde, boyutları 25 m² ile 1550 m² arasında değişen 13 farklı alan kazıldı. Başlıca kazı alanları ve önemli bulgular şöyle sıralanabilir: 1) A Alanı’nda Geç Assur dönemine tarihlenen ve olasılıkla bir saray yapısına ait olan büyük kerpiç yapı; 2) Höyüğün doğu yamacında kuzeydoğu köşede planlanan E Alanı’nda Prof. Michael Roaf ve Münih Üniversitesi’nden bir ekip tarafından kazılan derin basamaklı açma; 3) Aşağı şehrin güney bölümünde bulunan G Alanı’nda Cambridge Üniversitesi’nden Dr. John MacGinnis tarafından kazılan ve bir tapınak yapısının bölümleri olarak tanımlanan Geç Assur dönemi büyük yapısı veya yapıları; 4) Aşağı şehrin güney bölümündeki K Alanı’nda Marmara Üniversitesi’nden Prof. Kemal Köroğlu tarafından kazılan Geç Assur dönemi anıtsal kapı yapısı; 5) Höyük üzerinde kuzey bölümde L Alanı’nda yine Prof. Köroğlu tarafından kazılan Ortaçağ yapıları. Burada bize ayrılan yer, bütün bu bulguları ayrıntılı tanımlamamıza olanak vermemektedir. Bu nedenle aşağıda bugüne kadar yaptığımız çalışmalarda öne çıkan A ve G alanındaki Yeni Assur kalıntılarını tanıtacağız.

Res. 1: A Alanı'ndan Geç Assur Dönemine ait lüks kaplar

Höyük zirvesindeki A Alanı'nda yapılan kazılar, açık bir avluyu çevreleyen kerpiçten 5 odalı anıtsal bir yapıyı ortaya çıkardı. 300 m² kazmış olmamıza rağmen, yaklaşık 18x12 m boyutlarında olan avlunun uzunluğunu tam olarak saptayamadık. Yapının duvarları 2.5 m'den daha kalındır ve bunların temel çukurları alta döşenmiş masif, 2 m kadar kalınlığındaki kerpiç platform içine kazılmıştır. Bu yapının son kullanım evresinde avlu pişirilmiş tuğlalarla kaplanmıştır. Bu aşamada erken evre içine açılmış 3 metal işleme alanı da kaplanmış ve köretilmiştir. Bu alanlar 3x1 m kadar boyutlarındadır ve çevresi kille desteklenmiştir. Bunların içinde ağır bir yanık izi görülmektedir; iki tanesinin dip kısmında ise kalın bir curuf tabakası belirlenmiştir. Bu metal işleme çukurlarından Geç Assur dönemine ait lüks eşyalar da ele geçmiştir. Bunlar arasında, kaplar, kadehler, kandiller ve mobilya aksamı olan 20 kg'ın üzerinde bronz ve demir buluntu, ayrıca bazalt çanaklar, mermer vazolar, lüks çanak çömlek türleri (Resim 1) ve fildişi asa bulunmaktadır. Bu objelerden çoğu depolandıktan sonra ağır hasar görmüş ve yanmıştır. Bu objelerin görünümü, konumu ve buluntu durumları tümüyle bunların adak eşyaları olduğuna ve avlunun pişmiş tuğlalarla kaplandığı yenileme döneminde yapıya adandıklarına işaret etmektedir. Paralellerine Nimrud ve diğer Assur kentlerinde rastlanan bu buluntular anıtsal kerpiç yapının önemini göstermektedir.

G Alanı Ziyaret Tepe'de kazılan en geniş alandır. Burada biz en az üç açık avlu etrafında inşa edilmiş büyük bir yapıya veya yapılara ait 26 odanın hemen hemen tümünü ortaya çıkardık (Resim 2). Toprak tabanlı odaların kerpiç duvarlarının kalınlığı 1.2 m kadardır. G Alanı'ndaki en önemli ve çarpıcı mimari özellik, günümüze oldukça iyi durumda ulaşmış, duvarlara paralel olarak, siyah-beyaz dere taşlarının alternatif biçimde yerleştirilmesiyle yapılmış karelerden oluşan avlu döşemesidir. Bu karelerden çoğu üçgen ve çapraz biçiminde geometrik anlayışla

Res. 2: G Alanı'ndan (20 no.lu oda) Geç Assur Dönemine ait mozaik avlu döşemesi

düzenlenmiştir. Benzer çakıl taşı döşeme Tel Ahmar/ Til Barsip C ve E Alanı, Arslan Taş "bâtiment aux ivoire"de, Tille Höyük ve Assur'un kendisinden bilinmektedir. G Alanı yapısı, büyük miktarda hububat ve diğer eşyaların depolanması amacıyla yapılmış büyük küplerle de dikkat çekicidir. İlk yılların en önemli buluntu gruplarının başında, 2002-2003 sezonlarında G Alanı'nda 9 ve 10 no.lu odalarda ele geçen 29 çivi-yazılı tablet arşividir. Tabletler çoğunlukla ekonomik içeriklidir ancak bunlardan en azından biri mektuptur. Tabletlerin sonuç raporu, Helsinki Üniversitesi'nden Prof. Dr. Simo Parpola tarafından yapılmaktadır (Parpola, baskıda). Tabletler üzerindeki ön değerlendirmeler G Alanı yapısının Ninive İhtar'ına ait tapınağın deposuna ait bir bölüm olduğunu ve diğer fonksiyonları arasında yapıların depolama ve hububatın dağıtımını gibi işlevleri olduğunu göstermektedir. Tabletler üzerinde günümüze ulaşan eponym isimleri, arşivin Assur İmparatorluğu'nun sonuna (M.Ö. 611-610), Ninive'nin düşüşünden ve Assur merkezi bölgesinin yağmalanmasından hemen sonraya tarihlenmesini sağlar.

Kaynaklar

- Algaze, G. – R. Breuninger – C. Lightfoot – M. Rosenberg (1991) "The Tigris-Euphrates Archaeological Reconnaissance Project: A Preliminary Report of the 1989-1990 Seasons" *Anatolica* 17: 175-240.
- Matney, T. (1998) "Preliminary Report on the First Season of Work at Ziyaret Tepe in the Diyarbakir Province" *Anatolica* 24: 7-30.
- Matney, T. – L. Somers (1999) "The Second Season of Work at Ziyaret Tepe in the Diyarbakir Province: Preliminary Report" *Anatolica* 25: 203-219.
- Matney, T. – A. Bauer (2000) "The Third Season of Archaeological Survey at Ziyaret Tepe, Diyarbakir Province, Turkey, 1999" *Anatolica* 26: 119-128.
- Matney, T. – M. Roaf – J. MacGinnis – H. McDonald (2002) "Archaeological Excavations at Ziyaret Tepe, 2000 and 2001" *Anatolica* 28: 47-89.

- Matney, T. – J. MacGinnis – H. McDonald – K. Nicoll – L. Rainville – M. Roaf – M.L. Smith – D. Stein (2003) “Archaeological Investigations at Ziyaret Tepe, 2002” *Anatolica* 29: 175-221.
- Matney, T. – L. Rainville (2005) “Archaeological Investigations at Ziyaret Tepe, 2003-2004” *Anatolica* 31: 19-68. (T. Demko, S. Kayser, K. Köroğlu, H. McDonald, J. MacGinnis, K. Nicoll, S. Parpola, M. Reimann, M. Roaf, P. Schmidt and J. Szuchman’ın katkılarıyla)
- Parpola, S. (baskıda) “Cuneiform Texts from Ziyaret Tepe (Ancient Tušhan)” *State Archives of Assyria Bulletin* 16.
- Tuna, N. – J. Öztürk (eds.) (1999) *Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoirs: Activities in 1998*. Ankara: METU.
- Tuna, N. – J. Öztürk – J. Velibeyoglu (eds.) (2001) *Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoir: Activities in 1999*. Ankara: METU.
- Tuna, N. – J. Velibeyoglu (eds.) (2002) *Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoir: Activities in 2000*. Ankara: METU.

Timothy Matney – Kemalettin Köroğlu

Sirkeli Höyük Kazıları ve Hitit Kenti Lawazantiya (Kilikya)

Sirkeli Höyük’te, 2006 yılının ekim ayında, Mirko Novák (Eberhard Karls Tübingen Üniversitesi) ve Ekin Kozal (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi) başkanlığında yeniden kazılara başlanmıştır. Bu kazılar, 1992 ve 1997 yılları arasında, önce Prof. Dr. Barthel Hrouda (1992-1996) ve sonrasında Prof. Dipl. Arch. Horst Ehringhaus (1997) tarafından yürütülen ve 1998’den beri kesintiye uğrayan kazıların devamı niteliğindedir.

Kalkolitik Dönemden, Roma Dönemine kadar iskân edilmiş olan Sirkeli Höyük, doğu Kilikya’daki en büyük höyüktür. Sirkeli Höyük’ten elde edilecek bulgulara dayanarak, bölgenin komşu ve deniz aşırı kültürlerle olan ilişkisini araştırmak ve yerleşimin tabakalanmasını ortaya çıkarmak, kazının esas amaçlarıdır. Kazıların ve çevredeki araştırmaların, bölgenin tarihi coğrafyasına da ışık tutacağına inanıyoruz. Yerleşimin, Hitit kenti Lawazantiya olabileceğini öne sürmekteyiz (Casabonne 2002, Jean baskıda).

Geç Asur Kralı III. Şalmanasar, Amanus Dağları’nı aşarak, surları olan üç kenti (*ālāni dannuti*) ele geçirir: Kisuatni, Lusanda ve Abarni. Kisuatni, Kummanni olarak da bilinen, Hitit Dönemi’nde Doğu Kilikya’nın Kizzuwatna kentine işaret eder. Kizzuwatna, kuzey Kataonia’da Komana’da değil, kesinlikle doğu

Kilikya’dadır ve olasılıkla antik Pyramos Nehri’nin (Ceyhan Nehri) ortalarında yer alan Hierapolis-Kastabala ile özdeşleştirilebilir. Lusanda, Kilikya’daki başka bir Hitit kenti olan Lawazantiya’yı temsil eder. Hitit kralı III. Hattuşili, kentin rahibi Bentipşar’ın kızı, Hurri prensesi Puduhepa ile Lawazantiya’da evlenir (Caquot et al. 1989). Ayrıca, Suriye’ye karşı yapılan seferlerde, Hitit ordusu Lawazantiya’dan yola çıkar (Goetze 1940:71-73; Lebrun 1979). Abarni kentinin yeri ise bugün için belirsizdir.

Bazı araştırmacılar (Ör. Goetze 1940:72; Houwinkten Cate 1961:19) Lawazantiya’nın, M.Ö. II. binin başlarına tarihlenen Kaneş metinlerinden bilinen Luhu(wa)zantiya olduğunu öne sürer. Ancak, /h/ gırtlak sesinin düşmesi olası değildir. Luhu(wa)zantiya Bizans Dönemi’nde Lykandos olarak bilinen (Hellenistik Dönem’de isimlerin ortasındaki sesli harfin düşmesi – Luhu(wa)zantiya ismindeki /z/- yaygındır, aşt. bkz.), Elbistan yakınlarındaki Melitene olabilir. Ayrıca, Asur metinlerine göre Lusanda/Lawazantiya doğu Kilikya’da, Amanus Dağları’ndan uzak olmayan bir kenttir.

Dagron ve Feissel (1987:150, no. 94), M.S. V. veya VI. yy’a tarihlenen Grek dilindeki bir Bizans yazıtını yayınlamıştır. Hristiyan hacının iki tarafında yazıt yer almaktadır: sağ tarafta OPOI KIPKOTEΩ[N] (=Hitit metinlerinde Kizzuwatna ile ilişkili Kurkudunni Dağı ? Cf. Forlanini 2001:555), sol tarafta ise OPOI ΛΩΑΝΔΟΥ yazıları bulunmaktadır. Böylece, Lōandos’un toprakları doğuda, Sirkeli’ye doğru ve Kirkoteis’in toprakları da batıda Misis-Yakapınar’a doğru olmalıdır. Bu yazıtın yeri çok önemlidir. Burayı 2006 yılında ziyaret ettik. Yazıt, Sirkeli’nin 7 km batısında, Kızıldere köyünün 2-3 km doğusunda, Ceyhan Nehrinin kuzeyinde, Misis Dağlarının bir tepesinin dik yamacında, bir zeytinlikte *in situ* olarak bulunmaktadır. Hiçbir yol bu yazıtı ulaşmaz. Yazıtın etrafında yüzeyde hiçbir seramik görülmemektedir. Yazıtın, bir sınırı belirttiği açıkça görülmektedir. Bu noktadan Misis-Yakapınar (antik Mopsou(h)estia) görülebilmekte ve Çukurova’nın, doğuda Ceyhan Ovası ve batıda aşağı Adana Ovası olarak ikiye ayrıldığı alan yukarıdan izlenebilmektedir. Böylelikle, coğrafi bir yükseltide bulunuyoruz. Kızıldere’nin Çukurova’dan Akdeniz’e ve karşı yöndeki geçişlere izin veren bir boğazda (Kızıldere Boğazı) yer almaktadır.

Yakın çevreden köylüler, Lōandos yazıtı ve Sirkeli arasında başka bir yerleşimin bulunmadığını söylediler. Sistematik olarak araştırma yapmadık, ancak bu alanda başka bir yerleşme göremedik. Sirkeli Höyük’te, Erken Bizans Dönemi’ne ait yerleşimin varlığı henüz açıklık kazanmamıştır. Eğer bu

tabakalar bulunursa, Lawazantiya-Lusanda-Lôandos eşleşmesinin önemi artacaktır.

Luvi dilindeki /u/, Grekçe'de /O/, /Y/ veya /Ω/ harflerine dönüşebilir (Casabonne 2002:189, no. 96-98). Yukarıda açıkladığımız ve Luhu(wa)zantiya örneğinde olduğu gibi Hellenistik Dönem'de isimlerin ortasındaki /z/s/ sesi, genellikle ortadan kalkar ve önceki sessiz harfin uzamasına neden olur. (yerel -OS+sessiz harf > Grekçe -Ω +sessiz harf). Buna dayanarak, Hititçe'deki Lawazantiya isminin *Lūzanta > Geç Asur'da Lusanda > *ΛΟΞΑΝΔΑ > ΛΟΑΝΔΟΣ ismine dönüştüğü hipotezini öne sürebiliriz. Sirkeli'nin, Lawazantiya kenti olması olasılığı yüksektir. Sadece, sistematik kazılar ve yüzey araştırmaları, bu önemli Kilikya kentinin, özellikle Hitit Dönemi'nde yerinin belirlenmesine katkıda bulunabilir. Lawazantiya, yakındaki ve doğudaki Toprakkale Geçidi, güneydeki Karakapı ve devamında Amanus Dağları veya Issos Ovası üzerinden Suriye'ye ulaşan yollar üzerindedir.

2006 ekim ayında kısa süreli kazı yapılabilmıştır. Höyüğün kuzeybatı yamacında açılan, basamaklı yamaç açmasında Orta Tunç'tan Geç Bizans Dönemi'ne kadar buluntular açığa çıkartılmıştır. Hellenistik ve Demir Çağı'na ait ev mimarisi ve dolgu tabakalarının altında, Geç Tunç Çağı'na ait anıtsal bir yapının mimari kalıntılarına rastlanılmıştır. Yapının, köşe duvarı ile yassı taşlardan oluşan taban döşemesi meydana çıkarılmıştır. Yapının üzerindeki dolgu içerisinde yoğun olarak Demir Çağı çanak çömleği bulunmasına rağmen, tabanın üzerindeki tabakada sadece Geç Tunç Çağı'na ait seramik yer almaktaydı. M.S. XI-XII. yüzyıl, bir seramik parçası ve bir sikke ile temsil edilmektedir. Ayrıca, höyüğün kuzeyinde, Ceyhan Nehri'ne kadar olan alanda, en azından Demir ve Helenistik Dönemlerde aşağı şehrin varlığı saptanmıştır.

Kaynakça

- Briant, P. – P. Boucharlat (eds.) (2005) *L'archéologie de l'empire achéménide : nouvelles recherches*, Paris.
- Dagron, G. – D. Feissel (1987) *Inscriptions de Cilicie*, Paris.
- Caquot, A. – J.-M. Tarragon – J.L. Cunchilos (1989) *Textes ougaritiques II: Textes religieux et rituels, Correspondance*, Paris.
- Casabonne, O. (2002) "Notes ciliciennes", *Anatolia Antiqua* 10: 177-195.
- Ehringhaus, H. (1999) "Vorläufiger Bericht über die Ausgrabung auf dem Sirkeli Höyük, Provinz Adana / Türkei im Jahre 1997", *Istanbuler Mitteilungen* 49: 83-140.
- Ehringhaus, H. (1999) "Grabungen am Sirkeli Höyük 1997", *XX. Kazı Sonuçları Toplantısı*: 383-397.

- Ehringhaus, H. (2005) *Götter, Herrscher, Inschriften. Die Felsreliefs der hethitischen Großreichszeit in der Türkei*, Mainz (= Zaberns Bildbände der Archäologie).
- Forlanini, M. (2001) "Quelques notes sur la géographie historique de la Cilicie", in É. Jean et alii (eds.), *La Cilicie : Espaces et pouvoirs locaux*, Istanbul-Paris: 553-563.
- Goetze, A. (1940) *Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography*, New Haven.
- Houwink ten Cate, Ph.H.H. (1961) *The Luwian Populations Groups of Lycia and Cilicia Aspera during the Hellenistic Period*, Leiden.
- Hrouda, B. (1997) "Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungsergebnisse auf dem Sirkeli Höyük / Südtürkei von 1992–1996", *Istanbuler Mitteilungen* 47: 91-150.
- Hrouda, B. (1997) "Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungsergebnisse auf dem Sirkeli Höyük / Südtürkei von 1992–1995", *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*: 291-311.
- Hrouda, B. (1998) "Survey in der Umgebung von Sirkeli Höyük 1994", in: G. Arsebük / M.J. Mellink / W. Schirmer (Ed.), *Light on Top of the Black Hill. Studies presented to Halet Çambel*, Istanbul: 427-433.
- Jean, É. forthcoming, "Retour à Sirkeli. Retour à Lawazantiya ?", Fs. Muhibbe Darga.
- Lebrun, R. (1979) "Lawazantiya, foyer religieux kizzuwatien", in *Florilegium Anatolicum, Mélanges offerts à Emmanuel Laroche*, Paris: 197-206.

Ekin Kozal - Mirko Novak
Olivier Casabonne - Éric Jean

Yenikapı Batıkları Belgeleme, Konservasyon, Restorasyon ve Rekonstrüksiyon Projesi Kapsamında Düzenlenen İki Konferans

İstanbul Üniversitesi Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, Yenikapı kazılarında üstlendiği proje kapsamında, 19 Nisan 2006 Çarşamba günü iki konferans düzenlemiştir. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Güzel Sanatlar Bölümü Başkanlığı, Kuyucu Murat Paşa Medresesi'nde gerçekleşen bu toplantıya, RGZM, Museum für Antike Schiffart'dan (Mainz-Almanya) Uzman Restoratör Markus Wittköpper ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri Uzmanlarından Arkeolog Metin Gökçay konuşmacı olarak katılmışlardır.

Bölüm Başkanı Prof. Dr. Sait Başaran açılış konuşmasında, Yenikapı'da ele geçen batıkların önemine değinmiş; bu konuda ortak çalışma içinde bulunan ve Üniversitemize, batıkların konservasyon ve restorasyonunu vererek, gemileri ayağa kaldırma olanağını sağlayan İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne teşekkürlerini

sunmuştur. Profesör Başaran'ın ardından, Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Korkut Tuna, Yenikapı'da ele geçen batık tekneleri yüzdürmek için hazırlanan projenin dört bir tarafından tutan ve bu projenin içinde olan tüm temsilcilere **teşekkürlerini sunarak ve desteklerinin devamını dileyerek** konuşmasına başlamıştır. Profesör Tuna, "Bölümümüz, birçok açıdan öncü bir görev üstlenmiş bulunmaktadır. Hem çalışmalarıyla hem bunu bilimsel platformda geliştirmesiyle önemli bir yer tutmaktadır. Bu öncü çalışmaları içinde, batık gemilerin ortaya çıkmasından sonra yapılması gerekenleri yerinde ve zamanında yapması, böylelikle Üniversitemizin, Fakültemizin ve Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü'nün adının duyulması beni çok memnun etmiştir. Bu çalışma çok büyük bir teknik ve bilgi birikimi gerektirmektedir" demiştir. Gerekli girişimler ve altyapının sağlanması sonucunda elde edilen başarının bir övünç kaynağı olduğunu belirten Sayın Dekan, bu projede olan herkesi, sorumluluk bilinci ile işlerin yürütülmesinden dolayı, kutlayarak sözlerini tamamlamıştır.

Prof. Dr. Sait Başaran'ın konuşmacıları tanıtmasının ardından "İstanbul Üniversitesi, Yenikapı Batıkları Belgeleme, Konservasyon, Restorasyon ve Rekonstrüksiyon Projesi"nin katkılarıyla ülkemize davet edilen Restoratör Markus Wittköpper "Mainz'da Suya Doymuş Ahşap Teknelerin Kazısı, Konservasyonu ve Restorasyonu" konulu konuşmasını gerçekleştirmiştir. Tunç Çağı'na ait olan ve konservasyonu yapılmış bir ahşap parçasını göstererek konuşmasına başlayan Markus Wittköpper, daha sonra objenin salon içinde dolaştırarak, dinleyiciler tarafından incelenmesini sağlamıştır. Halen Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Museum für Antike Schifffahrt'da sergilenmekte olan Roma gemilerinin tanıtımını yapan Wittköpper konuşmasına, gemilerin alandan kütle olarak kaldırılmasında kullanılan teknikleri açıklayarak devam etmiştir. Bu işlemlerde gerekli olan taşıyıcılığın, geminin iç ve dış kısımlarında kullanılan strafor desteklerle sağlandığını belirtmiştir. Tüm bu işlemlerin ardından gemiler, konservasyon laboratuvarına taşınmıştır. Wittköpper, konuşmasının bu noktasında ahşabın bozulma nedenlerine değinerek, suya doymuş halde ele geçen arkeolojik ahşapların doğal ayrışmasını engellemek için konservasyonlarının mutlaka yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu uygulamalarda, 1960'larda İsviçre'de kullanılmış olan Arigal C'nin, özellikleri daha iyileştirilmiş hali olan ve BASF Cemical Co. tarafından üretilen, Kauramin 800 maddesi kullanılmıştır. Düşük vizkozite oranı, su bazlı oluşu, düşük molekül boyutları ve bunlara bağlı olarak arkeolojik ahşaplara uygunluğu, bu reçinenin kullanılmasını sağlayan en önemli özelliklerdir. **Malzeme** ahşaba uygulanmadan önce, gerekli mekanik temizlik ve tuzdan arındırma prosedürü uygulanmıştır. Ahşabın

kalınlığına bağlı olarak değişen emdirme süresinin hesaplanması ve ardından kontrollü kurutmanın yapılması gerektiği anlaşılmıştır.

İkinci konferans, Arkeolog Metin Gökçay tarafından "Yeni Kapı Metro ve Marmaray Projeleri Kapsamında Yapılan Kazıların Değerlendirilmesi" başlığı altında verilmiştir. Metin Gökçay, Marmaray ve Metro projeleri kapsamında arkeolojik kazılara 2004 yılında başlanıldığını; yirmi dört serbest arkeolog, altı mimar, iki fotoğrafçı ve iki yüz elli civarında işçinin görev yaptığını ve bu kadroya ek olarak Prof. Dr. Sait Başaran başkanlığında, Dr. Ufuk Kocabaş'ın alan yönetimindeki İstanbul Üniversitesi ekibinin yetmiş kişilik bir heyet ile batıklar üzerinde çalıştığını belirtmiştir. Konuşma kazı alanlarının ve ele geçen küçük buluntuların tanıtılmasından oluşan iki temel bölümden oluşmuştur. Theodosius Limanı içinde olan ve 1. Bölge olarak isimlendirilen yerdeki kazı alanında, yedi adet batık saptandığını belirten Gökçay (devam eden kazılar neticesinde bu sayı, anılan bölge için on ikiye ulaşmıştır), ilk geminin amforalar altında, şu anda İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdür Yardımcısı görevini sürdüren Arkeolog Rahmi Asal tarafından tespit edildiğini açıklamıştır. Bu geminin 11. yüzyıla tarihlenen mevcut uzunluğu 6,5 metre, genişliği 2,70 metre olan bir ticaret gemisi olduğunu, bu teknenin hemen yanında Marmaray 2 olarak isimlendirilen bir kadirganın kalıntılarının ortaya çıkartıldığını söylemiştir. 1. bölgede ele geçen Marmaray 3 olarak isimlenen üçüncü batığın bir yük gemisi olduğunu ifade etmiş; yine birinci bölge içinde Metro çalışma alanında yer alan Metro 1, 2 ve 3 numaralı batıklardan bahsetmiştir.

Limanın batı ucunu oluşturan 100 Ada olarak isimlendirilen 2. Bölgede 4 metre genişliği olan Konstantin sur duvarlarının ve 6 nolu yapının altında 31,5 metrelik kısmı ele geçirilen, 1,85 metre yüksekliği olan bir poternin ortaya çıktığını; 3. Bölge olarak isimlendirilen limanın batı rıhtımlarının saptandığı alanda diğerlerine göre daha eski bir batığa ve sayıları altmış civarında olan taş çapalara rastlanıldığını belirtmiştir.

Gökçay, ikinci bölümünde kazı alanındaki küçük buluntuların tanıtımını yapmıştır. Eserler arasında pişmiş toprak bir fener, insan yüzü bir kap, balıkçılıkta kullanılan iğneler, kurşun ağırlıklar, bir kurşun tılsım levha, kemik taraklar ve deri sandalet ile ayakkabılar öne çıkmaktadır. Kent arkeolojisinin önemine ve zorluklarına değinen Metin Gökçay "Kazılar alandan son eserler gelene kadar devam edecek. Arkeolojik kazılar zamana bağlı değildir. Şu anda çalışmaları durmuş olan 3. bölge bence en önemli yer. Buradaki kazıların devam etmesini diliyorum" sözleri ile konuşmasını tamamlamıştır.

Işıl Kocabaş

11. Uluslararası Tekne ve Gemi Arkeolojisi Sempozyumu

İlk defa 1976 yılında gerçekleştirilen ve bu tarihten itibaren üç yılda bir tekrarlanan “International Symposium of Boat and Ship Archaeology/Uluslararası Gemi ve Tekne Arkeolojisi Sempozyumu”nun on birincisi (ISBSA 11), Almanya’nın Mainz kentinde 25-29 Eylül 2006 tarihleri arasında yapılmıştır. Ev sahipliğini Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Museum für Antike Schifffahrt’ın üstlendiği sempozyumun sekreteryasını Müze Müdürü Dr. Ronald Bockius gerçekleştirmiştir. Dünyanın önde gelen gemi ve tekne arkeolojisi uzmanlarının katıldığı ISBSA 11, “Between the Seas: Transfer and Exchange in Nautical Technology” konu başlığı altında sunulan bildirilerden oluşmuştur.

Sempozyum, 25 Ekim Pazartesi günü açılış konuşmaları ile başlamış, 1. oturum “İç Bölgelerden Haberler”, 2. oturum “Kuzey Denizinden Haberler” ve 3. oturum “Akdeniz’den Haberler” konu başlıklarından oluşmuştur. 26 Ekim Salı günü gerçekleştirilen 4. oturum “İç Bölgelerde Navigasyon ve Batıklar” ve 5. oturum “Araştırma Teknikleri” konularına ayrılmıştır. 27 Ekim Çarşamba günü tüm katılımcılar Ren Nehri’nde

kullanılan teknelerin sergilendiği Koblenz şehrindeki Rhain Müzesi’ni ziyaret etmişlerdir. 28 Ekim 2006 Perşembe günü gerçekleştirilen 6. oturum “İç Bölge-Deniz Etkileşimi” konu başlığından oluşmuştur.

28 Eylül gününün son oturumu, sempozyumun üç yıl sonra hangi ülke ve şehrinde olacağına dair oylamaya ayrılmıştır. Daha önceki sempozyumlar; 1976 Greenwich-İngiltere, 1979 Bremerhaven-Almanya, 1982 Stockholm-İsveç, 1985 Porto-Portekiz, 1988 Amsterdam-Hollanda, 1991 Roskilde-Danimarka, 1994 Ile Tatiou-Fransa, 1997 Gdansk-Polonya, 2000 Venedik-İtalya, 2003 Roskilde-Danimarka’da yapılmıştır. 2009 yılının adayları; Bilbao-İspanya adına Mates Luque ve İstanbul-Türkiye adına Prof. Dr. Nergis Günsenin ve Dr. Ufuk Kocabaş olmuştur. Türkiye adına Prof. Dr. Nergis Günsenin’in yaptığı tanıtım sunumunun ardından seçici kurul, oy birliği ile 12. ISBSA’nın İstanbul’da gerçekleştirilmesine karar vermiştir.

29 Ekim Cuma günü gerçekleştirilen 7. oturum “Gemi Yapım Teknolojisi” konu başlığına ayrılmıştır. 30 Ekim Cumartesi günü gerçekleştirilen sempozyum sonrası gezisinde ise Speyer kentindeki “Historisches Museum” ziyaret edilerek, Ren Nehri’nde ele geçen sualtı kalıntıları incelenmiştir.

11. ISBSA toplantısına ev sahipliği yapan Museum für Antike Schifffahrt’da sergilenen Roma Dönemi nehir teknesi (Fotoğraf U. Kocabaş)

Museum für Antike Schifffahrt’da sergilenen, orijinal boyutlarına sadık kalarak inşa edilmiş tıpkıyapım (Fotoğraf U. Kocabaş)

Sempozyuma, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri'nin desteklediği "Çamaltı Burnu I Wreck Iron Anchors" başlıklı bildirisiyle katılan Dr. U. Kocabaş, "İstanbul Üniversitesi Yenikapı Batıkları Belgeleme, Konservasyon, Restorasyon ve Rekons-trüksiyon Projesi"nin tanıtım çalışmalarını, proje danışmanı Prof. Dr. N. Günsenin ile birlikte gerçekleştirmiştir. Böyle bir toplantının İstanbul'da yapılması, ülkemiz denizcilik tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Yıllardır katıldığı ISBSA'larda, meslektaşlarının neden Türkiye'nin aday olmadığını sorduklarını belirten Prof. Günsenin, "Doğru zamanın geldiğine inanarak, 2009 yılı için adaylığımızı koyduk. Aday şehir ve sempozyum düzenleyicisi için, zor kriterlerin olduğu bir toplantı ISBSA. Konunuzda belli bir akademik düzeye gelmeniz, temsil ettiğiniz kurumun önemi ve toplantıyı düzenleyeceğiniz şehrin ISBSA ilkeleriyle bağdaşması gerekli. Sempozyum temasını 'kıtalararası' olarak belirleyerek, İstanbul'un dünya üzerindeki coğrafi değerinin tartışılmaz olduğunu zaten vurgulamış olduk. İstanbul Üniversitesi gibi

ülkemizin en köklü Üniversitesinin üyeleri olmaksızın, en önemli avantajlarımızdandı. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne bağlı olarak, Yenikapı'da kazısı süren ve Üniversitemiz Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü'nün, başarılı çalışmalarıyla belgeleme, koruma ve onarım çalışmaları süren, Orta Çağlar'a tarihlediğimiz batıklar ise, dünyanın gözünün İstanbul'a dönmesini sağlayan diğer bir avantajımızdı. Yenikapı'da İstanbul Üniversitesi adına Prof. Dr. Sait Başaran yürütücülüğünde sürdürülen projenin danışmanı olarak, Koruma ve Onarım Bölümümüzün 2009 yılına kadar Yenikapı batıkları için, üniversitemizde kuracağı laboratuvarları gezeceklerini vaat etmemiz ise, sempozyumu İstanbul'da düzenleyebilmemize gerekçe olan diğer önemli faktördü. ISBSA 12'ye şimdiden, ülke denizcilik ve özellikle gemiciliği üzerine araştırma yapmış olanlar hazırlansın lütfen. Hiç değilse, İstanbul'da yapılacak sempozyumda, Türk katılımcıların sayısını çoğaltalım..." dedi.

Ufuk Kocabaş

Kazi – Araştırma

Ainos Limanı Sualtı Araştırması 2006

Ainos (Enez) kentinin denizcilik faaliyetleri ve limanlarının araştırılmasına yönelik olarak, 25 Ağustos–23 Eylül 2006 tarihleri arasında sualtı arkeoloji araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında Ainos'un dış liman izlerinin sualtında araştırılması, boyutlarının belirlenmesi ve geçen senelerde kısa süreli gerçekleştirilen araştırmaların derinleştirilerek kesin sonuçlara ulaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında günümüz Enez Limanı'nın kuzeyinden başlayarak Meriç nehrinin denize döküldüğü noktaya kadar uzanan yaklaşık 1850 m uzunluğunda bir alan, deniz haritası üzerinde oluşturulan ızgara şeklinde rota izlenerek, aletli dalış (SCUBA) tekniği ile taranmıştır. "Uzun taş" olarak isimlendirilen, sığlık ya da dış liman olarak saptanan hat üzerinden 15 adet kaya, 1 adet demir örneği analizi yapılmak üzere alınmıştır. Araştırma sırasında sualtından 65 adet GPS noktası alınmış, bu noktaların derinlik, dip yapısı, örnek numarası vs. özellikleri kaydedilmiştir. N40 42 500; E026 02 787 enlem-boylamında, 6,3 m derinlikte saptanan ve Bizans Dönemine ait olduğu düşünülen bir adet taş çapa su üzerine çıkartılmıştır. Sığlığın açık deniz kısmını oluşturan yönündeki hat boyunca

bol miktarda kırık amfora parçasına rastlanmıştır. Dalyan Gölü'nün deniz bağlantısı olan kum boğazının kuzeyinde N40 42 796, E026 02 618 enlem-boylamı civarında 2-2,5 m derinliklerde bir sac gemiye ait olduğu saptanan kalıntılara rastlanmıştır. Çalışmanın tamamlanmasının ardından elde edilen veriler Blue Chart Atlantic V8.0 harita programına aktararak sığlığın çok detaylı bir deniz haritası elde edilmiştir. Alınan taş örneklerinin analizinin ardından sığlığın doğal ya da yapay bir oluşum olup olmadığı kesin olarak cevaplandırılabilir. Ayrıca geçen senelerde yapılan dalışlarda fener yapısı olduğu düşünülen kalıntılar tekrar araştırılmıştır.

Prof. Dr. Sait Başaran başkanlığındaki çalışmalar, Dr. Ufuk Kocabaş'ın proje yürütücülüğünde, Arkeolog Can Ciner (MA), Okt. Işıl Kocabaş (MA), Kerem Başaran, Fırat Buzlu ve İlker Kızılcay'ın katılımıyla Prof. Dr. Nergis Günsenin danışmanlığında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından desteklenmiştir. Proje numarası 537/05052006.

Ufuk Kocabaş

Aktopraklık Höyüğü Kazı Çalışmaları 2006

Aktopraklık Höyüğü 2006 yılı kazılarında önceki yıllarda olduğu gibi ağırlıklı olarak Kalkolitik Çağ olmak üzere yeni alanlarda Neolitik Çağa ait dolgularda çalışıldı. Önceki yayınlarımızda (Karul, N. Ö. Özeren, 2005 'Aktopraklık Höyüğü Çalışmaları – 2005' Haberler 21. İstanbul, s. 13-14) belirttiğimiz gibi Aktopraklık Höyüğü'nde birbirine yakın mesafelerde iki farklı yerleşim alanı tespit edilmişti. Bunlardan Aktopraklık A alanı olarak adlandırdığımız kesim, en güneyde bir dere yatağının kenarında, Aktopraklık B alanı ise onun hemen kuzeyindeki sırtta yer alır. 2005 yılı kazı döneminin ardından, Bursa Arkeoloji Müzesi tarafından sit alanı belirleme çalışmaları sırasında bulunan üçüncü yerleşme birimi ise daha kuzeyde, B alanından dere yatağı ile ayrılan bir terasın üzerindedir. Aktopraklık C alanı adını verdiğimiz bu kesimdeki dolgular Son Neolitik Çağ'a tarihlenirken, şimdilik Aktopraklık'taki yerleşimlerin en eskisini oluşturur. Yeni bir yerleşim alanının bulunması ile Aktopraklık'taki yerleşimlerin gelişimi tekrar gözden geçirildiğinde, biri Ulubat Gölü'ne doğru uzanan olası dere yatağının kenarında, diğerleri ise ikinci bir dere-nin her iki yakasındaki terasların üzerinde kuruldukları ve yerleşmelerin ortalama 100 m mesafede, aynı doğrultu üzerinde kayarak yer değiştirdikleri anlaşılmaktadır. Henüz bu yerleşmelerin kronolojik ilişkisini yorumlamaya yetecek yeterli veri bulunmamakla birlikte, Aktopraklık C yerleşimin ardından Kalkolitik Çağ içerisinde, olasılıkla farklı zaman dilimlerinde Aktopraklık B ve A alanlarında yerleşildiğini söylemek mümkündür.

Aktopraklık C alanında Neolitik Çağ tabakalarının yanı sıra, Roma Dönemine ait büyük bir yapı kalıntısı ile daha karşılaşılmış; daha önceki yıllarda tespit edilen diğer çağdaş yapıların varlığından da anlaşıldığı gibi bölge M.Ö. 6. binyıldan itibaren sürekli yerleşim alanı olarak tercih edilmiştir.

2006 yılında Aktopraklık C alanında yürütülen çalışmalar, daha önceden sökülüş olmasına rağmen, ağaç köklerinin ve Roma Dönemi yapısının yanı sıra, çok sayıdaki sondaj nedeni ile güçlüklerle sürdürülebilmiş, ancak yine de sağlam dolgular geniş bir alanda incelenebilmiştir. Dolgu kalınlığının 1 m kadar korunduğu bu kesimde, hemen ana toprak üzerinde iki yapının yanı sıra bazıları yapı içinde olmak üzere, çok sayıda insan iskeletine rastlanmıştır. Yapılardan biri güneybatıya eğimli, zemininde doğal kayalardan yaralanmış oval planlıdır. Kalker taşından doğal kayaların biçimlendirildiği ya da başka taşlarla desteklendiği anlaşılan temelin üzerinde, ahşap ya da dallardan bir yaşam düzleminin bulunduğu öne sürülebilir. Nitekim

Aktopraklık B alanındaki yerleşme düzeni hendeğe paralel uzanan yapı dizisinden oluşmaktadır.

yapının merkezinde, toprak zemine yatırılmış iskelet kalıntıları bu görüşü destekler. Hocker pozisyonunda 50 cm kadar mesafe ile, doğu batı yönünde bulunan iki iskelet olasılıkla yapının taban altına yapılan gömülerdir. Oval planlı ikinci yapı kalıntısı diğerine 8 m mesafededir. Çapı 3 m'yi bulan yapının duvarları büyükçe taşlardan oluşur. Duvar içinde ve çevresinde tarih öncesine ait çanak çömlek dışında, diğerindeki gibi gömü veya başka buluntuya rastlanmamıştır. Bu alandaki iskeletlerden sadece iki tanesini bir yapı ile ilişkilendirmek mümkün olmuş, diğerlerinde ise benzeri bir bütünlüğe rastlanmamıştır. Diğer taraftan sayıları 20'ye ulaşan iskelet buluntularının sadece 4 tanesi *in situ* durumda korunmuş, diğerleri yukarıda sıralanan nedenlerle atık toprak içinde ya da bozuk durumda ele geçmiştir. İskelet sayısının çokluğu burada bir mezarlık olabileceğini düşündürse de, gerek yapıların varlığı, gerekse aynı düzlemde çok sayıda öğütme taşı ve Neolitik Çağ'a ait çanak çömlek buluntuları bir mezarlıktan çok, yerleşimin varlığına işaret eder. Ancak burada Aktopraklık B alanından da tanıdığımız Kalkolitik Dönem çanak çömlek buluntularına rastlanması, alanın bu dönemde mezarlık olarak kullanılmış olabileceğini akla getirir. Yinede bu soruları cevaplamamız için daha geniş ve iyi korunmuş alanlarda kazıların yapılması zorunludur.

Aktopraklık B alanında yürütülen çalışmalar, önceki yıllarda olduğu gibi, höyük yükseltisinin daha fazla korunduğu kesimde yoğunlaşmış, ulaşılan en eski dolgularda ahşap direkli yapı izlerine rastlanırken kazı alanının darlığı nedeniyle henüz mimari bütünlük içeren mekânlar tespit edilememiştir. Bu dönemin ardından gerek mimaride ve gerekse başta çanak çömlek olmak üzere, buluntu topluluğunda önemli değişimler yaşanmıştır. Ahşap yapıların yerini, kerpiç tuğlalardan örülü duvarlara sahip yapılar alırken, bu geleneğin, yerleşmenin son evresine kadar korunduğu anlaşılar. Hemen hemen aynı alanda inşa edilen yapıların en iyi gözlemlendiği üstteki tabakada yerleşme, bitişik düzende

dörtgen planlı yapılardan oluşur. Payandalı duvarları ile iki katlı oldukları düşünülen yapılar bir hendeğe paralel, diğer bir deyişle hendeğin dönüşüne uyumlu olarak dizilmişlerdir. Benzeri plana sahip yapıların uzun duvarlarından biri dışa doğru çıkıntı yapar, mekânın güneydoğu köşesinde, payandalar ile belirlenmiş bölümde ise bir fırın yer alır. 2006 yılında ulaşılan veriler arasında bir diğeri de, yapıların bir insan gibi gömülmüş olabileceklere ilişkindir. Yapılardan birinin içinde, hemen hemen tüm mekâna yayılan yeşil renkte killi alanlara rastlaması ve bu dolgulardan gelen buluntuların azlığı mekân içlerinin kil dökülerek örtüldüğünü düşündürür. Yapı duvarlarının benzeri bir kille sıvanmış olmalarına rağmen, mekân içinde bulunan kil dolgunun yer yer 15 cm kalınlığa ulaşması bunların duvar döküntüsünden ziyade, taşınmış bir malzeme olduğuna işaret eder. Bütün bunlarla birlikte, söz konusu yeşil kil dolgunun altında, duvarlarında devam ettiği seviyede, yanık mekân içi dolgularına rastlanması yapıların gömülmüş olabileceği görüşünü destekler. Yine de bu yorumun netleşmesi için, benzeri sorularla çalışmaların devam etmesi gerekmektedir.

Aktopraklık B alanında, önceki yayınlarımızda da tanıttığımız, çapı 130 m'yi bulan bir hendek kısmen açığa çıkarılmıştı. 2006 yılında hendek içi ve çevresinde derinleşilen alanlarda yeni bulgulara ulaşıldı. Kenarları en 3 kez beyaz kalker içerikli bir harç ile sıvanan hendeğin daha içte yine, kalınlığı yer yer 20 cm'yi bulan yeşil renkli bir kille sıvandığı anlaşıldı. Hendek ile ilgili bir diğer veri ise, beyaz kalkerli hendeğin sıvalarından alttan ikincisinin, hendeğe paralel yapılardan birinin altına girmesidir. Bu veri daha önce düşünülenin aksine, yapıların inşa edildiği dönemde daha yeni sıvaları ile hendeğin açık olduğunu ve iki inşaat aktivitesinin birlikte düşünüldüğünü gösterirken, yapıların hendeğe paralel ilerlemesi de bu görüşü desteklemektedir.

2006 yılında Aktopraklık A alanında kazı çalışması yapılmazken; daha önce açığa çıkarılan taş sedde duvarlarının devamında jeomanyetik ölçüm yapılmıştır. Ölçümler duvarların kısa bir mesafede sona erdiğini ve buradaki yerleşmeyi çevreleyen hendeğe teğet uzandıklarını göstermektedir. Bu da öngördüğümüz gibi duvarların olasılıkla, yerleşmeyi su taşkını gibi bir felaketten korumak için yapıldığını akla getirmektedir.

Burada sıralamaya çalıştığımız 2006 yılında öne çıkan sonuçların yanı sıra, daha önceki bilgilerimiz eşliğinde genel bir değerlendirme yapmak mümkündür. Buna göre Aktopraklık Höyük'te şimdilik en eski yerleşim çanak çömleği ile birlikte; kemik kaşık, pişmiş toprak kült masaları gibi dönemin tipik buluntularının da işaret ettiği gibi Anadolu kronolojisinde Son Neolitik

Çağ'a, M.Ö. 6. binyılın başlarına aittir. Gerek mimari ve gerekse buluntular, aynı döneme tarihlenen Fikirtepe kültürü ile yakından benzeşmektedir. Aktopraklık B alanında ise göreceli olarak geniş bir alanda açılan tabakalardaki yerleşme düzeni Orta Anadolu'daki İlk Kalkolitik Çağ'a benzer bir modeli yansıtırken diğer buluntularda bu görüşü desteklemektedir. Tüm bu verilerden yola çıkarak Aktopraklık Höyüğü yerleşimcilerinin bu dönemde Orta Anadolu kökenli bir geleneğin devamı olmakla birlikte Yunanistan'a kadar uzayan bir kültürün parçası, belki de aktarıcılarında bir olduğunu söylemek mümkündür.

Necmi Karul - Öcal Özeren

Altıntepe Urartu Kalesi Kazı ve Onarım Çalışmaları – 2006

Erzincan İli, Üzümlü İlçesi sınırları içerisinde kalan ve Atatürk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Karaosmanoğlu'nun başkanlığında 4.sezonu gerçekleştirilen çalışmaları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Döner Sermaye İşletmeleri, Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü, Erzincan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Üzümlü Belediye Başkanlığı tarafından desteklenmiştir. 21 Temmuz-14 Ağustos 2006 tarihleri arasında yürütülen Altıntepe 2006 yılı çalışmaları, kaledeki kazı ve restorasyon çalışmaları, kale çevresindeki yüzey araştırmaları ve kaledeki jeofizik çalışmalarından oluşmaktadır. Kaledeki çalışma alanları ve bu alanlardaki sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Tapınak ve Saray Odalarındaki Çalışmalar

Önceki yıllarda tapınakta yapılan çalışmalarımız bu yıl da sürdürülmüştür. Tapınağın cephesindeki taşlardan kırılmış olanlarının çatlaklarına, malta harcı enjekte edilerek sağlamlaştırılmıştır. Diğer yandan Prof. Dr. T. Özgüç'ün kazılarında ortaya çıkarılan ancak, aradan geçen zamanda gerek defineciler, gerekse iklim koşullarından etkilenerek yeniden toprak altında kalan tapınak avlu duvarları ve saray odalarının temel duvarları yeniden açılarak, yeni ölçüler alınmış, planda saptanan bazı eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu durum hem tapınağın avlu ön duvarındaki rizalit çıkıntılarında, hem de avlu etrafına yerleştirilen sütun kaidelerinden arkada olanların yerlerinden sökülerek, aralarına taş döşenmiş olanlarda saptanmıştır. Tapınağın arkasındaki sütun kaideleri arasına dizilen taş döşemenin yerleştirilmesi ve duvar örgü sisteminden, bu kısımların ikinci evrede değiştirildiği anlaşılmış olup, bu alandaki çalışmalarımız gelecek yıllarda da sürdürülecektir. Tapınağın ölçüleri yeniden gözden geçirilmiş, plan ve yeniden kurma denemeleri de bilgisayar ortamında gerçekleştirilmek üzere çalışmalar

Altuntepe - Tapınak alanının genel görünümü

sürdürülmektedir. Birbirine benzer planda yapılan Urartu tapınak kapılarının da bir kanatlı olduğu, bu çalışmalar sonucunda tartışılarak kanıtları ortaya konmuştur. Altuntepe'deki Urartu Tapınağı, Anadolu'da yer alan aynı plandaki 9 tapınaktan etrafı revaklarla çevrilen tek örnek olarak Urartu mimarisindeki özgün yerini korumaktadır.

Kilise'deki Çalışmalar

Tepenin doğu eteğinde yer alan Basilika planlı kilise de bu yıl çalışmalarımız sürdürülmüş, geçen yıl başlanan kilisenin üzerinin kapatılmasına yönelik çalışmalar bu yıl tamamlanmıştır. Geçmiş yıllara ait raporlarda ve sunduğumuz bildirilerde belirttiğimiz gibi, bölge için şuan benzeri olmayan tabanı mozaik döşeli kilisenin restore edilerek yerinde korunmasına yönelik yapılan çalışmalar kapsamında, beden duvarlarından günümüze gelebilmiş olanlarının derzleri sağlamlaştırılmış, kiliseyi tamamen kapatacak çevre duvarının, tepenin eğimli kısmına gelen batı duvarının arkasında, eğime bağlı olarak ileride toprak akıntısını engellemeye yönelik olarak genişletme çalışmamız sürmüştür.

Apadana'daki Çalışmalar

İlk olarak 2004 döneminde başladığımız Apadana içindeki kazılara bu yıl da devam edilmiştir. Urartu mimarisi içinde tamamlanabilen tek örnek duvar resimleriyle ve planıyla önemli bir yapı olan Apadana'nın kuzey köşesinin, tapınak avlu duvarı üzerine oturması arkeoloji bilim dünyasında tartışmalara neden olmuştur. Bu sorunu çözmek için başlatılan çalışmalarda önemli mesafeler alınmış, yapının iki evreli olduğu ortaya konmuştur. Apadana'nın orta kısmına yakın yerlerde açtığımız çukurlarda, zeminin hemen altında ana kayaya ulaşılmış olması, tapınaktan yaklaşık 2 m yüksekte bulunması sorunu çözülmüştür. 1. evreye ait

olan yapının, bugün de izlenebilen Kuzey doğu doğrultusundaki duvarı belliydi. Kuzey batı uzun duvar ise geçen yıl ve bu yıl sürdürdüğümüz kazılarda ortaya çıkarıldı. Batıya doğru devam eden bu duvarın henüz sonuna ulaşamamıştır. 1. evre yapısının güney duvarı da saptanmış ve 2. evre Apadana duvarıyla çakıştığı görülmüştür. Ancak 1. evrenin iç duvarı, yaklaşık 1 m öndedir. Böylece 1. evre yapısının üç duvarı ortaya çıkarılmış, planı çizilmiş ve tapınak avlu duvarıyla arasında geniş bir boşluğun olduğu saptanmıştır. Tarihi tam olarak tarafımızdan saptanamayan, buluntu yetersizliği nedeniyle 2. evrede bu yöne doğru yapının yaklaşık 9 m genişletildiği görülmüştür. 1. evreye ait yapının kuzey batı doğrultusundaki yapının önünde de bazı mekânların varlığı kesin olarak saptanmıştır.

Apadana Güneyindeki Çalışmalar

Apadana'nın güney duvarının doğu kesimi T. Özgüç tarafından 1959'da yapılan kazılarda açılmadan bırakılmış ve *Altuntepe I* kitabındaki planda ise bir kısmı çıkıntılı olarak belirtilmiş alanda yapılan çalışmalarda, alan tamamen açılmış ve buradaki toprağın dolgu olduğu izlenmiştir. Apadana'nın güney kesiminde zemin seviyesine indiğimizde burada güneye doğru dik olarak devam eden ve taş örgüsünden ikinci Apadana evresine ait olduğunu düşündüğümüz, düzgün olmayan taşlardan yapılmış bir duvar ortaya çıkarılmıştır. Tepenin çevresinde karşılaşılan Bizans surnun, bu kısımda da devam ettiği anlaşılmıştır.

Mehmet Karaosmanoğlu - Halim Korucu

Bademağacı Höyüğü Kazıları – 2006

Prof. Dr. Refik Duru ve Prof. Dr. Gülsün Umurtak tarafından yönetilen Bademağacı Höyüğü Kazıları'nın 14. dönem çalışmalarına 28 Temmuz-14 Eylül 2006 tarihleri arasında devam edildi.

Neolitik Yerleşmeler

Mimarlık:

a) Derinlik Açması 2'de, geçen dönemlerde inilen en derin düzeyin gerçekten Ana Toprak olduğunun test edilmesi amacıyla, aynı alanda 50 cm kadar daha derinleştirildi. Bu birikim içinde de insan yaşamına ilişkin herhangi bir buluntu ele geçmedi ve böylece – 9 m dolaylarının Ana Toprak olduğu ikinci bir açmada daha saptanmış oldu.

b) Höyükte şimdiye kadar çok iyi izlenemeyen Erken Neolitik (EN); ENII/1 ve 2. kat mimarlığının daha geniş alanlarda izlenebilmesi amacıyla, 2005 yılında A Açması'nın iki yerinde çalışma yapılmıştı. Birinci çalışma orta kesimde 5x20 m'lik alanda, ikincisi ise

Bademağacı - İTÇ damga mühürlerinden bir grup

bir öncekinin hemen 10 m batısında, kuzeybatı yamaç yakınındaydı.

Çalışmalar sırasında EN II/1 yapı katının taş temelli bir evine, daha altta da EN II/2 yapı katına ait iki konut ile bu yapılardan birincisine ait çok sayıdaki tahıl deposuna rastlandı. Höyüğümüzde şimdiye kadar EN II/2 katının mimarlık kalıntılarına çok fazla rastlanılmadığı için, bu alandaki araştırmalar söz konusu tabakaların daha iyi anlaşılması bakımından çok büyük önem taşımaktadır.

c) Güneybatı açmada, İTÇ yapılarının izin verdiği 8x8 m ölçüsünde bir alanda derinleşilmeğe başlandı. Derinlik Açması 3 (DA 3) olarak isimlendirdiğimiz bu yeni açmada Neolitik Çağ'a ait çok miktarda çanak çömlek yanında bir damga mühür ele geçmiş ve söz konusu erken dönem yerleşmelerinin, höyüğün güney yarısında devam ettiği olasılığı gündeme gelmiştir.

Çanak Çömlek ve Küçük Buluntular:

EN II / 2 yapı katı evlerinin ve depoların içinde çok sayıda tüm veya tümlenebilir durumda kap ele geçti. EN II/2 katının buluntuları arasındaki pişmiş topraktan tam plastik bir pabuç betimi, günümüzdeki ayakkabı ölçüleriyle yaklaşık 36-37 numara büyüklüğündedir. Bunun dışında söz konusu yerleşmelerde, yüzlerce sapan tanesi, obsidyen ve çakmak taşı dilgiler, dilgi çekirdekleri, havan eli, havan, öğütme taşları, kemik delici ve spatulalar da ele geçmiştir.

İlk Tunç Çağı Yerleşmeleri

2005 kazı mevsiminde, höyüğün şimdiye kadar araştırılması yeterince yapılamamış olan güney yarısında da çalışmalara başlanmış ve höyüğün batı yamacında, 15x45 m boyundaki bir açmada kazılara geçilmişti (Güneybatı Açması). 2006 yılında bu alandaki çalışmalara devam edildi.

Mimarlık:

Açmanın kiliseye bakan doğu dar kenarında, yüzeyden 2 m aşağıya kadar olan kısımda çok yoğun bir taş dolgu ile karşılaşmıştır. Bu kesimde, iki massif taş kule/burç arasına alınmış bir kapısı olan çok odalı bir yapının güney ve kuzeye doğru geliştiği anlaşılmaktadır. Söz konusu temellerin 50-70 cm kadar altında, yine İTÇ II'ye ait olduğu çç buluntularından anlaşılan ve daha erkene tarihlenen çok odalı bir yapı ortaya çıkartılmıştır.

Açmanın en batısında, yerleşmenin dış halkasında ise, taş temelli 'Megaron' ve 'Megaronumsu' planlı yapılar yer almaktadır. Bu sezonda, batı etek boyunca 7 tane megaron daha ortaya çıkmıştır.

2006 yılının sonuçları kesin olarak göstermiştir ki, 'Megaron' planlı yapılar höyüğün bu kısmında da yerleşmenin en dış halkasında bulunmaktadır. Ayrıca, höyük eteklerinin her yerinde Megaron'ların da dışında, hafif eğimli yamacın orta boy taşlarla örtülü (*glacis*) olduğu anlaşılmaktadır. Güneyde ise, ortada kalan alanda çok odalı büyük yapıların bulunduğu görülmektedir.

Çanak Çömlek ve Küçük Buluntular:

Bademağacı İTÇ II çömlekçiliğinin tipik örnekleri olan gaga ağızlı küçük veya orta boy testilerle, çift kulplu testilerden bu sene de çok sayıda ele geçti. Ayrıca bu yıl ortaya çıkartılan bir oda içinde, sayılarını tam olarak tespit etmenin mümkün olamadığı, onlarca orta ve büyük boy çömlek ve küpler bulundu.

Bakır veya tunçtan yapılmış başlı iğnelerden birçok örnek ele geçmiştir. Pişmiş toprak buluntular arasında kuş biçimli bir riton, birkaç idol ve çok sayıda ağırşak sayılabilir. Bu çalışma döneminde bulunan 10 kadar damga mühür ile ilk yıldan bu yana Bademağacı İlk Tunç Çağı tabakalarında ele geçen mühürlerin sayısı 60'a ulaşmıştır.

Gülsün Umurtak

Doğu Likya'da Epigrafik-Tarihi Coğrafi Araştırmalar – 2006

Antalya İli sınırları içinde 1990 yılından bu yana, Avusturya Bilimler Akademisi Küçük Asya Komisyonu'nun finans desteğiyle uygulamakta olduğumuz projeye ilişkin çalışmalara 2006 yılında da devam edilmiştir.

Yüzey araştırmalarına Bakanlık Temsilcisi olarak Isparta Müze Müdürlüğü elemanı Doğan Demirci, Proje Asistanları olarak Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Araştırma Görevlisi Hüseyin S. Öztürk, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Araştırma Görevlisi Filiz Dönmez-Öztürk ve Tekniker

olarak Halil İbrahim Gökyar (Kumluca) katılmışlar, özverili gayretleriyle çalışmalara önemli katkılar sağlamışlardır.

Kampanya sırasında Arykanda (Prof. Dr. Cevdet Bayburtluoğlu'nun davetiyle), Olympos, Gagai ve Melanippe kentleri ve egemenlik alanlarında incelemelerde bulunulmuş ve 100'ün üzerinde yeni yazıtın dokümantasyonu yapılmıştır. Buluntuların dağılımı şöyledir: 1 Hellenistik kararname (Arykanda), 19 onur yazıtı (Arykanda), 4 adak (Arykanda), 56 mezar yazıtı (Arykanda 8; Olympos 47; Gagai 1), 1 ölü adağı (Arykanda), 1 mimari yazıt (Arykanda), 1 sınır yazıtı (Olympos), 1 miltaş (Gagai), 2 grafitto (Melanippe) ve 25 fragman (Arykanda).

Bülent İplikçioğlu

Hakemi Use Kazıları – 2006

Diyarbakır ili, Bismil ilçesi sınırları içinde yer alan Hakemi Use, Dicle Nehri üzerinde inşası başlayan Ilısu Barajı proje kapsamında 2001 yılından beri kazılmaktadır. 2006 kazıları 5 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında Diyarbakır Müze Müdürlüğü başkanlığında Hacettepe Üniversitesi, Mustafa Kemal Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'ne mensup bir heyet tarafından gerçekleştirilmiştir.

2006 yılı kazıları yerleşimin kuzey bölümünde, 2001 ve 2002 yıllarında kazılmaya başlanılan alanda sürdürülmüştür. Bu alanda yer alan E7, E8 ve E9 açmalarındaki çalışmalar 2002 yılında Geç Neolitik II. Tabaka'da sonlandırılmıştı. 2006 kazılarında söz konusu açmaların yanı sıra E6 açmasında ilk kez çalışmaya başlanılmıştır. E7, E8 ve E9 açmalarında Geç Neolitik III. Tabaka'ya ait oldukça iyi durumda bir mimariye rastlanmıştır. Gün ışığına çıkartılan yapıların taş temelleri bulunmamaktadır. Yer yer 60 cm'ye kadar bir bölümü korunmuş yapıların pisé tekniğinde inşa edilen duvarları, yaklaşık 40 cm genişliğe sahiptir. Dikdörtgen planlı ve birkaç odadan oluşan yapıların iç ve dış kısımlarında pişirme amaçlı ocaklar bulunmaktadır.

Geç Neolitik III. Tabaka'da ele geçirilen çanak-çömleğin tamamı el yapımı olup, geçmiş yıllarda gün ışığına çıkartılan kapların benzerleridir. Bu kapların yaklaşık %50'si tek renkli ve kaba hamurludur. Hamuruna yoğun saman ve kıyılmış ot katılmış bu kaplar kötü pişmeden dolayı koyu özlüdür. Diğer kap grupları arasında Mezopotamya Geç Neolitik seramiği içinde önemli bir grubu oluşturan Hassuna/Samarra tipine ait kaplar önemli yer tutarlar. Bunların yanında, özellikle Kilikya ve Amuq Geç Neolitikinde önemli bir yere sahip olan Dark Faced Burnished Ware'lere de rastlanılmaktadır.

Bu tabakada yerleşim içinde basit toprak mezarlar açılmıştır. Söz konusu mezarlarda yön birliği bulunmamaktadır. Çoğunlukla bebek veya çocuklara ait bu mezarlarda ölü hediyesi olarak pişmiş toprak kap bırakılmıştır. Bazı mezarlarda taştan yapılmış boncuk dizileri iskeletin boyun kısmında ele geçmektedir.

Diğer arkeolojik buluntular arasında taş ve kilden yapılmış labret, tokenlerin yanında taştan yapılmış bir damga mühür ele geçirilmiştir. Baskı yüzeyi geometrik çizgisel bezekli mührün tutamağında ip deliği bulunmaktadır. Taş eserler arasında obsidyen ve çakmaktaşıdan üretilmiş yontma taş eserler ve bazalttan yapılmış havan ve havan elleri önemli yer tutmaktadır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi dokumacılık ve dericiliğe işaret eden buluntular 2006 kazılarının diğer arkeolojik bulguları arasında yer almaktadır.

Hakemi Use'de 2006 kazılarında çalışmalar 2007 yılında devam edilmek üzere Geç Neolitik III. Tabaka'nın tabanı üzerinde sonlandırılmıştır.

Halil Tekin

İznik Çini Fırınları Kazı Çalışmaları 2006

28.07.2006 tarihinde Bursa İli, İznik İlçe Merkezinde gerçekleştirilen "İznik Çini Fırınları Kazısı" çalışmaları, Bakanlık Temsilcisi Abdulkadir Uluay ve Erkan Tunç'un katılımları ile BHD kodlu kamulaştırılmış kazı alanında ve İznik Kaymakamlığı'nın Lefke Kapı yakınındaki Maliye Hazinesi'ne ait hamam kalıntısının temizliği sırasında ortaya çıkan fırın çevresinde sürdürülmüştür.

İznik İlçe merkezinde kamulaştırılmış BHD kodlu (Maltepe Caddesi-Hamam Sokak köşesi) yaklaşık iki dönümlük 1. no'lu şantiye olan kazı alanında üç yıllık çalışma planı doğrultusunda başlıca I7-I8-J7 ve J8 plan karelerinin genel eksi kotta çalışması ele alınmıştır. Başkan Yardımcısı Yrd. Doç. Dr. V. Belgin Demirsar Arlı'nın 03 Ağustos 2006 gün ve 127908 sayılı Bakanlık Yazısı ile Vekaleten yürüttüğü kazıda planlanan çalışmalar sürdürülerek alanda son olarak 03.09.2006 günü çalışılmış ve 05.09.2006 günü Müze teslimatı yapılarak ekip 06.09.2006 günü İznik'den ayrılmıştır. 03.09.2006 günü İznik TEDAŞ sepetli/asansörlü aracın yardımı ile alanın genel fotoğrafları çekilmiş ve belgesel ekibi çekimlerini gerçekleştirmiştir.

22-30.08.2006 günlerinde ekip üyesi Restoratör Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Akıllı, Lefke Kapısındaki hamamda ortaya çıkan fırının sertleştirme işlemlerini yapmış, ekip üyesi Restoratör Okt. Özlem Erol sağlamaştırma ve bakım işlemlerini BHD alanında sürdürmüştür.

İznik çini fırınları kazısı - BHD kazı alanı genel görünümü

Planlanan çalışmalar sonunda gerekli levhalar elden geçirilerek BHD alanında düzenleme yapılmıştır. Envanter çalışmaları Kazı Kampı olan Kılıçaslan İlköğretim Okulu'nda iki Envanter İstasyonunda yöntemine uygun biçimde sürdürülmüş, Envanterli Eserler seçilmiş, yedisinin tümlenmesi yapılmış 8 keramik ve 3 sikke ile 1 tuğla Envanterli Eser olarak ayrılmış 156 parça Envanterli Etütlük olarak çalışılmış, toplam 199 torba listeli Etütlük Buluntu tümü tasnifli, etiketli torbalarda ve İÇFK damgalı sandıklarıyla birlikte 05.09.2006 günü tutanak ekinde İznik Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiş olup Kazı Kampı olarak kullanılan İznik Merkez Kılıçaslan İlköğretim Okulu'nda hiçbir kazı buluntusu kalmamıştır.

2006 yılında, Kültür ve Turizm Bakanlığı 11.574 YTL, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği (fon) brüt 10.000 YTL işçi ödeneği ve malzeme desteği, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı 2.000 YTL destek sağlamıştır.

Müze deposunun ve özellikle etütlük deposunun acil olarak ıslahı ve genişletilmesi gerekmektedir. İznik Müzesi batısındaki bir sıra evin kamulaştırılması bitmiş ve tahliyeleri gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, proje ve yatırım planı aşamaları beklenmektedir. Etiket ve sandıkları ile etütlük malzemenin çalışılabilir tasnifleri için sorunun ivedilikle çözülmesi talebimiz, diğer sondaj alanlarında çalışmaların sürdürülebilmesi amacı ile önceki kamulaştırma taleplerimizle birlikte devam etmektedir.

Marmara Bölgesi'nde kültür mirası bakımından önemi vurgulanan İznik'de, Müze'nin personel sıkıntısının giderilmesi bilimsel değerlendirmeler ve koruma açısından önceliğini sürdürmektedir.

Ara Altun

Kahramanmaraş Yüzey Araştırması 2006

Kahramanmaraş batısında Amanos Dağları ve bu sıradağların kuzeye ve kuzeydoğuya dönen kısmının oluşturduğu Kuzeydoğu Toroslar-Ahır Dağları, doğuda ise Kurt ve daha kuzeyinde Kartal Dağları'yla çevrilidir. Kuzey Suriye Bölgesi'yle organik bağı olan Amik Ovası'ndan kuzeye doğru yükselti artar. İslâhiye, oradan da Kahramanmaraş Ovası'na hiçbir doğal engelle karşılaşmadan ulaşmak mümkündür. Kahramanmaraş'ın hemen kuzeyinde yer alan Ahır Dağları, Orta Anadolu ve Fırat'ın batısındaki bölgeyle doğal bir sınır oluşturur. Bu dağların kuzeyinde yer alan Afşin ve Elbistan Ovaları da daha yüksek bir platoda yer alırlar ve bu yönleriyle Orta Anadolu-Doğu Anadolu ovalarının özelliklerini yansıtır. Kahramanmaraş bugüne değin arkeolojik açıdan yeterince araştırılmamıştır. Yapılan az sayıda araştırma ise genellikle bölgenin prehistoryasına yöneliktir. Bölgedeki tek arkeolojik kazı olan Domuztepe Kazıları da yine bölgenin prehistorik dönemlerine aittir.

2006 yılı programı çerçevesinde, Kahramanmaraş Merkez ve güneyde yer alan Pazarcık ile Türkoğlu ilçeleri sınırındaki höyüklerin tespiti ve konumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede, Maraş Merkez ilçe sınırları dâhilinde 9, Türkoğlu ilçesinde 5 ve Pazarcık ilçesinde 11 olmak üzere toplam 25 höyük belgelenmiştir. Buna ilaveten, yine söz konusu bölgede 40'tan fazla höyüğün varlığı gözlenmiştir. Söz konusu höyüklerde II. bin yerleşmelerinin tespitine yönelik malzeme toplama ve ayrıntılı yüzey taraması yapmadan önce höyüklerin lokalizasyonu, doğal çevreyi tanıma ve topografyaları üzerinde çalışılmıştır. Bu çerçevede 2006 yılı çalışmalarında höyüklerin görsel belgeleme ve konumlarının haritaya işlenmesi çalışmaları ağırlık kazanmıştır. Höyüklerin dağılımını gösteren haritalar oluşturulmuş ve konum ile coğrafi bilgilerin girildiği bir katalog hazırlanmıştır.

Kahramanmaraş Ovası, daha önce de belirttiğimiz gibi, batısında uzanan Amanos Dağları, doğusunda yer alan Kurt ve Kartal Dağları ile doğu ve batı yönlerden izole edilmekle birlikte, güneyde Kuzey Suriye'den başlayan ve Amik Ovası ile ülkemiz sınırlarında uzanan ve kuzeye doğru İslâhiye Ovası'yla devam eden alanın, en kuzeyinde yer alır. Kuzey Suriye ve Amik düzlüğünden yükselti yavaş yavaş artarak kuzeye doğru hiçbir doğal engelle karşılaşmadan, Kahramanmaraş Ovası'na ulaşılabilir. Yükselti bu bölgede ortalama 450-500 m'ye kadar çıkar.

Amik ve İslâhiye Ovalarıyla bu doğrudan bağlantının kültürel açıdan da gerçekleşmiş olduğu kuşkusuzdur. Gelecek yıllarda bölge höyüklerindeki yüzey bulgu-

larının değerlendirilmesi bu konudaki sorularımızın büyük bölümünü cevaplandırabilecektir.

2006 yılı çalışmalarımızda Hatay, İslâhiye ve Kahramanmaraş bölgelerinde yaptığımız önemli gözlemlerden biri höyüklerin boyutlarıyla ilgili olmuştur. Bu durum, aynı zamanda Eskiçağda bölgedeki yerleşmelerin yoğunluğu ve büyüklükleriyle doğrudan ilgilidir. Bilindiği gibi Amik Ovası, bölgenin en büyük boyutlu höyükleri/yerleşmelerini barındıran alanıdır. Aynı özellikler Kuzey Suriye höyüklerinde de izlenebilmektedir. 1 km'ye ulaşan boyutlarıyla höyükler, Eskiçağda bu bölgelerde büyük yerleşme alanlarının kurulduğunu ve yerleşik yaşamın baskın bir hayat biçimi olduğunu göstermektedir. Kuzeye doğru çıkıldığında ise höyüklerin yoğunluğunun azalmamakla birlikte, boyutlarının küçüldüğü görülür. Kahramanmaraş ovasında 2006 yılında belirleyebildiğimiz höyüklerin büyük bölümü orta büyüklükte kalanları ise küçük boyutlu höyük/ yerleşme alanı kategorisine girerler. Burada bir noktayı belirlemekte yarar vardır: Höyüklerin büyüklüğü bu alanda kurulmuş yerleşmelerin olası büyüklüğü hakkında da bilgi verir. Her ne kadar bir höyükte belli bir dönemde kurulmuş yerleşmenin boyutlarının belirlenmesi için arkeolojik kazı şartsa da, kapsamlı bir yüzey araştırması ve gözlemlerle de bu konu hakkında çeşitli yorumlar yapılabilmektedir.

Konuya bu açıdan bakıldığında Kahramanmaraş'ta, Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu'yla karşılaştırıldığında orta ve küçük boyutlu höyüklerin yoğun olduğu görülmektedir. Kuşkusuz, gerek Kuzey Suriye-Amik ve İslahiye hattında, gerekse Kuzey Mezopotamya/Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde orta ve küçük boyutlu höyükler de mevcuttu. Fakat bu bölgelerde açık bir şekilde izlenebilen büyük boyutlu höyük/yerleşmelere ön gözlemlerimiz sonucunda Kahramanmaraş bölgesinde rastlanmadığını söyleyebiliriz.

Bu durum bölgenin yerleşme karakterinden, yerleşme biçimine ve toplumsal yapısına kadar birçok etkinin sonucu meydana gelmiştir. Örneğin bölgeyi üç taraftan kuşatan ve yayla yerleşmelerine uygun dağlık alanlar yaşama ve yerleşme biçimini etkilemiş olabilir. Bu durumda söz konusu höyükler bütün yılın geçirildiği yerleşme alanlarından çok kışlak olarak kullanılmış yerleşme alanları olabilirler ki, bu yerleşmenin boyutlarını ve niteliğini doğrudan etkileyen faktörlerdendir.

Bütün bunların yanında bu türden sonuçlar çıkarmak için erken olduğunu söylemek gerekmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi gelecek yıllarda bölgede gerçekleştireceğimiz çalışmaların bu sorulara açıklık getireceğini umut ediyoruz.

Erkan Konyar

Kappadokia ve Antik Çukurova Yüzey Araştırmaları – 2006

Kappadokia ve Antik Çukurova 2006 Yılı Yüzey Araştırmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle, Türk Tarih Kurumu, Çukurova Üniversitesi, Adana Valiliği, Yahyalı Kaymakamlığı ve Yahyalı Belediyesi ile Ceyhan Kaymakamlığı'nın maddi katkılarıyla, 08.09.2006–30.09.2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Yahyalı Yüzey Araştırmaları

2002 yılından itibaren gerçekleştirilen Adana ve Kayseri'deki yüzey araştırmalarımızın beşinci bölümünün ilk etabı olan Yahyalı çalışmaları, 2004 yılında sonuçlandırılan Sarız ve 2005 yılında gerçekleştirilen Develi yüzey araştırmaları ardından; 2006 yılında 08–20 Eylül tarihleri arasında tamamlanmıştır. Çalışmalarımızdaki öncelikli hedefimiz; Kayseri ilinin araştırması yetersiz Yahyalı ilçesindeki arkeolojik dokunun kayıt altına alınması, Kilikya ile olan ilişkilerinin anlaşılması ve M.Ö. II. bin yerleşmelerinin tespiti. İl merkezine 87 km mesafede olan Yahyalı, Prehistorik devirlerden günümüze dek son derece zengin bir kültürel çeşitliliğe sahip olmuştur. İç Anadolu'nun Orta Kızılırmak bölümünde yer alan Kayseri ilinin, en güneydeki ilçesidir. Kuzeybatıda Yeşilhisar (Kayseri), kuzeydoğuda Develi (Kayseri), güneydoğuda Feke (Adana), batıda Dünderli, Çamardı ve Sulucaova (Niğde) ve güneyde Aladağ (Adana) ile sınır komşusudur. Yahyalı Araştırmaları süresince 12 merkez mahallenin oluşturduğu 1.546 km²'lik Yahyalı merkez dâhil, 19 dağ köyü, 9 ova köyü, 1 kasaba ve 3 mezra taranmış olup, 41.310 km²'lik bir alan taranmıştır.

Yerleşim Yerleri: İlçe sınırları içerisinde, erken dönemlere ait sadece Kalkolitik ve ETÇ yerleşmeleri tespit edilmiştir. Orta Toroslar üzerinde, Çukurova ile İç Anadolu platosu arasında önemli bir geçit güzergâhı üzerinde bulunan höyüklerden elde edilen veriler, Yahyalı'nın en eski sakinlerinin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıları hakkında bize önemli bilgiler vermiştir. İlçenin günümüz coğrafyası ve topografyası birlikte düşünüldüğünde tarıma uygun büyük toprak gurupları azdır. Özellikle Ağcaşar-Kuzuoluk-Taşhan Köyleri arasında kalan dar arazideki çöküntü havzalarının tabanlarında yer alan ovacıklar, nispeten verimli alüvyon topraklarla kaplıdır. III. Jeolojik Zamanın/ Senozoyik ortalarından başlayarak, yakın dönemlere kadar süregelen volkanik püskürmeleriyle Erciyes Dağı'nın (3.917 m) çevresindeki platoların yapısını etkilediği bilinmektedir. Ancak Nevşehir yöresinin yeryüzü şekillerinin oluşmasını sağlayan Erciyes Dağı, güney yönü nispeten daha az etkilemiştir. Bu

Yahyalı Taşhan Köyü Kayaaltı Mevkii Tümülsüsü

etki höyüklerin yerleşim konumlandırma modellemesinde başlıca faktördür. Genel olarak bakıldığında Yahyalı’da iki tür yerleşme modeli bulunmaktadır. İlki ilçenin topografik yapısının %20’sini temsil eden ovalık kesimlerde bulunan, düz alan yerleşmeleri ve höyükleridir. Ova zemininden yüksekliği 2–6 m arasında değişen doğal oluşumlu kalker tepelikler üzerinde konuşlandırılmış yerleşimlerden biri, Yahyalı-Taşhan karayolunun 300 m kuzeybatısında yer alan, 50 m çapında ve 10 m yüksekliğindeki Özbek Höyük’tür. Höyükte Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı’na ait seramiklere rastlanmıştır. İlçenin kuzey girişinde 2. km’de yer alan Fethullah Höyük aynı tip yerleşmelere iyi bir örnektir. Taşhan Köyü’nün 1 km batısında, Taşhan-Yahyalı karayolunun 150 m güneyinde yer alan Cami Yeri Höyüğü ise, 50 m çapında ve yüksekliği ortalama 2 m’dir. İkinci şema ise düzensiz rejimli akarsular tarafından bölünmüş vadilerin yamaçlarına kurulmuş yerleşimlerdir. Yüzeyden izlenebilen kalıntılara göre, yapılar teraslar üzerine oturtulmuştur. Göynük’te Oğlakçı Mevkii’nin doğusundaki tepe silsilesinin güney eteklerinde bulunan bu yerleşme tipi daha çok bölgede karşılaşılan Roma Dönemi ve Ortaçağ yerleşmeleri için geçerlidir.

Madencilik: Coğrafi anlamda Hititler ve Kuzey Kizzuwatnalılar arasında zengin demir madenleri dolaşısıyla çekişme konusu olması gereken Yahyalı, Orta ve Geç Tunç Çağları yerleşimleri açısından veri vermemiştir. Ancak bu devirlerde Kizzuwatna’nın demir madeni ihtiyacını büyük olasılıkla bu bölge karşılıyor olmalıydı. Yahyalı’nın Demir Çağı’nda Phryg-Muşki boylarının yayılım sahası içerisinde olduğu, çalışmalarımız sonucunda arkeolojik verilerle de desteklenmiştir. Bu çağa ait olabilecek tahkimatlı yerleşimler ve kaleler Demir Çağı yerleşim modellerine uymaktadır. Süleymanfakılı Köyü’ndeki Kale Mevkii bu devre ait olabilecek merkezlerden birisidir. M.Ö. 547/46 yılı sonbaharında Pers Büyük Kralı “Anşanlı Kyros” Sardeis’i ele geçirerek Anadolu’da yaklaşık 200 yıl sürecek olan Akhaemenid egemenliğini

başlatmıştır. Darius I. (M.Ö. 522–486) çok geçmeden Anadolu’yu çeşitli vergi bölgelerine ayırmış ve “genel valilikler” oluşturmuştur. Antik çağlarda Kappadokia Satraplığı’nın etki alanı içerisinde kalan Yahyalı ve çevresinin, Akhaemenid Dönemi hakkında yeterli bilgilere sahip değiliz. Ancak Taşhan Köy merkezindeki modern bir evin çevirme duvarında kullanılmış olan büyük bir phallos, Anadolu-Pers ölü gömme adetlerine işaret etmektedir. Benzer olarak alan araştırmalarımız sırasında Hellenistik Devir’e ait buluntulara da rastlanılmamış olup, yoğun olarak Roma İmparatorluk Çağı, Bizans İmparatorluğu ve Orta Çağ yerleşimleri ve kiliseleri, mezarlıkları ve maddi buluntuları kayıt altına alınmıştır. Özellikle Orta Çağ’ın önemli bir madencilik merkezi olan Çamlıca’daki (Faraşa) tespitlerimiz kayda değerdir. Yahyalı’nın 28 km güneydoğusunda yer alan inceleme alanı, Zamantı Nehri boyunca uzanan yaklaşık olarak 20 km²’lik bir alanı kapsamaktadır. Doğu Toroslar’ın batısında Aladağlar’a paralel bir şekilde uzanan ekonomik nitelikte hidrotermal demir yataklarıyla tanınmış olan Attepe (Mansurlu-Adana) yöresinin güneybatı kesimindedir. Bu bölge aynı zamanda “Zamantı Zn-Pb Kuşağı” olarak da adlandırılmaktadır. Demir cevheri yerkabuğundaki madenler arasında %7’lik oranıyla -bakırdan 10.000 kez daha çok- en yoğun olanıdır. Anadolu’da gerçekleştirilen maden araştırmaları, önemli ölçüde demir potansiyelinin varlığını ve bunun da tunç ile bakırdan daha revaçta olduğunu göstermiştir. Bu bölgenin demir cevheri odaklı madencilik faaliyetleri, Tunç Çağlarından başlayarak Ortaçağ’ın sonlarına kadar devam etmiştir. Araştırmalarımız sırasında köy içinde ve yakın çevresinde işlik olarak değerlendirilen mekânlarda, ergitilmiş demir cevheri (Luppe) ve maden cürüfları (Skoria) ile taştan yapılmış eritme tekneleri, pişmiş toprak eritme potaları parçalarına rastlanmıştır. Ayrıca Taşhan Köyü Angut (Cene) Gölü Mevkii’nde, Avlağa (Torun) Köyü Beynamaz Mevkii’nde, Kuzuoluk Köyü Kayadibi Mevki ve Melleşkoyağı Mevkii’nde maden işlikleri özgün buluntularıyla birlikte tespit edilmiştir. Bölge Antik Çağ’da nispeten düşük fiyata çok miktarda maden sağlayabilen yerel yataklarını işletme ve ürünlerini pazarlayabilme nüfuzuna sahiptir.

Nekropolisler: İlçede yeryüzü şekillerinin büyük bir bölümünü oluşturan sarp ve yüksek kalker tepelerin yamaçlarında ve zirvelerinde tespit ettiğimiz, bağımsız Kappadokia krallıkları bölgesinin önemli bir mezar tipi olan tümülüs mezarlar ve kaya mezarları, bölgenin Geç Hellenistik (M.Ö. 160/59–30) ve Roma Erken İmparatorluk Devri (M.Ö. 1. yüzyıl-M.S. 1. yüzyıl) ölü gömme adetleri ve mezar mimarisi hakkında önemli bilgiler vermiştir. Özellikle Ağcaşar Köyü-Alatepeler tümülüsleri; Çiğilli mahallesi-Seki Dağı düzü-Yunan Ağılı (Kolalı Mevkii); Taşhan Köyü-

Köyönü Tepesi Kaya altı Mevki-Danaözü ve Çingennözü Mevki; Göynük-Özbek Mevki Özbek Nekropolü ile Küçükoğlakçı Yaylası ve Oğlakçı Mevki, Bingüştepe dikdörtgen kesitli ve yuvarlak tonoz örtülü tümülüsleri, Yedikenar Mevkii'ndeki büyük Nekropolisler, bilhassa Roma Dönemi'nden itibaren tümülüs mezarların mimari gelişim aşamalarının saptanmasını sağlamıştır. Bu tümülüslerin en yakın benzerleri Kayseri merkezdeki Garipier Tümülüsü ve Mazaka'daki Beştepeler I tümülüsleridir. Tapınak cephele kaya mezarlarına ise Yahyalı merkezdeki Keklice Dağı ve Akbaş Mevkii'nin girişinde yolun güneyindeki tepelik yamaçlarda rastlanmıştır. İlyaslı Köyü Dereci-ağı Mevki, Madazı mahallesi, Ağcaşar Köyü İğdecik yerleşmesi Delikkaya kaya mezarları ve Taşhan Köyü Angut (Cene) Gölü Mevki kaya mezarların benzerleri ise yine Kayseri ve Develi yöresinde bulunmaktadır. Ayşepınar, Tahtakemer, Felâhiye-Kebeş Köyü, Sahabiye Medresesi arkasındaki mezarlar, Viranşehir mezarları, Esenyurt mahallesi'ndeki mezar, Sakaltutan anıtı, Dışkale surları yanındaki mezarlar örnek gösterilebilir. Ayrıca Göynük, Bingüş Mevkii'ndeki kilisenin 100 m doğusunda dikdörtgen planlı bir heroon tespit edilmiştir. Alanda atıl vaziyette bulunan ve yapıya ait olması olası, iyi korunmuş korniş parçasının yardımıyla yapının Korinth düzeninde olduğu söylenebilir. Mimari bezeklere sahip olmayan heroonun kısa tutulmuş dentil, geison ve sima oranlarının yardımıyla yapı M.S. 2.-3. yy'a tarihlendirilebilir. Sütun tamburları, başlıklar ve diğer mimari blokları yakındaki kilisenin inşasında devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Taşhan Köyü-Danaözü Mevkii'ndeki modern çiftliğin 200 m güneybatısındaki tepeliğin batı yamacında bir heroon bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı anıt mezar, 2.70x2.20 m ölçülerindedir. Yerel kayalardan yapılmış mezar, özenli blok taş işçiliği ile dikkati çekmektedir. Temel blokları üzerinde taş oturma yerleri ve yuvaları gözlenebilmektedir. Kuzey yöndeki kapı silmeli olarak profillendirilmiştir. Beyaz renkli yerel kireç taşından yapılmış lento taşında, iki köşede tıkaç tipi kapının zıvana delikleri bulunmaktadır. Bu mezarın tarihi olarak önerimiz ise Roma Erken İmparatorluk Devri'dir (M.Ö. 1. yy-M.S. 1. yy).

Ceyhan Yüzey Araştırmaları

2002 yılından itibaren gerçekleştirilen Adana ve Kayseri'deki yüzey araştırmalarımızın beşinci bölümünün ikinci etabı olan Ceyhan çalışmalarına; 2002 yılında başlanan ve 2005 yılına dek devam eden Tufanbeyli, 2003 yılında sonuçlandırılan Saimbeyli ve 2004 yılında tamamlanan Kozan araştırmaları arkasından ilk kez 2005 yılında başlanmıştır. 2006 yılında ise 23 Eylül-01 Ekim tarihleri arasında, sistematik araştırma programımız dâhilinde ilçedeki

çalışmalara devam edilmiştir. Çalışmalardaki öncelikli hedef; bölgeyi daha önce incelemiş araştırmacıların yayınları doğrultusunda, arkeoloji literatürüne kazandırılmış olan yerleşimlerle höyüklerden veri sağlaması ve sonuç değerlendirmesi yapılması; ayrıca literatürde bulunmayan yerleşimlerin tespit edilmesidir. Bununla birlikte, özellikle arkeolojik tetkiki yetersiz olan Ovalık Kilikia'nın araştırma bulgularındaki tutarsızlıkları saptamak ve Ceyhan Ovası (Yukarı Ova) höyüklerinin isim ve yer tayini belirsizliklerine çözüm önerileri getirmek amaçlanmaktadır. Buna yönelik olarak, bölgede yapılan en eski yüzey taramalarından günümüze dek geçen zaman diliminde, sürekli değişen mevkii adları, yerleşim ve höyük isimlerindeki değişikliğin yarattığı karmaşayı çözmek amaçlarımızdan biridir. Çalışmaların tamamlanmasının ardından, bölgenin arkeolojik yerleşme ve kültür envanteri çıkarılmış olacaktır. İl merkezine 43 km mesafede ve Toroslar'dan denize doğru uzanan Yukarı Çukurova Bölümü'nün orta yerinde bulunan Ceyhan, Neolitik Çağ'dan günümüze kadar çok yoğun yerleşmelere sahne olmuştur. Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'ne ismini veren Adana ilinin, en büyük ilçesidir. Aynı zamanda Ceyhan, Adana'nın Akdeniz'e kıyısı olan en doğudaki ilçesidir. 36°.50'-37°.15' kuzey enlemleri ile 35°.40'-36°.05' doğu boylamları arasında yer almaktadır. İlçe 30 km güneyinde Yumurtalık (Adana) ve İskenderun Körfezi, batısında Yüreğir (Adana), kuzeyinde Kozan (Adana), kuzeybatısında İmamoğlu (Adana), 50 km kuzeydoğusunda Kadirli (Osmaniye), güneydoğusunda Erzin (Hatay) ile sınır komşusudur. Tarihi süreç içerisinde bölge, bataklık olan *terra incognita* bölgeleri hariç bu alanlar çok yoğun yerleşmelere sahne olmuştur. Ceyhan Araştırmaları süresince bu güne kadar, 1.427 km²'lik Ceyhan merkez dâhil, 42 köy ve 6 kasaba taranmıştır. Çalışmalarımız önümüzdeki sezonlarda da devam edecektir.

Yerleşim Yerleri: İlçe merkezinin 14 km batısında kurulmuş olan Altıkara Köyü'nde, E5 karayolunun 500 m doğusunda yer alan 50x100 m ölçülerindeki Silvan (Salyan-Selim Bey'in höyüğü) höyükten Mersin-Yümüktepe, Tarsus-Gözlükule'nin Kalkolitik Dönemi'yle çağdaş seramik gurupları yanında obsidyen dilgiler ve bıçak ile bir adet kırmızı renkli granitten yapılmış damga mühür ele geçmiştir. Hellenistik Devir ve Roma Çağı'na ait tek evreli yamaç yerleşimlerine bölgede, genellikle doğal bir ana kaya kütlesi üzerinde ve hafif eğimli arazilerde rastlanmıştır. Bu türden yerleşimlerin en büyüğü, Ceyhan'ın 21 km güneybatısındaki 50x150 m ölçülerindeki Doruk Höyük'tür. Ayrıca Ceyhan'ın 18 km güneyindeki Çevretepe (Arnavut Nacarlı) Köyü içerisinde yer alan Dokuz Kardeşler Höyüğü, güneye doğru eğimli bir ana kaya çıkıntısı üzerinde bulunmaktadır. 50x100 m

boyutlarındaki höyüğün kuzeyi devam eden tarımsal faaliyetler nedeniyle, ana kaya seviyesine kadar tahrip edilmiştir.

Nekropolisler: İlçede yeryüzü şekillerinin %20'lik bir bölümünü oluşturan sarp ve yüksek kalker tepelerin yamaçlarında, bölgenin önemli bir mezar tipi olan *hypogeon* mezarlara ve *khamosorion* mezarlar ile oda mezarlara yer yer büyük nekropoller halinde rastlanmıştır. Taramalarımız sonucunda hiç lahit mezara, *aedicula* mezara, *ostothek* ve *kenotapha* rastlanmamıştır. Büyük nekropolislerin konumları göz önünde bulundurulduğunda, aralarında yaklaşık olarak 10 km'lik bir mesafe bulunmaktadır. Bu nedenle bazı büyük nekropolisler, çevre yerleşmelerin ortak gömütlük alanı olmalıdır. Doruk kasabası Güneştepe Mevki; Çevretepe Köyü köy içi-Saylık Mevki; Kızıldere Köyü Taştepe Mevki (Çeşmebeli nekropolü); İsalı Köyü Koyak Mevki, Pöğrek nekropolü, Develik Mevki, Mağara Mevki, Kirişli (Edere) Mevki; Gündoğan Köyü Zarphane Mevki; Ağaçpınar (Kürt Köyü) Köyü Köyönü Mevki; Yılankale'nin doğu etekleri; Altıkara Köyü Kokar Tepesi ve Yellibel Köyü Kaya altı Mevki-Kılıçkaya Tepesi'nin güney eteklerinde büyük nekropolisler bulunmaktadır. Bu mezarların benzerleri Kurtpınar-Yüceören Mevkii'nde yapılan kazılardan ve Kelenderis'ten bilinmektedir. Bu mezarlar ilk olarak Hellenistik Dönem'de açılmakla birlikte, daha çok Roma Dönemi'nde ikinci kez kullanılmıştır.

Serdar Girginer – Hakkı Fahri Özdemir – Fatih Erhan

Kaunos (-Kbid) Araştırmaları – 2006

Bu yıldan başlayarak Başkent Üniversitesi adına da yürütülen Kaunos örenindeki 2006 yılı faaliyetleri, Haziran ayı başından Eylül ayı sonuna kadar öngörülen program çerçevesinde farklı çalışma alanlarında gerçekleştirilmiştir: Kazı; Konservasyon ve Restorasyon; Onarım; Deneyisel Arkeoloji; “Arkeolojik Park” Çalışmaları ve Düzenlemeler. Bütün bu çalışmalarımızı taçlandıran ise, Ulu Önder Mustafa Kemalimiz'in “125. Doğum Yılı” kutlamaları çerçevesinde, Orkestra Akademik Başkent'in Kaunos Tiyatrosu'nda sunduğu Konser olmuştur.

Kazılar

(C. Işık–B. Schmaltz–A. Diler–B. Varkıvanç–S. Atik–M. Doyran–İ. Temizsoy–E. Kart)

Tuzla: Geçen kazı döneminin son günlerinde keşfedilen ‘Kaunos Tuzlası’, Anadolu arkeolojisinde bir “ilktir”. Zamanında ‘Göz Merhemi’ yapımında aranılır bir katkı maddesi olan ‘Kaunos Tuzu’nun üretildiği tavaların yeri, Dalyan Beldesi'nin dünyaca ünlü ‘İztuzu Sahili’. Daha kazılarına başlamadan tesis yapısının

Kaunos

ve üretim yönteminin *Plinius*'un anlatımlarına uygun düştüğü açıkça beliydi. “...Deniz tuzu, ya sahilde deniz suyunun çekilmesiyle, ya da kıyı şeridi boyunca yerleştirilen tavalar içindeki deniz suyunun buharlaşması sonucu elde edilmektedir.” Tuz tavaları, zamanının sahil şeridi kumulu üzerinde doğu-batı yönünde parsellenmiş 35x50 m boyutundaki bir alan içine yerleştirilmişlerdir: Ortada 3 tam, yanlarda ½ parsel vardır ve bunlar kuzey-güney doğrultusundadırlar; ortalama 1.50 m genişlikteki kanallarla birbirlerinden ayrılan parsellerin uzunlukları ise 28.50 ile 32 m arasında değişmektedir. Gerek kanal ve gerekse parseller içindeki tuz tavaları aynı malzeme ve teknikte yapılmışlardır. Yapımında, tümüyle civardan toplanmış yumruk bükülüğünde ya da biraz daha büyük taşlar kullanılmıştır; bağlayıcı eleman ise, iri taneli kum karışımından elde edilen kireç harçtır. Dolgusundan arındırılmış tavaların gösterdiği gibi, 4.28 m çapında bir çanak formundaki her bir tavanın tabana derinlikleri de farklıdır: 14-18 cm. İç yüzleri yumurta kabuğu kalınlığında bir harçla sıvanmıştır. Öyle anlaşıyor ki, deniz suyu kanallar aracılığı ile tavalar içine alındıktan sonra sıcak hava ve esintili kuru klima altında buharlaşmaya bırakılmaktadır. Bu işlem, kristalleşmiş tuzun tavalarda yeterince birikimine kadar devam etmektedir.

Tiyatro–Proskenion: Tiyatro-Sahne Binası'nın önü ana kayaya kadar tamamen kazılmıştır. Böylece Tiyatro'nun ilk yapım evresine ait *proskenion* cephe mimarisinin restütüsyonu çizilebilecek mimari malzemeye ulaşılmıştır. Bunlar arasında en önemlisi, blokları üzerinde dairesel izler görülebilen 2 m çapındaki bu yuvarlak döşemdir. Bunun merkezinde yer alan altlığın ortasına ise bir zıvana açılmıştır. Özellikle bu iki gözlem, zamanında zıvanaya yerleştirilmiş hareketli bir dikmenin etrafında dairesel olarak dönen bir mekanizmayı düşündürmüştür bizlere. Böylesine bir mekanizma da antik yazarların anlatımlarından yabancı değildir: Bir “Döner Sahne Sistemi”; bir

Periaktos. Bu, antik tiyatrolarda dönerek değişebilen bir sahne sistemidir. Öyle anlaşıyor ki, her bir yüzünde farklı bir dekorun resimlendiği ağaçtan yapılmış bir üçgen prizmadır. Bir yüzdeki dekor seyircilere dönükken, yanlarda kalan diğer iki yüz döndürülmeyi beklemektedir. Bu sistemin tarafımızdan keşfi bizleri yalnızca sevindirmemiş, en az bir o kadar heyecanlandırmış ve gururlandırmıştır. Çünkü, bugüne kadar sadece antik yazarların anlatımlarından bildiğimiz böylesine bir sistemin mimari kalıntısıyla biz arkeologlar ilk kez tanışıyorduk; “peçesini” ilk kez Kaunos Tiyatrosu’nda ve de bizlere açıyordu.

Tiyatro–Tonozlu Giriş: Tiyatro’nun doğu yönündeki tonozlu girişin yürüme koridoruna (*diazoma*) açıldığı bölüm bu yıl tamamen temizlenmiş ve buradan her iki yan koridora merdivenle bağlanan girişler ortaya çıkartılmıştır.

Tiyatro–Çeşme Anıtı: Tiyatro’nun kuzey tonozlu girişinin hemen doğusundaki moloz kaldırılmıştır. Bu moloz dolgunun altından gün ışığına çıkartılan mimari kalıntının, Tiyatro için tasarlanmış bir Çeşme Binası olduğu tahmin edilmektedir.

Konservasyon ve Restorasyon

(Tüm Kazı Ekibi–ARKİstanbul)

Palaestra Kapısı: Bu çalışma programımızın yoğunluğunu, *Palaestra* Terası’nın son kullanım evresi içinde bu alana girişi sağlayan anıtsal kapının yeniden ayağa kaldırılması almıştır. Kapıya ait tüm bloklar önceden temizlenmiş ve izolasyonları yapılmış; sonrasında ise konservasyonları tamamlanmıştır. Bu arada eksik bir söve bloğu kendi formunda yeniden imal edilmiştir. Bütün bu işlemler tamamlandıktan sonra blokların her biri kendi yerlerine konularak önce kurumu yapılmış ve sonrasında ise dübellenerek birbirlerine monte edilmişlerdir. Böylece bu anıtsal kapıya, yaklaşık 2000 sene sonra yeniden fonksiyon kazandırılmıştır.

Onarım

(Tüm Kazı Ekibi–ARKİstanbul)

Onarım programı çerçevesinde ise, Teras Tapınağı’nın sütunları ve sunak taşı; Kubbeli Kilise’nin vaaz kürsüsü ve de Hamam Binası içinde korumaya alınan steller ile sunaklar, konservasyonları yapılarak onarılmışlardır.

Deneysel Arkeoloji

(B. Varkıvanç – C. Işık)

Tiyatro–Döner Sahne Sistemi (*Periaktos*): Mimari döşemi elimize geçen antik çağın döner sahne sisteminin ahşap tasarımı çizilmiş ve Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk’ün doğumunun 125. yılını

kutlama programı içinde kullanılmak üzere yaptırılmıştır. Ağaçtan yaptırılan *periaktos*, 2.50 m yüksekliğinde bir üçgen prizmadır; her bir yüzünün genişliği ise 1.80 m hesaplanmıştır.

Tiyatro–Tonozlu Giriş Kapısı: Tiyatro’nun doğu yönündeki tonozlu girişinin yaklaşık ortalarında, her iki yan ve tavan duvarları üzerinde karşılıklı olarak duran izler, zamanında burada ahşap bir kapının varlığını göstermiştir bizlere. Ve bizler de bu izlerden hareketle zamanında burada duran ahşap kapıyı, yaptırmak üzere yeniden tasarladık ve bu tasarıma uygun yapılan kapı, yine Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk’ün doğumunun 125. yılını kutladığımız o gün için yerine monte edilmiştir.

Arkeolojik Park Çalışmaları

(O. Özer – C. Işık)

Kaunos’u bir harabe görünümünden kurtarıp, ona bir “ören” karakteri kazandırmanın olmazsa olmazı, ziyaretçilere yönelik düzenlemeler yapmaktır. Bizler son bir-kaç yıldan buyana, bu yönde de çalışmalarımızı sürdürüyoruz: Araziyi yoğun bitki örtüsünden arındırmanın yanı sıra, ziyaretçiler için uygun noktalara “Bilgilendirme ve Yönlendirme” levhaları dikeyiyoruz; yapıların önlerine, onların restitüsyon çizimlerini dikeyiyoruz; yol güzergâhları hazırlıyoruz; oturup-dinlenme noktaları düzenliyoruz; ve daha geniş bilgi edinmek isteyenler içinse “kitap” ve “broşür” edinme imkanı sunuyoruz.

Düzenlemeler

(Tüm Kazı Ekibi)

Bütün bu çalışmalarımızın yanı sıra, bir taraftan da ören içindeki önemli yapıların temizliği ile meşgul olunmaktadır. Bu yapıların başında da Hamam, Tiyatro ve Kubbeli Kilise gelmektedir. Bu mevsim Tiyatro’nun orkestra alanı üzerindeki mimari parçaların hepsi alınmış ve bu alan tamamen temizlenmiştir. Gelecekte bir ören müzesi olarak düşünülen Hamam Binası’nın ise *ambulacrum* ve *frigidarium* salonları temizlenmiş içindeki arkeolojik malzeme yeniden tanzim edilmiştir. Ayrıca, Tuzlanın açılan tavalarının olası tahribata karşı önlemi alınmıştır.

Tiyatro–Konser

(Kültür ve Turizm Bakanlığı–Muğla Valiliği–Başkent Üniversitesi ve Kazı Ekibi)

25 Ağustos 2006 gününün gecesi, Kaunos için çok anlamlı bir geceydi. Çünkü o gece, Kaunos Tiyatrosu’nu dolduran yerlisi ve yabancıyla binlerce izleyici, gök kubbenin huzmeleri altında ıslanan bu büyümlü atmosferde “Zafer Haftasını” kutlamıştır. Hem de Orkestra Akademik Başkent’in oturma sıraları

arasında sıcacık dolaşan müziğinin nağmeleriyle kendilerinden geçerek... O gecenin bir başka büyük heyecanı, kuşkusuz bir ilke şahitlik etmemizdi: Tarafımızdan yeniden yaptırılan *Periaktos*, bu defa üzerindeki Ulu Önderimiz Mustafa Kemalimiz'in resimleriyle dönerek, yaklaşık 2300 sene sonra yeniden "hayat" buluyordu.

Cengiz Işık

Kelenderis Kazı, Onarım ve Koruma Çalışmaları – 2006

Dağlık Kilikya bölgesinin bir liman kenti olan antik Kelenderis'te 2006 yılı kazı sezonunda Agora Bazilikası'nda ve kentin Doğu Mezarlığı'nda kazı çalışmaları, Yılanlı ada önünde bulunan çapalama bölgesine kısa süreli sualtı dalışları yapılmış, ayrıca bu yıl ilk kez, Kelenderis ve Çevresi Sualtı Çalışmaları Projesi çerçevesinde Kelenderis limanında dalışlar gerçekleştirilerek, limanın haritası çıkarılmış ve buradaki olası bir mendireğin tespit çalışmalarına başlanmıştır.

Agora Bazilikası'ndaki Çalışmalar

Kelenderis agorasında 2002 yılından önce, *opus sectile* tarzında döşenmiş apsisini tespit ettiğimiz, 2004 yılından itibaren de, üzerindeki dolgu toprağını kaldırmaya başladığımız Agora Bazilikası'nda bu yıl seviye indirme çalışmalarını sürdürdük. Bu bağlamda üç alanda başladığımız çalışmaların ilkinde, geçen yıl belli bir seviyeye kadar indiğimiz apsisin önündeki basamaklar ve bunun önündeki alanın bir kısmı temizlenmiştir. Bazilikadaki ikinci çalışma alanımız olan ve geçen yıl sütun kaidelerini *in situ* olarak saptadığımız güney nefin stylobatı ortaya çıkarıldı. Son olarak, bazilikanın henüz kazma değmemiş olan narteksinin dolgu toprağı belli bir seviyeye kadar kaldırılmıştır.

Apsisin önünde çalışmalara başlamadan önce, burada geçen yıl ortaya çıkardığımız ve belki de Ortaçağ'da, yapının mermer bloklarının yakılarak kireç elde edilmesinde kullanılmış olan, yaklaşık 2 m çapındaki, taş duvarlı fırın kalıntısını kaldırdık; böylece çalışma alanımızı biraz daha genişlettik. Bu alanın dolgusu genellikle gri-siyah tonda yoğun kül ve kireç ve kireç harcı parçalarından oluşan bir topraktır. Bu dolguda asıl yapıya ait düzgün şekilli ve moloz taşlar, mermer mimari parçalar, çatı kiremitleri, çoğunluğunu mutfak kaplarının oluşturduğu kaba seramik parçaları vardır. Bunlara ek olarak, yer yer cam mozaik taneleri, bazı metal eşyalara ait parçalar da bulunmaktadır. Bu dolgunun kapattığı asıl mimarinin ortaya çıkarılmasına yönelik olarak, öncelikle apsisin mermer basamaklarının güney diliminin temizliğine başlandı.

Toplam genişliği apsisin genişliği kadar (8,60 m) olan apsisin önündeki 3 basamağın her biri 0.20 m yüksekliğindedir. Bunların cepheleri ile zeminleri, ayrıca mermer levhalarla kaplanmıştır. Bu levhalar zaman içinde, belki de dolgu toprağının da baskısıyla yerlerinden oynamışlardır. Bu bakımdan, hem bunların arasına dolan toprak temizlenirken, hem de bunların yerlerinden oynamaması için gerekli önlemleri de aldık ve kazı sezonu sonuna kadar basamakların yarıya yakın bir bölümü temizlendi. Bu temizlik sırasında, apsisin aynı zamanda zeminini oluşturan üstten ilk basamakta, apsisin tam ortasına rastlayan kısımdaki levhanın üzerinde, bir bölümü eskiden tahrip olan iki satırlık bir yazıt ortaya çıktı. Buradaki metinden anlaşıldığı kadarıyla, adları yazıtın başlangıcındaki kırık yerde olduğu için bilinmeyen, bir yada iki kişi *bema*'nın (belki de apsisin üzerindeki kaplamanın, yani *opus sectile*'nin) inşasına katkıda bulunmuşlardır. İşin ilginç yanı, bu levhanın arkasındaki dolgunun temizliği sırasında arka, yani aynı levhanın basamağa gelen diğer yüzünde, bir başka yazıtın daha vardır ve bu ikinci yazıtın, hem yazı karakteri hem de kazınma biçimi bunun daha erken döneme ait olduğunu göstermektedir. Bazilikanın inşası sırasında kullanılan çeşitli devşirme mimari parçalar arasında yazıtlı levhaların bile bulunduğunu söyleyebiliriz. Yine basamakların önündeki alanda yürütülen çalışmalar sırasında, bazilikaya ait bazı önemli mimari parçalar da bulduk ki, bunlar arasında, üzeri ajur tekniğinde yapılmış örgü ve kafes motifleri olan, ayrıca istavroz motifi ile de süslenmiş, bir sütun başlığı parçası dikkat çekicidir.

Bazilikadaki diğer çalışma alanımız olan, güney nefi ana neften ayıran güney reveka ait kaidelerin oturduğu stylobatın temizliği de bu kazı sezonunda tamamlanmış, böylece bazilikanın asıl planıyla ilgili bir başka ayrıntı da belirlenmiştir. Buna göre, stylobat, ortalama 0.50 m genişliktedir ve sert kireç taşıdan yapılmış levhalardan oluşmaktadır. Bunun üzerine bir tanesi devşirme olmak üzere 6 adet sütun kaidesi yerleştirilmiştir. Bunlardan doğu uca yakın olan kaidenin aynı zamanda üzerindeki sütunun alt bölümü de, birkaç parçaya ayrılmış olsa da, yerindedir ve bize bu revakın nasıl olduğu konusunda bir fikir vermektedir. Kaidelelerin arasında ortalama 2.70 m kadar bir açıklık vardır. Revak ile yapının güney duvarı arasındaki mesafe, yani güney nefin genişliği de 3.90 m kadardır. Bu alan henüz açılmamış olsa da, güney nefin zemininin mozaik kaplı olduğu anlaşılmaktadır. Özetleyecek olursak, şimdiye kadar açılan bölümleriyle bazilika 14,50 m genişlikte olup, apsis dışında, nartekse kadar olan uzunluğu 18.90 m kadardır. Buradan ortadaki geniş, 3 kapıyla geçilen narteksin tamamı açılmadığı için bunun uzunluğu hakkında bir bilgi veremiyoruz. Yapının duvarlarının örgüsünde genellikle moloz ve

Kelenderis - Mezar buluntuları

devşirme taşlar yanında, tuğla parçaları ve kireç harcı kullanılmıştır. Duvar genişliği 0.60 m dolayındadır. Bazı bölümlerde duvarlar 1 m kadar yüksekliğini korumuştur.

Doğu Mezarlığı'ndaki Çalışmalar

Doğu Mezarlığı olarak tanımladığımız yer, antik kentin asıl yerleşiminin bulunduğu yerin yaklaşık 1 km kadar kuzey doğusunda, Mersin-Antalya devlet karayolunun Gülnar'dan gelen yol ile kesiştiği noktanın güneyindeki yarım ada üzerindedir. Önceki yıllarda bu mezarlıkta daha önce soyulmuş olan birkaç mezar açmıştık ve buradaki kalış türü kayaya düzgün bir biçimde açılmış, dromoslu yer altı oda mezarlara bakarak, burasının daha çok erken Helenistik Çağ'da kullanıldığını saptamıştık. Burada, alanın batı ucuna yakın yerde bir de taşocağı saptamış, böylece bu alandaki oda mezarların kapak taşlarının yine buradaki kayalardan elde edilmiş olduğunu ortaya koymuştuk. Bu alanda bizim için tek anlaşılmayan bölüm, alanın doğusunda, yaklaşık olarak 42.00 x 24.00 m ölçülerinde dikdörtgen görünümlü, içerisi yarı yarıya kırmızı toprakla örtülü çukurdu. Biz de 2006 yılında, daha önce hiç bir çalışma yapılmamış olan bu çukurda yürüttüğümüz çalışmalar sonucunda, burasının daha da büyük bir taşocağı olduğunu ortaya koyduk. Özellikle daha yüksek olan doğu, güney ve batı kenarlarından itibaren işletme sınırının kuzeye doğru uzadığını ve burada bazı daha eski mezarların da üst bölümünden taş çıkarılması yüzünden zayıflayan zeminden dolayı, mezar odalarının tavanlarının çökmüş olduğunu gördük. Bu nedenle de, birkaç mezarı da zorunlu olarak açtık; bunlardan tavanı olmayan bir mezarın üzerine de, pvc bir örtü yaparak geçici koruma önlemi aldık. Alanın yüksekte kalmış doğu, kuzey, batı ve güney köşelerinden itibaren ortadaki çukurluğun zeminine kadar inen, yan yana, hemzemin veya farklı seviyelerde, her biri ortalama 0.70 x 1.00 m ölçülerinde, 0.15-0.30 m

arasında değişen düzgün yarıklar halinde kenarları olan kademeler taş çıkarılan yerleri göstermektedir. Bazen bu kademelerin bir kısmının üst köşelerinde verev olarak açılmış 0.10-0.15 m genişliğinde ve farklı uzunluklarda yuvalar görülmektedir. Bunların, çevresi yontulan blokların yerinden oynatılması için kullanılan destek kalaslarının yuvası olduğu anlaşılmaktadır. Bazen de kademelerin zemininde kenarları düzgün, dikdörtgen biçimde oyulmuş olan üzeri kırılmış kaya kütleleri görülmektedir ki, bunların da tüm çabalara karşın, çevresi açılmış olan kaya bloğunun yerinden çıkarılamamış olduğunu göstermektedir.

Doğu mezarlığının jeolojik özellikleri hakkında henüz ayrıntılı bir rapor hazırlanmamış olmakla birlikte kalış olarak da adlandırılan yumuşak ince taneli bir kireç/karbon bileşimli bu kaya kütlesi nemli olduğu zaman çok kolay bir şekilde yontulabilmekte, hava ile temas eden yüzeyler giderek bünyesindeki suyu yitirdiklerinden sertleşmektedir. İşte bu özellikleri dikkate alınarak bu alanın Kelenderis'te şimdiye kadar rastladığımız bu en büyük taş ocağının uzun zaman kullanıldığı da anlaşılmaktadır. Böylece bu yılki çalışmalarla, daha önce Doğu mezarlığı B Bölgesinde varlığını bildiğimiz küçük bir taş ocağına ek olarak bu kez daha büyük bir alan ortaya çıkarılmıştır. Doğu mezarlığında başka taş ocaklarının olma olasılığında fazladır olduğunu ve bu konunun gelecek yıllarda araştırılacağını belirtmeliyim.

Taşocağının kuzeyindeki, nispeten daha alçakta kalmış olan terasta, taş alınması yüzünden hasar gören ve yeri belli hale gelen; aynı zamanda, içleri toprakla dolmuş olan 8 adet mezar tespit ettik ve bunlardan 3 tanesini tamamen temizledik. Mezarlardan ilki (K.06 DN-A I) taş ocağı çukurunun kuzey doğusunda olup, biraz yamuk şekilli bir çukurdan ibarettir. Mezarın çevresinde yürüttüğümüz yüzey temizliği sırasında, bir adet sağlam kandil ve bazı seramik parçaları bulunmuştur. Herhangi bir iskeletin ortaya çıkmadığı ve sığ bir çukurdan ibaret olan bu mezarın soyulmuş olduğunu düşünüyoruz. Ele geçen seramik parçaları ve çukurun dışında bulunan kandile bakarak söyleyecek olursak, burası eğer mezar ise, Erken Helenistik Çağ'da kullanılmış olmalıdır.

İkinci mezar (K.06 DN-A V) Kelenderis'te en yaygın tip olan, dromoslu yer altı oda mezar tipine ait olup, taşocağının güney batı köşesine yakın bir yerdedir ve mezarın üst örtüsü, buradan taş çıkarılması sırasında üst örtüsü çökmüş, mezar odası ve dromosu molozla dolmuştur. Burada, dromosun en üst seviyesinde bulduğumuz mermer bir stel parçası, söz konusu yer altı oda mezarların yerinin aynı zamanda stellerle belli edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Mezar odasının içindeki dolguyu temizleme çalışmaları sırasında, zemine yakın yerde çok sayıda ölü armağanı ortaya

çıktı. Bu armağanlar içinde yoğunluk, iğ biçimli unguentariumlardadır. Ayrıca çeşitli amphora parçaları ve diğer tip vazolara ait parçalar ortaya çıktı. Bulunan bu malzeme arasında yer alan 2 adet damgalı ticari amphora kulpu, bunların Rodos üretimi olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan söz konusu bu bulgular mezarın erken Helenistik çağda kullanıldığını göstermektedir. Ancak, mezar odasının zeminine yakın seviyede ise, söz konusu bu Helenistik malzemeden biraz daha erken döneme, olasılıkla M.Ö. 4. yy'ın ilk yarısına ait bazı vazolar ve iskelet parçaları da ortaya çıktı. Özellikle bu buluntular arasında yer alan askı kulplu, konik gövdeli ve sivri dipli küçük vazo, bu tipin şimdiye kadar bilinen en küçük örneğidir ve bu formun öncülleri M.Ö. 8. yy'a kadar giden büyük taşıma (transport) vazolarıdır. Dolayısıyla, yaklaşık 12 m² ölçüsündeki bu mezar odasının, ve doğal olarak Doğu Mezarlığı'nın Helenistik Çağ öncesinde, hiç olmazsa M.Ö. 4. yy'ın ilk yarısında da kullanılmış, hatta ilk kez bu dönemde açılıp, ilk gömülerin yapıldığı ortaya çıkmıştır. Bu sayede, şimdiye kadar inandığımız aksine, Doğu mezarlığında da inhumasyon ve Helenistik Çağ'dan daha erken mezarların bulunabileceği umudu doğmuştur. Kazı sezonu sonunda bu mezarın üzerini geçici olmak üzere pvc bir örtü ile kapattık.

Bu yıl temizlediğimiz son mezarın (K.06 DN-A VIII) üst örtüsünde herhangi bir hasar yok ise de, alınan taş bloğu, mezar odanın yan tarafında zaman içinde büyük bir açıklığın oluşmasına neden olmuştur ki, bu açıklıktan içeriye bakıldığında, bu mezarın da soyulmamış olduğu içindeki el değmemiş vazoların varlığından anlaşılmaktaydı. Mezarın dromosunun temizliği sırasında, zemine yakın seviyede yerinde kırılmış olarak, ancak parçaları bir arada bir ticari amphora ve bir kaseye ait parçalar bulduk. Bu buluntular da yine Erken Helenistik çağdan olup, belki de kremasyon bir gömüye aittir. Mezar odasında da, yine aynı formda bir ikinci amphora ve bir pyksis birlikte bulunmuştur ki, bu da ikinci bir kremasyona işaret ediyor diye düşünüyoruz. Ancak asıl çok sayıda ölü armağanı bir alt seviyede bulunmuştur ki, bunlar arasında çok sayıda pişmiş toprak alabastron, Pers tipi taşıma vazosu çanaklar ile bronz bir kase'nin bir bölümü ele geçti. Bu armağanların bulunduğu zemine yakın seviyede, in-situ olarak, 3 bireye ait, fazlasıyla tahrip olmuş iskelet ortaya çıktı. Bu bireylerin ve armağanlarının da, yukarıdaki V numaralı mezardaki gibi, M.Ö. 4. yy'ın ilk yarısına ait olduğunu söyleyebiliriz.

2006 yılı çalışmaları sırasında, ayrıca, kazı deposunun tanzimi, opus sectile zeminin onarımı da gerçekleştirilmiştir.

Levent Zoroğlu

Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi – 2006

Öncelikle, 2006 yılından, Nif Dağı'ndaki Kültür Varlıklarımızla İlgili İki Olumlu Haber:

- 1) *Bakanlar Kurulu kararıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile İstanbul Üniversitesi adına Prof. Dr. Elif Tül Tulunay başkanlığında Nif Dağı'nda arkeolojik kazılar yapılmasına izin verildi.*
- 2) *İzmir 2 no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından, Nif Dağı'ndaki antik yerleşim bölgelerinin arkeolojik sit alanı ilân edilmesi kararlaştırıldı.*

Bu önemli kararlar doğrultusunda amacımız, İstanbul Üniversitesi (İ.Ü.) önderliğinde, Türkiye üniversitelerinden uzman bilim insanlarının katılımıyla, "Nif Dağı Kazı ve Araştırma Projesi"ni gerçekleştirmek, bulgularımızı uluslararası yayınlarla tanıtmak, kalıntıları koruma altına alıp restore ederek turizmin hizmetine sunmak ve en önemlisi, bize atalarımızın emanet ettiği, çeşitli kültürleri barındıran bu topraklara milletçe sahip çıkarak, bunları gelecek kuşaklara eksiksiz iletmemiz gerektiği bilincini geliştirmektir.

İzmir ili Nif Dağı'nda ilk arkeolojik kazılar, Bakanlar Kurulu'nun 09.06.2006/10602 tarih/sayılı kararıyla, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile İ.Ü. adına başkanlığında, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 25.08.2006/B.16.0.Kvm.200.11. 02.02.1414 01 222. 01(35) 140343 tarih/sayılı izni ve İ.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'nin desteğiyle (Proje No: 541 / 05052006), 01 Eylül 2006 tarihinde başlamış, Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü ve Genel Kurmay Başkanlığı'nın katkılarıyla 30 Eylül 2006 tarihine dek sürmüştür. Kazımızın gerçekleşmesi bağlamında sağlanan tüm olanaklar için teşekkürlerimi arz ederim.

2006 yılı jeofizik, kazı, onarım ve ölçüm-çizim çalışmalarını yürüten ekibimizde toplam 32 kişi görev almıştır: *Klâsik Arkeologlar:* Prof. Dr. Elif Tül Tulunay, İÜ (*Proje Başkanı*); Araş. Gör. Müjde Türkmen (M.A.), İÜ (*Başkan Yardımcısı*); Dr. Rıfat Eser Kortanoğlu, AnÜ; Araş. Gör. Daniş Baykan (M.A.), TÜ; Mustafa Bilgin (M.A.), SÜ; Göknur Bektaş, İÜ; Gülrû Evren Işınak, İÜ; Esen Kaya, İÜ; Tuna Olcayto, İÜ; Nuray Özbilir, İÜ; *Bizans Uzmanı Sanat Tarihçileri:* Doç. Dr. Asnu Bilban Yalçın, İÜ; Özkan Yıldız, İÜ; *Jeodezi Mühendisi:* Yrd. Doç. Dr. Cahit Tağı Çelik, NÜ; *Jeofizik Mühendisleri:* Yrd. Doç. Dr. Fethi Ahmet Yüksel, İÜ; Araş. Gör. Hakan Alp, İÜ; Araş. Gör. Oya Tahrân Bal, İÜ; *Jeoloji Mühendisi:* Yrd. Doç. Dr. Ali Gürel, NÜ; *Mimarlar:* Araş. Gör. Bilge Ar, İTÜ; Araş.

*Nif (Olympos) Dağı - Karamattepe Mezar 1 (KM 1)
Konteksti*

Gör. Hasan Tahsin Selçuk, YTÜ; *Paleoantropolog*: Alper Yener Yavuz, AÜ; *Öğrenciler*: Çiçek Atay, İÜ *Arkeoloji*; Sezen Aydemir, İÜ *Arkeoloji*; Özlem Bilginer, İÜ *Arkeoloji*; Özgür Boran, YTÜ *Mimarlık*; Çağlar Çakır, İÜ *Koruma ve Onarım*; Uluç Erten, İÜ *Koruma ve Onarım*; Uğur Genç, İÜ *Koruma ve Onarım*; Emre Kavaklıoğlu, İÜ *Arkeoloji*; Çiğdem Kurban, İÜ *Arkeoloji*; Devran Tulunay, İÜ *Metalurji ve Malzeme*; Deyyan Tulunay, AnÜ *İktisat*; Çağlar Yılmaz, YTÜ *Mimarlık ve Bakanlık Temsilcisi*: Elife Güven (*Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü*).

Ekibimin özveriyle çalışan tüm üyelerine içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca bize çok yardımcı olan Buca, Kemalpaşa ve Torbalı Kaymakamlıklarına, Buca Belediye Başkanlığına, İzmir Ulaştırma Genel Müdürlüğü (İZULAŞ), İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (İESOB), Birlik Otel ve İnci Holding yöneticilerine içten teşekkürlerimizi sunarım.

Nif Dağı'nda ilk sezon kazıları, Karamattepe ve Dağkızılcık Nekropollerinde yapılmıştır. Karamattepe'de, "Meyve Bahçesi" olarak kullanılan alanda kazılan 5 x 5 m'lik onaltı açmada, dikdörtgen mekânlara ait (yalnızca en alttaki bir-iki taş sırası korunagelmiş) temel kalıntıları, üç mezar, bir "kül sunağı", çeşitli kaplar, keramik parçaları, birkaç "ağırsak" ve birçok demir "ok ucu" ile bir "bilek taşı" bulunmuştur. Bağlamalarına (kontekstlerine) göre, duvarlar Arkaik (M.Ö. 6. yy), mezarlar ise Hellenistik Dönem'e (M.Ö. 4. / 3. yy'lar) tarihlenmektedir.

Kazımızın ilk gününde, - 0,395 m kodunda, duvar yıkıntıları arasında M.Ö. 6. yy'a tarihlenen dört adet pişmiş toprak kaptan oluşan toplu buluntu gün ışığına

çıkıştır; bu kaplar (ör., halka gövdeli bir askos, bir "İonia kâsesi" vb.) ilginç formları yanı sıra, duvarları tarihlleme açısından da büyük önem taşımaktadır. Açma II'de, - 0,80 m'de, yine taşlar içinde, keskin profilli dört boğuma sahip, içi oyuk yüksek ayaklı; geniş ağızlı ve çentik dudaklı, iç kısmı kırmızı astarlı sığ bir kâse bulunmuştur; "Thymiaterion" (tütsü kabı) olarak nitelendirdiğimiz bu kabın (yük. 0,143 m) yakın bir benzerine henüz rastlayamadık. Karamattepe'de kazdığımız mezarlar, kepir (*marn*) tabakası içine dikdörtgen tekne biçiminde oyulmuş basit mezarlar olup, üzerleri yan yana konulmuş büyük yassı taşlarla kapatılmıştır:

KM 1 (=Karamattepe Mezar 1) otuz yaşlarında bir erkeğe aittir. Akdeniz ırkı (*dolikosefal*) özelliklerini taşıyan kafa iskeletinin (*cranium*) alın kemiği (*frontal*) sağ kaş kemiği üzerinde, darp kaynaklı olabileceği düşünülen küçük çaplı bir travma (ölüm nedeni yara?) mevcuttur. Ayak kemiklerinin eklem yüzeylerinde oluşmuş kemik dudaklaşmaları (*osteoarthritis*) ile omur gövdesi çukurlaşmaları, bu genç bireyin çok yol yürüyen ya da ağır yük taşıyan bir kişi (asker?) olduğu izlenimini vermektedir. Ayak ucunda, pişmiş toprak bir testi (yük. 0,25 m) ve halka kaideli bir kâse (çap. 0,17 m) ile Hellenistik Dönem'e tarihlenen, kalıp yapımı, gövdesi kabartma yaprak motifleri, dip kısmı ışınlı bezeli, yarısı korunagelmiş beyaz cam bir kâse (çap. 0,132 m) bulunmuştur.

KM 2'de ele geçen az sayıda kemik, altmış yaşlarında bir kadına aittir. Ağız boşluğuna (dil altı?) bir adet gümüş B. İskender sikkesi; ayak ucuna, düz ağızlı küçük bir testi (yük. 0,127 m) ve ince boynunun alt kısmından kırılmış bir unguentarium (yük. 0,135 m) gövdesi konulmuştur; ki bunun, ağız-boyun parçası, ölünün karın kısmında ele geçmiştir; bu belki de, M.Ö. 2. bin ölü gömme törenlerinde uygulanan "libasyon-dan sonra kabın ağzını kırma âdeti"nden Hellenistik Dönem'e dek süregelmiş bir geleneğin göstergesidir. Bu mezarın yakınında, kepir (*marn*) içine oyularak dört yanı yassı taşlarla çevrelenmiş, kül ve az sayıda hayvan kemiği ile pişirme kabı parçaları içeren küçük bir çukura (sunak?) rastlanmıştır.

KM 3'e iki ölü (a-b) gömülmüştür. KM 3a, otuz beş yaşlarında bir kadına ait iskelet parçalarıdır ve diğer gömüye (KM 3b) yer açmak için ayak ucuna doğru kenara çekilmiştir. KM 3b, kemiklerinde enfeksiyona bağlı deformasyon ve kemik yıkımı saptanan, olasılıkla tüberküloz benzeri bir hastalık sonucu ölmüş, altmış yaşı geçkin bir erkek iskeletidir; kafatası çevresinde, oldukça kötü korunagelmiş (bir diademe ait?) altın yaldızlı ince bronz parçacıklar ele geçmiştir. Ayrıca mezardan iki adet bronz halka küpe çıkmıştır.

Dağkızılca'daki kazı çalışmaları, kaçak kazılmış ve soyulmuş tümülüs altı oda mezarlarda, planı ortaya çıkararak çizmek ve jeofizik bulgular doğrultusunda dokunulmamış yeni mezar bulmak amacıyla sondajlar şeklinde gerçekleştirilmiştir. Özellikle, DM 3 (= Dağkızılca Mezar 3) ve DM 5'te yapılan sondajlarla, bu mezarların plan ve rölöveleri çizilmiş, ayrıca mezar ve çevresinin inşa şekli ve düzeniyle ilgili bilgi edinilmiştir.

DM 5'in, DM 1 gibi, özenli duvar yapısına sahip ve iki odalı olduğu; arka odasında, iki taş ölü yatağı (parçalanmış halde elimize geçmiş ve kısmen tülenmiştir) ve en az iki ölü (dağıtılmış kemiklerden anlaşıldığı kadarıyla orta yaşlarda bir kadın ve bir erkek) bulunduğu anlaşılmıştır. Dağkızılca'da bilinen diğer mezar yapılarından (DM 1-DM 4) farklı şekilde, DM 5'te, dromosun doğuya değil, güneye yönlendirilmiş olması ilginçtir.

Kazı alanlarında, jeofizik araştırmalar (manyetik ve elektrik ölçümler), arazi ölçümü, yapıların topografik haritaya işlenmesi ve mimari çizimi (plan ve rölöve) devam etmiş; bunun yanı sıra, gün ışığına çıkan buluntular (keramik, madeni eser, cam v.b.) temizlenerek (mekanik ve/veya kimyasal yöntemlerle) onarılmış, çizim ve dijital fotoğraf çekimleri yapılarak, arşivleme çalışmaları tamamlanmıştır.

Bu arada, maalesef Ballicaoluk ve Başpınar mevki-lerinde, yeni kaçak kazılar yapıldığını; Ballicaoluk Kalesi'nin görkemli doğu duvarında, dinamit patlatılarak büyük blok taşların düşürüldüğünü; Başpınar Bizans yapısında, derin açılmış çukurlardan üç adet yazıtlı, bir adet gemi çiziktirmeli (graffitolu) ve üç adet mimari (korkuluk?) işlevli taş blok çıkarılmış olduğunu gördük. Bunları da, kazı buluntularımızla birlikte, İzmir Arkeoloji Müzesi'ne teslim ettik.

Ayrıca, geçen yıl Nif Dağı'nda, üç yerden (Bozköy, Dağkızılca ve Karamattepe) derlenen keramik parçaları ile buralara en yakın kil ocaklarından alınan örneklerin XRD analizleri (X-Işın Difraktogramları), MTA lâboratuvarlarında (Cu anot kullanılarak) 2006 yılında tamamlanmış; bölgede, keramik yapımı için hammadde olarak, simektit ve kaolinit grubu kil mineralleri yanı sıra, kalsit minerallerinin de yaygın bulunduğu; fakat incelenen keramik örneklerinin, yapımında kaolinit minerali içeren killerin kullanılmadığı ve pişme sıcaklığının da 700-900 °C olduğu saptanmıştır.

2006 yılında, yalnız Karamattepe'de, bir ay gibi kısa bir sürede gün ışığına çıkardığımız ilginç buluntular bile, bu ihmal edilmiş yörede arkeolojik araştırma ve kazılara başlamamızın ne denli doğru bir karar olduğunu kanıtlamıştır. Nif Dağı Kazı ve Araştırma Projemize ilgi duyan her bilim insanının katılımını bekliyoruz.

Elif Tül Tulunay

Olba Yüzey Araştırması – 2006

Mersin, Silifke, Olba örenyerinde 2001 yılından beri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izni ve Mersin Üniversitesi Rektörlüğü'nün maddi katkılarıyla sürdürülen arkeolojik araştırmaların altıncısını 2006'da gerçekleştirildi. Araştırmalarda Olba'nın sahip olduğu yerleşim modelini incelemek başlıca hedeflerdendi. Bu amaçla hem arazideki saptama ve gözlemler yapıldı; hem de kent yerleşim alanının topografik haritası çizilerek, yapı izlerinin, anıtların ve mezarların GPS cihazı yardımıyla bu harita üzerine işlenmesi çalışmaları başlatıldı.

Mersin Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü'nden Doç. Dr. Muhsin Eren ile yaptığımız işbirliğiyle, Olba'nın jeolojik yapısını inceleme çalışmaları da gerçekleştirdi. Buna göre, Olba'nın Mut formasyonunu oluşturan tersiyer kireçtaşlarından meydana gelen bir yapı gösterdiği belirlendi. Bu oluşum içinde masif katmanlaşma yaygındır. Ayrıca, kireçtaşı oluşumun içinde fosillere de rastlanmakta ve bu fosiller sığ denizel ortamda çökelişi yansıtmaktadır. Olba'nın jeolojik oluşumu, günümüzden on ile on yedi milyon yıl öncesine ait Orta Miyosen Dönem'e tarihlenmektedir.

Olba'nın arkeolojik incelemesi ile ilgili olarak şimdiye dek elde edilen sonuçlar, akropolisin sur ve kulelerle korunan güçlü bir savunma sistemine sahip olduğunu göstermektedir. Akropolis üzerinde saptanan en önemli yapı kalıntısı, yüksek bir kaya kütlesi üzerinden yükselen in antis ya da prostylos planlı yapıdır. Bu anıtın ayrıcalıklı konumu ve çevresindeki çeşitli yapısal düzenlemeler nedeniyle bir tapınak olabileceğini düşünmekteyiz. Yapı, günümüzde son derece tahrip olmuş durumda ise de, yüzeyde rastlanan az sayıdaki mimari eleman, Korinth düzeninde olduğu ve İ.S. 2. yy'a tarihlenebileceği sonucunu vermektedir. Ayrıca akropoliste, mezarlar, sarnıçlar ve özellikle güney yamacında konut kalıntılarına rastlanmaktadır. Ancak, kentin yerleşim alanının akropolis ile sınırlı olmadığı anlaşılmaktadır. Olba'da eskiden beri varlığı bilinen tiyatro, nymphaeum, aqueductus gibi kamusal yapıların sur dışında yer aldıkları izlenmektedir. Bu yapılara ek olarak, bugün aşağı yukarı hiç izi kalmayan bir hamam yapısının bulunduğu, ilk kez belirlenen birkaç duvar izinden anlaşılmaktadır. Karşılıklı iki apsis'in yer aldığı bir mekana ait duvar kalıntılarının hemen nymphaeum'un yanında bulunması, bu izlerin bir hamama ait olduğunu düşündürmektedir. Olba'nın konutları ise, akropolis'in güney, kuzey yamacında ve eteklerindeki düzlük alanlarda yer almaktadır. Buna karşılık, Doğu Vadisi içlerinde ve akropolisin doğu yamaçlarında konut kalıntıları bulunmaktadır.

Kamu yapılarının ve konutların yanısıra, arazi çalışmaları kapsamında Olba mezarlık alanlarının dağılımı, mezar tiplerini de incelenmesine bu çalışma döneminde de devam edildi. Olba'da 2006 yılında yapılan topografik çalışmalar sırasında kentin savunma sistemine ilişkin arazi incelemelerini çok daha sağlıklı bir biçimde yapmak mümkün oldu. Olba surlarının ve kulelerinin Hellenistik Dönem'e ait olduğu daha önce yapılan yayınlarda belirtilmektedir. Ancak, incelemelerimiz bu sur duvarının şimdi görünen biçimine Hellenistik Dönem sonrasında kavuşmuş olduğunu göstermektedir.

Olba 2006 çalışmaları sırasında akropolisin doğusundaki tepe üzerindeki sarnıç ve aquaeductus ile bağlantıyı sağlayan su sistemleri üzerinde de çalışıldı. Bu alanda doğu-batı doğrultusunda uzanan kayaya oyulmuş taş kanalın su dağıtımındaki işlevi incelendi. Bilindiği gibi su, yaklaşık 20 km uzaklıktaki Limonlu ırmağı üzerindeki Kızılgeçit kaynağından kanal ve tünellerle gelmekteydi. Bu suyun, doğu tepesi üzerinde saptanan ortalama 50 cm genişliğinde, yüksekliği arazi şartlarına göre farklılık göstermekle birlikte, yaklaşık 100 cm olan kayaya oyulmuş bir kanalla taşınmakta olduğu belirlendi. Bu taş kanalın bir yandan aquaeductus'u beslerken; diğer yandan da ortalama 8.10 x 32.5 m boyutunda, dikdörtgen planlı büyük sarnıca da su sağlamakta olduğu anlaşıldı.

Araştırma ekibimiz tarafından Şeytanderesi Vadisi içlerine doğru yapılan incelemelerde, Doğu Vadisi girişindeki aquaeductus'dan yaklaşık üç kilometre uzaklıkta, Damlayan Mağara olarak adlandırılan yerde bir diğer kilise kalıntısına ve hemen bunun gerisinde, vadinin batı yamacında yer alan, mağaraya rastlandı. Böylece Olba araştırmaları, şimdiye kadar literatürde yer almayan Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne ait bir dinsel yapıyı bilim dünyasına kazandırdı. Bu yapı ile kentteki diğer Hıristiyanlık Dönemi yapıları konusunda ekip üyemiz Dr. Ayşın Özügül, kentin dinsel yaşamı üzerine Okt. Murat Özyıldırım yayın çalışmalarını sürdürmektedir.

Olba'daki arazi çalışmalarımızda yıllar geçtikçe kaçak kazıların ve dolayısıyla eski eser tahribatının arttığı görülmektedir. Bu amaçla tarafımızdan ilgili resmi makamlara uyarılarda bulunulmakta; ayrıca ekibimiz tarafından Olba'da yaşayan vatandaşlarımız, arkeolojik eser korumacılığı konusunda bilinçlendirmeye çalışılmaktadır. Yüzey araştırmaları, kazılar yaptığımız antik kentler bize sadece arkeolojik verileri sunan ve bizim de bir anlamda bilimsel tüketimimize açılmış birer kaynak değil, korunması gereken kültür varlıklarıdır. Bu ülkenin yurttaşları olarak Olba yüzey araştırması ekip üyeleri bu sorumluluğu derinden duymaktadır.

Emel Erten – Murat Özyıldırım

Salat Tepe Kazısı – 2006

Diyarbakır ili Bismil ilçesine bağlı Salat Tepe kazılarının beşinci sezonunda Orta Tunç Çağına ait anıtsal bir kerpiç yapı ile buna ilişkin deprem enkazı açığa çıkartılmıştır. Tepe üzerindeki dokuz açmada bu yapının yaklaşık 600 m²'lik bölümü açığa çıkartmıştır. Yapının güney kenarında açılan derinlik sondajı, yapının Kalkolitik döneme ait bir höyüğün üzerine inşa edilen 3 m yükseklikte bir kerpiç platform üzerine kurulduğunu göstermektedir. Yapının temelleri büyük kireçtaşı bloklarla desteklenmiş, duvarları 1,30 m kalınlıkta inşa edilmiştir. Duvarlar yarım kerpiç kaydırma yöntemi uygulanarak özenli inşa edilmiş, buna karşın, duvarlarda yatay ahşap hatıl ve taşıyıcı ahşap dikmeler kullanılmamıştır.

Yapı, çakıl döşeli bir tabana sahip geniş bir avluyu çevreleyen dörtgen mekânlardan oluşmaktadır. Avlu tabanı üzerinde belirlenen kerpiç enkazı, dik açılı biçimde devrilmiş kalın kerpiç duvarlara aittir ve açma profillerine göre, avluyu kuzeyden sınırlayan daha ince duvar devrildikten sonra, güney duvarı bunun üzerine devrilmiştir. Avluyu batıdan sınırlayan duvar ise, doğuya doğru devrilirken bir kil platforma çarpmış ve yönünü kaydırarak kavisli bir biçimde avlu tabanı üzerine devrilmiştir. Bu devrilme sırasında duvarın üst bölümüne ait kerpiçler hızla devrilip dağıldığından, enkaz kesitinde bu bölüm ortalama geniş açılı biçimde düşmüş kerpiç sıraları halinde görülmektedir.

Yapının devrilen duvarlarının temel üzerinde bulunduğu yükseklik ve enkazın uzunluğu göz önüne alındığında, duvarların yaklaşık 5.5 m yükseklikte olduğu ve dolayısıyla yapının iki katlı olduğu anlaşılmaktadır. Yapının taban seviyesine kadar kazılan mekânlarında ezilip kırılmış, tümlenebilen kap parçalarına rastlanması ve bu mekânlarda yanmış ahşap kalıntılarının rastlanması, yıkılışı sırasında yapının kullanılmakta olduğunu göstermektedir.

Salat Tepe - kerpiç enkazı

Yapının hemen her bölümünde devrilmiş duvarlara rastlanması, tüm duvarların aynı anda devrilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Konuya ilişkin görüşlerine baş vurduğumuz, Hacettepe Üniversitesi Yer Bilimleri Bölümünden Prof. Dr. Reşat Ulusay, bu tip bir yıkıma bir depremin neden olabileceği doğrultusundaki görüşümüzü paylaşmaktadır. Salat Tepe Güneydoğu Anadolu fay hattının 75 km güneyinde, ikinci derece deprem alanında yer almaktadır. Bu fay hattı üzerinde bulunan Lice ilçesinde, 5 Eylül 1975 tarihinde meydana gelen, 6,7 büyüklüğündeki deprem sonucunda 7000 kerpiç ev yıkılmış, Yukarı Salat beldesindeki kerpiç evlerde ise çatlamlar meydana gelmiştir. Buna göre Salat Tepe'deki kerpiç yapıyı yıkan deprem ya daha şiddetli idi, ya da daha uzun sürmüştü.

Geçen yıl yanmış bir mekândan alınan örnekler üzerinde yapılan 14C analizleri, yapının M.Ö. 18-16. yüzyıllarda kullanılmış olduğunu göstermiştir. Enkazın üzerine kurulan yapılarda yıkılan yapıda bulunan seramik türlerinin yanı sıra Nuzi boyalılarına ait kap parçalarının da bulunması, bu geç evre yapılarının M.Ö. 16. yy'da kullanıldığını ve dolayısıyla depremin ardından tepenin zaman geçirmeden yeniden iskân edildiğini göstermektedir.

A. Tuba Ökse

Tilmen Höyük Kazı ve Restorasyon Çalışmaları – 2006

Bologna Üniversitesi adına Prof. Dr. Nicolò Marchetti başkanlığında, İstanbul Üniversitesi ve Gaziantep Müzesi işbirliği ile 24 Ağustos-11 Ekim 2006 gerçekleştirilen kazı ve restorasyon çalışmaları aşağıda özetlenmektedir.

Kazılar

2006 sezonunun hedefi OT-GT (Orta Tunç Çağı-Geç Tunç Çağı) şehrinin alanının genişletilmesine devam ederek, şehirleşmeyi daha iyi anlamak ve yerleşim evrelerini daha iyi tanımlamak olmuştur. Kazılara 2005'te çalışılan iki (K5 ve G) alana ilave olarak yeni bir alanda (P) ve K1-K6 ile H Alanları'nda daha küçük ölçekte devam edildi; A ve E Alanları'nda iki küçük sondaj yapıldı.

1) K5 Alanı. 2005'te büyük merdivenin tam güneyinde bir saray yapısının tanımlanmasından sonra, bu yıl önemli ölçüde genişletilerek tam bir stratigrafi elde edildi: OT I tabakaları, OT II Sarayı, bir GT I yenilenmiş yapısı ve son olarak yüzeye yakın bazı Roma Dönemi yapıları. OT II'nin sonunda şiddetli bir yangında tahrip olan saray farklı bir korunma durumu ortaya koymaktadır: Doğu kısmı tamamen yok olmuşken, batı kısmı kuzeye doğru çok iyi korunmuş ve

*Tilmen Höyük - K5 alanı Hava Fotoğrafı.
OTÇ II (MÖ yak. 1800-1600)*

güneye doğru daha fazla hasar görmüştür. Ocak ve işlik alanları bulunan taş döşeli büyük bir avlu yapının batı bölümünün büyük bir kısmını kaplamaktadır: Güneye doğru, kapalı bir kapı girişi olan bir duvar başka bir avluyu ayırmaktadır. 2005'te kazılan taş merdivenin güneyinde, doğuya doğru başka bir oda bulundu: Küçük de olsa ortostatlı kapı girişi olan bu yeni odada, içine yuvarlak bir bazalt küvet konmuş olan, çimento benzeri bir taban mevcuttur. Biri bu odada, biri avluda olmak üzere iki çok iyi durumda küp ele geçirildi. Üstteki GT I kompleksi iyi korunmamıştır: Bununla birlikte, şehirleşme açısından bakıldığında, batıya giden ana caddeye bağlanan, güneye doğru giden meyilli dar caddenin keşfi çok önemli oldu; burası çok erken GT I keramiği içeren bir çöküntü tabakası ile kaplıdır. Roma Dönemi tabakası aşınmış evlerle temsil edilmektedir, ama yine de bunlar ilginç ve anlaşılır genel plan vermiştir: Akropolün tepesindeki küçük Roma köyü şimdi oldukça iyi bilinmektedir.

2) G Alanı. 2005'te çalışılan kesimin doğusunda ve batısında iki yeni alan açıldı. Genel stratigrafi doğrulandı, ayrıca yeni temel şehirleşme bilgilerine ulaşıldı. 2005'te içinde çok miktarda keramik bulunan büyük oda 2006'da tamamen kazıldı, birçok yeni büyük saklama kabı bulundu. Tabaka büyük bir yangında tahrip olmuştur ve geç OT II'ye tarihlenmektedir. Başka bir yapının bir kısmı ile, yeni bulunmuş olan ve biri kuzeye, biri de kuzey-doğuya giden iki cadde de bu evreye tarihlenmektedir. Yine bir yangında tahrip olan bir GT I yenilenmiş yapısı, 2006'da birkaç duvarı daha kazılan G Yapısı tarafından temsil edilmektedir. Batıda bir cadde (L.1288) bu evreye tarihlenmektedir.

3) P Alanı. Aşağı şehirdeki batı kazematları daha önce kazılmamıştı. Güneyde, iki odalı dikdörtgen bir savunma yapısı tamamen kazıldı ve kapı yuvaları *in situ* olarak bulundu. Bitişikteki taşlık ağılda bulunan sırlı bir Memluk kabı, Tilmen'deki bu tür yapıların tarihlenmesi için ilginç bir veri oluşturmaktadır. Savunma duvarlarının kuzey-batı köşesinde en büyük

savunma yapısı bulundu: Tamamen kazılamamış olmasına rağmen planı tam olarak anlaşılmıştır. Ana kapı girişi bazı odaların açıldığı bir koridora ulaşımı sağlamaktadır: Bir merdiven, küçük bir oda ve iki odalı bir daire. Dış duvarlar 2,7 m kalınlığındadır (Akropol'deki H Kalesi'nde olduğu gibi). Her iki kalede de OT II'ye tarihlenen çanak çömlek bulunmuştur ve tahribat gözlemlenmemiştir (M Tapınağı'nda olduğu gibi).

4) K1-K6 Alanı. K6 ve K1 arasındaki döşeli taban kazıldı; ancak burası sadece girişlere yakın yerlerde yeterince iyi korunmuştur, tüm merkezi alan kalın bir Roma Dönemi duvarı ve bazı karışık tabakalar nedeniyle zarar görmüştür.

5) H Alanı. Kuzey-doğuya doğru küçük bir açma, H Kalesi'ne bitişen ve Akropolün doğu sınırı savunma duvarını temsil eden taş duvarı ortaya çıkardı. Bu karışık bir teknikle yapılmıştır: Kaleye yakın kısımda kare taşlar, kuzeye doğru uzaklaştıkça daha çok düzensiz kaya parçaları dikkati çeker.

6) A Alanı. Altındaki tabakalaşmayı görmek için, Kraliyet Sarayı A'nın taht odasının altında küçük bir sondaj yapıldı. Yüzeydeki iki Helenistik siloya ek olarak, saray tabanının altında bir OT II dolgusu bulundu. Zemindeki taş döşeli bir tabanın altında, Kraliyet Sarayı'nın yapısıyla ilgili kesin kronolojik kanıt oluşturan, homojen OT I keramiği bulunmaktaydı.

7) E Alanı. E Yapısı'ndaki çok küçük sondaj, 2003 ve 2004'te diğer odalarda gözlemlendiği gibi, burada da keramik içermeyen, kırmızı-siyah yanık dolgunun bulunduğunu ortaya koydu (geç dönem fırın aktivitelerinden kaynaklanmış olabilir).

Tilmen Arkeolojik Parkı Ekim 2007'de açılacağından, turistler için alanda ana yürüyüş yolları ve manzaralı izleme alanları hazırlandı. Akropol (K5) ve aşağı şehre (K6) tarihsel bilgi içeren panolar (Türkçe ve İngilizce) yerleştirildi. K5 merdivenin yüksek taş duvarlarının statüğü ve sarayın kerpiç duvarlarının yakınındaki toprağın durumu, bir anten vasıtasıyla bir web sitesine aktarma yapan algılayıcılarla izlenmektedir. Arkeolojik bir alanın korunmasında uzaktan izleme yöntemi Türkiye'de ilk defa uygulanmaktadır.

Nicolò Marchetti

Yenikapı Batıkları Belgeleme, Konservasyon, Restorasyon ve Rekonstrüksiyon Projesi – 2006

Yenikapı'da Metro ve Marmaray istasyonlarının kuru-lacağı noktada yürütülen arkeolojik kazı çalışmalarında, Bizans Dönemi'ne ait Theodosius Limanı olduğunu bildiğimiz bu alandaki kazılarda, şu ana kadar on üç adet batık gemi belirlenmiştir. Lykos Deresi'nin

taşıdığı alüvyonların doldurduğu limanın önemini yitirmesinin ardından, balıkçılar tarafından kullanıldığı, ayrıca elverişli bir moloz dökme yeri haline gelmiş olduğu düşünülmektedir. Kazılarda üç adet yük gemisi, iki adet çekirtir tarzı gemi ve diğer yük gemilerine göre küçük sayılabilecek iki adet yelkenli tekne belirlenmiştir. Henüz çalışmalarına başlanmayan teknelerden biri şu an “Yüz Ada” olarak isimlendirilen noktada; iki adedi Marmaray, üç adedi Metro çalışma alanında yer almaktadır.

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü “Yenikapı Batıkları Belgeleme, Konservasyon, Restorasyon ve Rekonstrüksiyon Projesi” ile kazı alanında saptanan Marmaray III, IV, V ve Metro III, IV batıklarının belgeleme ve yerinden kaldırma çalışmaları ile belirlenen Marmaray I, II, III, IV, V; Metro I, II, III ve IV batıklarının koruma, onarım ve yeniden kurma çalışmalarını üstlenmiştir.

İstanbul Üniversitesi adına Prof. Dr. Sait Başaran tarafından yürütücülüğü üstlenilen proje, Dr. Ufuk Kocabaş'ın başkan yardımcılığı ve alan yönetiminde, Doç. Dr. Ahmet Güleç, Okutmanlar Yüksel Dede, Işıl Kocabaş, Ramazan Yılmaz, Araştırma Görevlileri Banu Uçar ve Gülder Emre, altı uzman, altı stajyer, elli altı lisans öğrenci olmak üzere toplam yetmiş yedi kişilik bir ekiple gerçekleştirilmektedir. Prof. Dr. Nergis Günsenin ise projenin danışmanlığını yapmaktadır.

İ.Ü. tarafından sağlanan üç adet konteynır proje ekibinin belgeleme, çizim, kayıt ve çalışmaya hazırlık işlemleri için alana yerleştirilmiş ve kurtarma çalışmalarında öncelik, acil müdahaleye ihtiyaç duyulan Metro III teknesine verilmiştir. Batığın üzeri geçici bir çadır ile kapatılmış, 24 saat %100 bağıl nem ortamını sağlayacak atomize sulama sistemi kurulmuş ve tekne üzerinde ince temizlik yapılmıştır. Teknelerin röleve, plan, en ve boy kesit çizim ile belgeleme ve envanter çalışmaları içmimar-restoratör Işıl Kocabaş'ın başkanlığında uzman bir ekip tarafından yürütülmüştür. Röleveler teknelerin boyutlarına göre 1:5 ve 1:10 ölçeğinde, kurulan dört adet röper noktasından alınan yaklaşık 3500 ölçüm ile tamamlanarak AutoCad programıyla bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Elde edilen çizimler sayesinde gemilerin mevcut ölçüleri belirlenebilmiş; ayrıca gerçek boyutları hakkında da restitüsyonlar yapılmıştır. Her bir gemi, kaplama tahtalarına kadar söküldükten sonra *in situ* olarak asetat çizimi ile belgelenmiştir. Bu çalışmalar sırasında, inşa detaylarının yanı sıra en küçük alet izlerine kadar kayıtlar tutulmuştur. Tüm bu işlemlerin ardından gemiyi oluşturan kaplama tahtaları, döşek, posta, omurga, bodoslama ve iç kaplama gibi mevcut elemanların 1:1 asetat çizimleri, en az üç görünüş olarak çizilmiştir.

Çalışmanın her aşamasında yapılan fotoğraf ile belgelenen yanı sıra, hazırlanan özel bir konstrüksiyon yardımı ile her batık için foto-mozaiik çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemle çekilen 100'ün üzerinde fotoğrafın Adobe Photoshop programında birleştirilmesi ile teknelerin çok yüksek çözünürlük ve doğrulukta tek bir görüntüsünü içeren foto-mozaiik belgelemesi elde edilmiştir. Bu işlemin ardından teknelerin üç boyutlu modellemelerinin yapılacağı *Photo Modeller* programı için, batıkların üzerine referans noktaları yerleştirilerek dört değişik açıdan fotoğrafları çekilmiş ve üç boyutlu modelleme çalışmaları başlatılmıştır.

Tüm belgeleme işlemlerinin tamamlanmasının ardından, gemileri oluşturan ahşap elemanların yerinden kaldırılmasını işlemine geçilmiştir. İlk olarak Metro III yelkenli teknesinin el sürülemeyecek kadar bozunmaya uğramış ahşapları, kendi formlarına göre inşa edilen, ahşap ve yüksek yoğunluklu straforan oluşan taşıyıcı konstrüksiyonlar yardımı ile yerlerinden kaldırılarak, tatlı su havuzunda koruma altına alınmıştır. Çok özel bir teknik ise, yine ülkemizde ilk kez, Metro III teknesinin omurga ve omurgaya bağlı altı adet kaplamasının birbirinden ayrılmadan, kütle olarak yerinden kaldırılmasında kullanılmıştır. Teknenin alt profili 25 cm aralıklarla birebir olarak belirlenmiş, ardından bu profile göre yoğun straforan taşıyıcılar oluşturulmuştur. Hazırlanan straforlar tek tek geminin altına yerleştirilmiş; böylece, sediment üzerinde yatan tekne strafor taşıyıcı konstrüksiyon üzerine başarıyla alınmıştır. Bu yeni teknik ile 13 Mayıs 2006 Cumartesi günü meraklı bakışlar altında teknenin kalan parçası kütle olarak yerinden alınarak büyük bir başarı ile kazı alanında hazırlanan havuzun içine yerleştirilmiştir. Marmaray III ve Metro IV tekneleri de benzer yöntemlerle alanda inşa edilen koruma havuzlarına alınmıştır.

Türk bilim insanlarının karada kazısını yaptığı ilk batık gemi çalışması olması özelliği ile de ayrı bir

Ramazan Yılmaz ve bölüm öğrencileri tarafından Marmaray 3 gemisi üzerinde kesit alma uygulaması

değer taşıyan yedi adet gemi, yerinden kaldırma çalışmalarının tamamlanmasının ardından koruma ve onarım uygulamalarının sürdürüleceği, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü sualtı eserleri konservasyon-restorasyon laboratuvarına taşınacaktır. BASF Chemical Company'ın destekleriyle, Türkiye'nin ilk gemi konservasyon, restorasyon ve rekonstrüksiyon laboratuvarı olacak bu araştırma merkezi, gelişmiş teknik alt yapısı ve araştırma kadrosu ile sualtından çıkartılan arkeolojik eserlerin koruma ve onarımlarının yapılacağı öncü bir ünite olacaktır.

Sait Başaran – Ufuk Kocabaş

Yeşilova Höyüğü Kazısı – 2006

İzmir, Bornova İlçesi, Karacaoğlan Mahallesi, Yeşilova Höyüğü kazıları, Kültür Bakanlığı'nın izni ile bilimsel danışmanlığımızda 30 kişilik bir ekiple, 05.07.2006 tarihinde başlamış ve iki ay sürmüştür. 2006 yılı çalışmaları da 2005 yılında olduğu gibi İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin, Ege Üniversitesi Rektörlüğü'nün ve İzbeton'un desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu yılki çalışmalarda, Neolitik yerleşimin büyüklüğünü öğrenmek amacıyla tabakalanmaya ilişkin önceki yılki tespitleri kontrol etmeyi ve erken katları detaylı incelemeyi hedefledik. Bunların dışında kamu alanındaki çalışmaları büyük oranda bitirmeyi amaçladık. Bu nedenle 2005 yılında yeni açmaların dışında kazısını tamamlayamadığımız açmalarda da çalışmalarımızı sürdürdük.

İlk dört haftada Neolitik kültür katının III.5-8. tabakalarını oluşturan erken evreleri incelemek amacıyla L 16a-b, K16c-d ve L15d plan karelerde çalışılmış ve daha sonra üst katlardaki kültür katları da ortaya koyacak nitelikte L15b-c, M17b, L17b, M15a-b plan kareler kazılmıştır. L16b plan-karesinin güneyinde ana toprağa inilmiştir.

Neolitik yerleşimin bulunduğu topografyanın şekli büyük oranda ortaya çıkartılmıştır. Yerleşimin bulunduğu alan yüzeyden düz bir ova şeklinde görünmesine karşın ova üzerinde Neolitik Dönem'de bir yükseltinin bulunduğu anlaşılmıştır. Bu doğal yükselti Neolitik yerleşim için derenin etkilerini azaltan bir bent gibi uygun bir alt yapı hazırlamış ve yerleşim yükseltiden güneybatıya doğru yayılmıştır. 2003 yılında yerleşim alanının batı kesiminden toprak çekilirken kesitlerde izleyebildiğimiz kültür katlarının şekli de bu durumu doğrular niteliktedir.

2006 yılında M17b, M15a-b ve L17b plan-karelerinde höyüğün üst seviyeleri araştırılmıştır. L16a plan-karesinde saptanan eski doğal yükseltinin (kum tepesi) kuzeydoğu istikametinde de devam ettiği M17b plan-

karesindeki çalışmalarda anlaşılmıştır. Ufak çakıl taşlı ve milli katmanlar, bu tepeliğin zaman zaman kuzeydeki derenin etkilerine maruz kaldığını göstermektedir. L15c plan-karesinin Neolitik dolgu içeren batı kesiminde III-2. tabakası araştırılmıştır. Bu tabakanın en erken seviyelerinde küllü taban yer almaktadır. Keramik ve diğer buluntular yoğundur. Özellikle çakmaktaşı alet ve parçalar bol ve çeşitlidir. Bu tabakada biri yuvarlak, diğerleri dikdörtgen formu üç adet mühür ele geçmiştir. Her ikisinin de baskı yüzeyinde derin oymayla simetrik tarzda yapılmış labirent motifi bulunmaktadır. Diğer buluntular arasında ufak taş kes-kiler, ince-uzun gövdeli, sivri uçlu bizler ve taştan bir topuz başı parçası dikkat çekmektedir. Neolitik tabakaların en erken evrelerinden III.7 ve 8, K16c plan-karesinde araştırılmıştır. Burada saptanan küllü alanların üzerinde ufak ve orta boy dağınık taşlar, bol hayvan kemiği, keramik ve diğer buluntular yer almaktadır. Bu evrede hayvan kemiği bolluğu dikkat çekicidir. Gerek çeşitli boylardaki kemikler, gerekse dişleriyle birlikte korunmuş çok sayıda çene, farklı tür ve büyüklükteki hayvanın tüketildiğini ortaya koymaktadır. Alt evrelerde nispeten sık rastlanan sapan taşı buluntuları avcılığın devam ettiğini gösterir. Neolitik yerleşimin en eski evresi (III-8) L15a plan-karesine giren dar bir kesimde kazılmıştır. Bu ilk evre keramiğinde kahve ve sarı renklerin hakim olduğu görülmektedir. III-5-7. evreler L15c plan-karesinde araştırılmıştır. Bu evrelerde iri hayvanlara ait kemiklerin çokluğu dikkat çekmektedir. Boynuzlar itibarıyla bir kısım kemiğin geyik benzeri bazı hayvanlara ait olması mümkündür. Bunun yanı sıra denizden beslenme de önemli yer tutmaktadır. Küllü alanlarda öbekler halinde deniz kabukları dikkat çekmektedir. Bu evrelerde keramikte sarı ve kahve renkleri hakimdir. Keramiğin dışında biz ve spatula gibi kemik aletler, bol miktarda çakmaktaşı alet, serpantinden kes-kiler, sapan taşı olarak kullanılmış olabilecek ufak yuvarlak taşlar ve pişmiş topraktan bir ağırşak ele geçmiştir.

En geç Neolitik yerleşim tabakası (III-1) yeni açılan L16d plan-karesi ile L17b plan-karesinde araştırılmıştır. Bu tabakada keramik kültürünün teknik ve form olarak oldukça gelişmiş olduğu görülmektedir. Kırımızı astarlı ve perdahlı bu keramik daha erken tabakaların keramiğinden belirgin şekilde ayrılmaktadır. Düzleştirilmiş ağız kenarlı küp, konik boyunlu çömlek ve dışa açılan kenarlı sığ çanak/tabak gibi kaplar bu tabakanın karakteristik unsurlarıdır.

Buluntulardan Elde Edilen Sonuçlar

Yeşilova Höyüğü'ndeki yerleşim 3 kültür katından oluştuğu bir kez daha anlaşılmıştır. Buna göre katlar

yüzeyden başlayarak; I. Kat Geç Roma-Erken Bizans Dönemi, II. Kat Kalkolitik Dönem, III. Kat Neolitik Dönem şeklinde sıralanabilir. İzmir'in içindeki bu ilk yerleşim alanında gıda olarak denizle ürünlerinin öncelikli besinler arasında yer aldığı anlaşılmıştır. Buradaki halk çakmak taşlarını işleyerek kesici, delici ve kazıyıcı aletler yapmışlardır. 2006 yılının en dikkati çeken buluntuları, olasılıkla o günkü toplumsal yaşam içinde kabile reisi gibi toplum düzeni sağlayan kişilerin varlığını ortaya koyan mühürler olmuştur. Neolitik Dönem'e ait alt kattan (III.7) alınan yanmış ahşapta elde edilen ilk 14C sonuçları yerleşimin M.Ö. 6500 tarihi ve öncesine kadar gittiğini göstermiştir. Bu sonuç Yeşilova Neolitik yerleşiminin İzmir'in ve aynı zamanda Ege Bölgesi'nin en erken yerleşimi olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle Yeşilova Höyüğü'nden son iki yıldır alınan sonuçlar ışığında Ege Bölgesi arkeolojisinin ve kronolojisinin yeniden ele alınması gereği ortaya çıkmıştır.

Zafer Derin

Yukarı Anzaf Urartu Kalesi Kazısı – 2006

Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri, bugünkü modern Van kentinin 11 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Aşağı Anzaf Kalesi Urartu Kralı İşpuini (M.Ö. 830-810), Yukarı Anzaf Kalesi de bu kralın oğlu Menua (M.Ö. 810-786) tarafından kurulmuştur.

14 No'lu Oda

Ana koridordaki kapı girişinin 6 m güneyinde doğu yönüne açılan üçüncü odanın kapı girişi yer almaktadır. Bu mekanı geçici olarak 14 no'lu oda olarak adlandırdık. 1.35 m genişliğinde ve 1.90 m derinliğinde olan kapı girişinin kuzey duvarı önüne 50 cm genişliğinde bir kerpiç duvar daha yapılmıştır. Bu haliyle içeriye açılan ahşap kapının çift kanatlı olduğu anlaşılmaktadır. Çıkan şiddetli yangın yüzünden kapı kirişleri ile birlikte kapı kanadı ve ahşap tavan örtüsü şiddetli bir şekilde yanmış ve bunun sonucunda kerpiç duvarlar tuğlalaşmıştır. İçeride çatıyı taşıyan birkaç paye yüzünden, bu büyük odayı "Payeli Salon" olarak adlandırmayı uygun bulduk.

Salonun en önemli mimari ögesini, çatıyı orta kısımlarda taşıyan büyük payeler oluşturmaktadır. İlk paye, batı duvarının 3.75 m doğusunda ve kuzey duvarının 2.25 m güneyinde yer almaktadır. Ortalama 2.20 x 2.70 m büyüklüğünde olan ilk paye, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir biçim göstermektedir. İlk payenin 2.40 m doğusunda, ikinci paye yer almaktadır. Bunun da temel kısmı taştan, üst kısmı ise kerpiçten yapılmıştır. İkinci payenin 3.30 m doğusunda ise, üçüncü paye bulunmaktadır. Diğer payeler

gibi ortalama 2.10 x 2.70 m büyüklüğünde olan paye, doğu- batı doğrultusunda dikdörtgen bir biçim göstermektedir. Ancak bu payenin doğusuna bitişik olarak kerpiçten bir duvar daha yapılarak, paye gibi kullanılması sağlanmıştır. Üçüncü payenin hemen doğusunda bitişik olarak yapılan bu paye de 5.15 m uzunluğundadır. Böylece doğu duvarına kadar uzanan üçüncü payenin toplam uzunluğu 7.80 m'ye ulaşmıştır. Payeli Salon ortalama 8 m genişliğinde ve 24 m uzunluğundadır. Toplam 192 m²'lik bir alana yayılan Payeli Salon, batıda atölye olarak kullanılan Büyük Salon'dan sonra şimdilik ikinci büyük odayı oluşturmaktadır. Batı giriş kapısından ortalama 12 m doğuda, yani ikinci paye doğrultusundan itibaren doğu yönüne doğru 20 cm'lik bir yükselti yapılmıştır. Bu bölümün seki olarak kullanılmasının nedeni, doğu yönüne doğru, taban kısmına arka arkaya pithosların dizilmiş olmasıdır. Jeoelektrik yöntemi ile yapılan araştırma sonuçlarına göre payelerin kuzey bölümünde yan yana ikişer sıra, güney bölümünde ise üçer sıra pithos olduğu görülmüştür. Jeoelektrik bilgileri doğrultusunda kuzey bölümde sürdürdüğümüz kazı çalışmaları sırasında, batıdan doğuya doğru yan yana, tabana yarıya kadar gömülmüş pithos dizileri çıkmaya başlamıştır. Pithosların üzerinde kaç ölçek sıvı yiyecek ve içeceğin olduğunu bildiren çivi yazısı bulunmazken, üç tanesinin üzerinde ölçek işaretleri bulunmaktadır.

Genellikle 2.5-3 cm uzunluğunda ve 1-1.5 cm genişliğinde olan dikdörtgen biçimli kutucukların içine dikey olarak 4, ya da 6 çizgi çizilmiş, bu kutucukların soluna, ya da sağına bir daire yapılmış ve alt kısmına da bir kap resmi çizilmiştir. Çok büyük bir olasılıkla bu işaretler her pithosun kaç ölçek yiyecek ve içecek aldığını açık bir şekilde göstermektedir. Payelerin güney bölümünde de, batıdan doğu yönüne doğru yan yana tabana yarıya kadar gömülmüş pithos dizileri ortaya çıkarılmıştır. Payelerin kuzeyindeki pithos dizilerinden farklı olarak, bu kesimdeki pithoslar genellikle üç sıra halinde olup, toplam 30 tanedir. Pithosların çok büyük bir kısmının, duvar ve çatının yıkılması yüzünden ağız, boyun ve gövde kısımlarının kırıldığı görülmektedir. Kuzeydeki pithoslar gibi, bu kesimdeki pithosların üzerinde de, içlerinde kaç ölçek yiyecek ve içecek bulunduğunu gösteren ölçek işaretleri bulunmaktadır. Buradaki pithoslardan yalnızca bir tanesinin üzerinde hem ölçek işareti, hem de çivi yazısı bulunmaktadır. Pithosun boyun kısmında bulunan yazıda; *'bir akarki iki terusi'* okunmaktadır.

Kazıma – çizgi tekniği ile yapılan ölçek işaretlerinin, çok büyük bir özenle yapıldığı görülmektedir. Çoğunlukla 2 – 3.5 cm uzunluğunda ve 1 – 2 cm genişliğinde olan dikdörtgen biçimli kutucukların yanına, veya altına bir daire ve kap çizilmiştir. Kutucukların büyüklüğüne göre, içleri dikey olarak 4 ile 6 arasında

değişen çizgi taranmıştır. Ayrıca 5 halkanın bir küme oluşturmasıyla yapılan işaretler, bir başka yaygın işaret gurubunu oluşturmaktadır. Bu ilginç işaretler, çok büyük bir olasılıkla her pithosun kaç ölçek yiyecek ve içecek aldığını göstermektedir.

15 No'lu Oda

Batı yönüne doğru devam eden koridor, ortalama 4.30 m genişliğinde ve 3.5 m derinliğinde küçük bir ara bölme yaptıktan sonra, bir başka odanın kapı girişi ile karşılaşmaktadır. Güney duvarına yapılan kapı girişi, 1.5 m genişliğinde ve 1.80 m derinliğindedir. 1.80 m derinliğindeki kapı girişinin tabanına 50 cm genişliğinde bir eşik taşı konulmuştur. Tek parça bir taştan çok özenli bir şekilde düzeltilen eşik taşı, kuzeyde ve güneyde kapı girişi duvarlarının altına girmektedir. Eşik taşının üzeri, sanki zımparalanmış gibi düz ve parlaktır.

Kapı girişinin batı yönündeki kuzey ve güney köşelerine ortalama 25 cm derinliğinde küçük nişler yapılarak, asıl kapı girişi oluşturulmuştur. Tek kanatlı olduğu anlaşılan kapının batıya, yani içeriye doğru açıldığı anlaşılmaktadır. Kapı girişinden sonra batı yönüne doğru devam eden odayı, 15 no'lu oda olarak adlandırdık. 15 no'lu oda, hemen güneyde yer alan Haldi Tapınağı avlusuna şimdilik en yakın odayı oluşturmaktadır; aradaki uzaklık yalnızca 20 m'dir.

Bu büyük salonun içinde çatı örtüsünü taşıyan daire biçimli dört sütun kaidesi ortaya çıkarılmıştır. Sütun kaidelerinin üç tanesi *in-situ* durumdadır; bir tanesi de çatı ve duvarların yıkılmasıyla kuzey yönüne doğru sürüklenerek, ters dönmüştür. Kapı girişinin 4 m kuzeybatısında, sıkıştırılmış kilden yapılan taban üzerinde yan yana bulunan iki sütun kaidesinden birinin çevresi çivi yazılı, diğeri ise yazısızdır. Bu sütun kaidelerinin 4 m güneyinde, diğer iki sütun kaidesi bulunmaktadır. Bunlardan da biri çivi yazılı, diğeri yazısızdır, ancak yazıtlı olan sütun kaidesi, çatı ve yan duvarların yıkılması yüzünden kuzeydeki diğer iki sütun kaidesinin yanına sürüklenerek ters dönmüştür. Kum taşından büyük bir özenle yapılan daire biçimli sütun kaidelerinin çapları, 70- 78 cm arasında değişmektedir. Kaidelerin üzerinde bulunan ağaç sütunlar, tıpkı kapı ve çatıdaki ahşap direkler gibi birlikte yanmıştır. Her iki sütun kaidesinin çevre genişliği üzerine büyük bir özenle yazılan üçer satırlık çivi yazıtının, aynı içeriğe sahip olduğu anlaşılmıştır. Kazımızın dilbilimcileri Prof. Dr. M. Ali Dinçol ve Prof. Dr. Belkıs Dinçol tarafından okunan çivi yazısında, şunlar yazılıdır:

"İşpuini oğlu Menua, bu sarayı kusursuz bir şekilde yaptırdı"

Bu önemli yazıtlar, 1998 yılından beri Haldi Tapınağı avlusunun kuzeyinde yer alan ve şimdiye kadar 16 tanesini ortaya çıkardığımız salon ve odalar topluluğunun, saraya ait olduğunu göstermektedir. Saray yapılarının, tıpkı 20 m güneyinde yer alan ulusal Tanrı Haldi'ye adanan tapınak gibi, İşpuini oğlu Kral Menua tarafından yaptırılmış olduğu kesinlik kazanmaktadır. Tıpkı kare planlı tapınak gibi, ilginç bir mimariye sahip olan saray yapıları da, şimdilik M.Ö. 9. yy'ın sonlarında Urartu Krallığı'nın en eski sarayını oluşturmaktadır.

Şimdilik 20 m uzunluğunda ve ortalama 5.5 m genişliğinde olan bu salonun kuzey, batı ve güney duvarları henüz bulunamamıştır. 2007 yılında sürdüreceğimiz kazı çalışmaları sonucunda hem bu önemli salonun sınırları saptanacak, hem de hangi odalar ile ilişki içinde olduğu ve hangi amaçla kullanıldığı öğrenilecektir.

Oktay Belli

Enstitüden

Enstitü Kütüphanesinden Haberler

Mayıs 2007'dan bu yana kütüphanemize yine çok sayıda kitap ulaşmıştır. Kütüphanemizi bağış ve destekleri ile zenginleştiren şahıs ve kurumlara her sayımızda olduğu gibi, teşekkür etmek isteriz:

Prof. Dr. A. Dinçol, Prof. Dr. Ö. Bilgi, Prof. Dr. M.H. Sayar, Prof. Dr. C. Karasu, Prof. Dr. K. Köroğlu, Prof. Dr. Ö. Tunca, Doç. Dr. Gülgün Köroğlu, Yard. Doç. Dr. S.Ö. Savaş, Dr. M. Doğan-Alparslan, G. Ergin (M.A.), T. Takaoğlu, F.Y. Ulugün, Ege Yayınları, Kabalcı Yayınevi.

Monografiler

- Abbasoğlu, H., *Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri*, Ankara, 1994.
- Apuleius, *Başkalaşmalar*, İstanbul, 2005.
- Arthur, P., *Bizans ve Türk Dönemi'nde Hierapolis (Pamukkale)*, İstanbul, 2006.
- Arthur, P., *Byzantine and Turkish Hierapolis (Pamukkale)*, İstanbul, 2006.
- Arthur, P., *Hierapolis (Pamukkale) Bizantina E Turca*, İstanbul, 2006.
- Atasoy, S. (Ed.), *İstanbul Üniversitesi 550. Yıl Uluslararası Bizans ve Osmanlı Sempozyumu (XV. Yüzyıl)/550th Anniversary of the Istanbul University International Byzantine and Ottoman Symposium (XVth Century)*, İstanbul, 2004.
- Bakır, G., *Berlin F 1959 Ressamı*, İzmir, 1982.
- Bakır, T., *Korinth Seramiğinde Aslan Figürünün Gelişimi*, İzmir, 1982.
- Bayburtluoğlu, C., *Erythrai II / Pişmiş Toprak Eserler*, Ankara, 1977.
- Blázquez, J. M., *Mosaicos Romanos de Espana*, Madrid, 1993.
- Boethius, *Felsefenin Tesellisi*, İstanbul, 2005.
- Carter, J. C. (Ed.), *The Gravestones of Chersonesos*, İstanbul, 2006.
- Ducati, P., *Die etruskische italo-hellenistische und römische Malerei*, Wien, 1942.

- Duru, R. – G. Umurtak, *Höyücek 1989-1992 Yılları Arasında Yapılan Kazıların Sonuçları*, Ankara, 2005.
- Ergeç, R. (Ed.), *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu / International Symposium on Zeugma: From Past to Future (20-22 Mayıs 2004 Gaziantep)*, Gaziantep, 2006.
- Finkelstein, I. – D. Ussishkin – B. Halpern, *Megiddo III/Vol I-II*, Jerusalem, 2000.
- Gabrielli, M., *Le Cheval Dans L'Empire Arhemenide*, İstanbul, 2006.
- Göncüoğlu, S.F. (Ed.), *Dünü ve Bugünü ile Haliç/Sempozyum Bildirileri 22-23 Mayıs 2003*, İstanbul, 2004.
- Gürler, B., *Tire Müzesi Bronz Eserleri / Bronze Objects at Tire Museum*, İstanbul, 2004.
- Heilmeyer, W. D., *Antikenmuseum Berlin*, Germany, 1988.
- Herakleitos, *Fragmanlar*, İstanbul, 2005.
- Herzog, Z., *Archaeology of the City / Urban Planning in Ancient Israel and Its Social Implications*, Tel Aviv, 1997.
- Hoffmann, A., *Anılar: Alman Bilim Adamlarının Türkiye'deki Arkeolojik Araştırmalarının Başlangıç Döneminden Fotoğraflar / Erinnerungen: Frühe Photographien aus der Anfangszeit Deutscher Arcaologischer Forschung*, İstanbul, 2004.
- Hrouda, B., *Der Alte Orient*, München, 1991.
- Işık, C., *Kaunos Liman Agorası Çeşme Binası / Das Brunnenhaus an der Hafenagora*, Ankara, 1994.
- Koç, İ. (Ed.), *Hititler*, Ankara, 2006.
- Köroğlu, G. (Ed.), *VII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*, İstanbul, 2006.
- Köroğlu, K., *Eski Mezopotamya Tarihi*, İstanbul, 2006.
- Ksenophon, *Yunan Tarihi*, Ankara, 1999.
- Meijer, F., *İmparatorlar Yataklarında Ölmez*, İstanbul, 2006.
- Peschlow-Bindokat, A., *Tarih Öncesi İnsan Resimleri Latmos Dağları'ndaki Prehistorik Kaya Resimleri*, İstanbul, 2006.

- Platon, *Sokrates'in Savunması*, İstanbul, 2006.
- Renfrew, C. – B. Paul, *Archaeology: Theories Methods and Practice*, USA, 2001.
- Rohde, E., *Pergamon*, Berlin, 1982.
- Savaş, S. Ö., *Çivi Yazılı Belgeler Işığında Anadolu'da (İ.Ö. 2. Bin Yılında) Madencilik ve Maden Kullanımı*, Ankara, 2006.
- Sazcı, G., *Troia Hazineleri*, İstanbul, 2007.
- Tacitus, C., *Germania Halkların Kökeni ve Yerleşim Yeri*, İstanbul, 2006.
- Takaoğlu, T., *Anadolu Arkeolojisine Katkılar 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar*, İstanbul, 2006.
- Tharaks, D., *Gramer Sanatı*, İstanbul, 2006.
- Tolun, V. – T. Takaoğlu, *Sevim Buluç Anı Kitabı*, Çanak-kale, 2006.
- Tunca, Ö. – T. Waliszewski – V. Koniordos (Ed.), *Couleurs de la chrétienté Tell Amarna en Syrie/ Tell Amarna in Syria Colours of christendom*, Varsovie, 2005.
- Tunca, Ö. – D. Deheselle (Ed.), *Tablettes et Images aux Pays de Sumer et D'Akkad/Mélanges offerts à Monsieur H. Limet*, Liège, 1996.
- Tunca, Ö. (Ed.), *De la Babylonie à la Syrie, en passant par Mari/ Mélanges offerts à Monsieur J.-R. Kupper à l'occasion de son 70e anniversaire*, Liège, 1990.
- Tunca, Ö. – J.-M. Meunier – J.-Cl. Lamise – E. Stockeyr, *Architecture de Tere, Architecture-Mère Portrait de deux villages en Syrie du Nord*, Liège, 1991.
- Ulugün, F.Y., *Kocaeli ve Çevresi Tarihi Bithynia Arkeolojik, Epigrafik, Numizmatik Bibliyografyası*, Kocaeli, 2006.
- Yalçın, Ü. – C. Pulak – R. Slotta (Ed.), *Uluburun Gemisi 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*, Bochum, 2006.
- Yaraş, A. – F. Sayılan – M. Güngör, *Su İçin(de): Allianoi*, İstanbul, 2001.

Süreli Yayınlar

- Adayla*, IX (2006).
- Anadolu (Anatolia)*, 28 (2005), 29 (2005).
- Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri (ANMED)*, 4 (2006).
- Anatolian Studies*, XLIV (1994), 54 (2004), 55 (2005)
- Antike Welt*, Heft 3, 4 (1973), 3, 4 (1975), 3, 4 (1979), 1 (1981).
- Anuaire de L'Universite de Sofia "St.Kliment Ohridski"*, I (1999), II (2003).
- Archäologischer Anzeiger*, 2. Halbband (2005).
- Archium Anatolicum*, 7/2 (2004).
- Atatürk Konferansları*, IV (1971), VI-VIII (1977-1983).
- Baghdader Mitteilungen*, 36 (2005).
- Byzas*, 1(2005)-5 (2006).
- Die Welt des Orient*, XXXVI (2006).
- Hethitica*, II (1977), XIII (1996), XIV (1999)
- Istanbul Mitteilungen*, 55 (2005).
- Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien*, 74 (2005).
- Journal Near Eastern Studies*, 26 (1967), 27 (1968).
- Olba*, XIII(2006).
- Orient Archäologie*, 13 (2004) - 20 (2006).
- Rei Cretariae Romanae Favtorvm*, 33 (1996), 35 (1997), 38 (2003).
- Sanat Tarihi Defterleri*, 10 (2006).
- Studia Archaeologica*, I (1994) , II (1995).
- Studi Micenei Ed Egeo-Anatolici*, XLVII (2005).
- Tel Aviv*, 32 /1 (2005), 32 /2 (2005), 33/1 (2006).
- TÜBA-AR*, 8 (2005), 9 (2006).

Metin Alparslan

Enstitümüzden Süleyman Demirel Üniversitesi Arkeoloji Bölümüne Bir Destek

Enstitümüz, kendi kütüphanesinde bulunan çift yayınlardan seçilen 140 adet kitap ve 27 adet ayrı basımı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nün kurulmakta olan Seminer Kitaplığına destek olmak üzere göndermiştir. Böylece, ileride yürütülecek ortak çalışmaların da temelleri atılmıştır.

Enstitümüze Katılan Yeni Üyeler

Yazar Ahmet Ümit'e başarılı meslek hayatı ve yazdığı kitaplar ile toplumda Eskiçağ Bilimlerine karşı bir ilginin oluşmasını sağladığı için, Enstitümüz tarafından 4 Aralık 2006 tarihinde Muhabir Üyelik beratı verilmiştir.

Çukurova Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İlter Uzel'e, Tıp Tarihi ve özellikle Anadolu'da bulunmuş tıp aletleri üzerine yaptığı başarılı çalışmaları nedeniyle 8 Ocak 2007 tarihinde Enstitümüz tarafından Asli Üyelik beratı verilmiştir.

Corpus Vasorum Antiquorum (CVA) Projesi Kapsamında İlk Cilt Baskıya Hazırlanıyor

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü bünyesinde hayata geçirilen *Corpus Vasorum Antiquorum Türkiye* (CVA) projesinin ilk cildi, Enstitümüz Seramik Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Levent Zoroğlu tarafından yayınlanmak üzeredir. Projemizin bu ilk yayını, Silifke Müzesi'nde bulunan antik vazoları içermektedir.

8-9 Mart 2007 tarihlerinde Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü çatısı altında, bu cildi izleyecek diğer koleksiyonların saptanması ve bir çalışma takviminin yapılması amacıyla iki toplantı düzenlenecektir. Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol'un da iştirak edeceği bu toplantılara katılacak olan komisyon üyeleri şöyledir: Prof. Dr. Levent Zoroğlu, söz konusu tarihlerde İstanbul dışında bulunacak olan Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'nu temsilen Prof. Dr. İnci Delemen, Prof. Dr. Coşkun Özgünel, Doç. Dr. Yaşar Ersoy, Yard. Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepçe, Yard. Doç. Dr. Bilge Hürmüzlü, Yard. Doç. Dr. Kaan İren, Yard. Doç. Dr. Nezih Aytaçlar, Yard. Doç. Dr. İsmail Fazlıoğlu.

8 Mart 2007 tarihinde İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yapılacak olan "Hazırlık Toplantısı", Müze Müdürü Dr. İsmail Karamut'un ev sahipliğinde gerçekleşecektir. 9 Mart 2007 tarihinde ise Sadberk Hanım Müzesi'nde Müdür Vekili Hülya Bilgi'nin ev sahipliğinde bir "Danışma Toplantısı" düzenlenecektir.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yıllık Konferansları

Enstitümüz 2006-2007 sezonu Yıllık Konferansları, geçen sene olduğu gibi yine Osmanlı Bankası Müzesi'nin Karaköy-Voyvoda (Bankalar) Caddesi'nde bulunan tarihi binasında gerçekleşmektedir. TEBE 2006-2007 Yıllık Konferans Programı aşağıdaki gibidir:

4 Aralık 2006	Prof. Dr. Kemalettin Köroğlu Marmara Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Tarihi Ana Bilimdalı: "Assur İmparatorluğu'nun Yukarı Dicle Bölgesi'ndeki Yapılanması ve Sonrasında Yaşanan Kültürel Değişimin Tanımlanması Sorunu"
25 Aralık 2006	Doç. Dr. Yaşar Ersoy, Bilkent Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü: "Klazomenai Kazıları ve İyonya Arkeolojisinin Dünü ve Bugünü"
8 Ocak 2007	Prof. Dr. İlter Uzel, Çukurova Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Ana Bilimdalı Başkanı / Diş Hekimliği Fakültesi Dekanı: "Anadolu Tıp Tarihinde Yeni Araştırmalar"
12 Mart 2007	Prof. Dr. Cahit Günbattı Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sümeroloji Ana Bilimdalı: "Yeni Belgelerin Işığında Anadolu'nun İlk Tarihî Devri Hakkında Bazı Gözlemler"
9 Nisan 2007	Prof. Dr. Oğuz Tekin İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Tarihi Ana Bilimdalı: "Hellenistik Çağda Magnesia ad Maeandrum: Bir Sikke Definesi Üzerine İlk Değerlendirme"

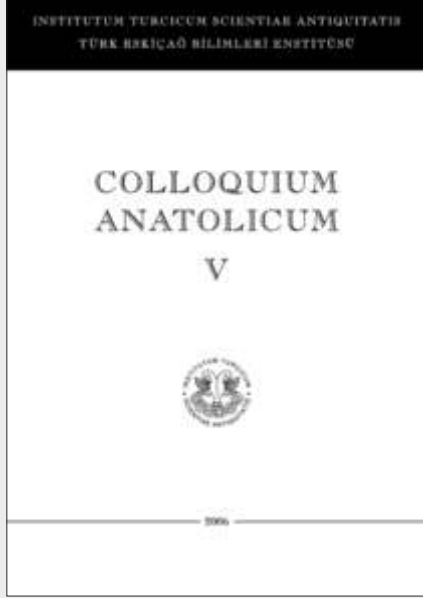
Acı Kayıplarımız

Şeref Üyelerimizden Ord. Prof. Dr. Sedat Alp ve Asli Üyelerimizden Dr. hc. Edibe Uzunoğlu'nu 2006 yılı içerisinde kaybetmenin üzüntüsünü taşımaktayız.

Prof. Dr. Alp, Türkiye'nin yetiştirdiği ilk Hititolog unvanına sahiptir. Kendisi gerek başarılı çalışmalarıyla, gerek araştırma ve eğitime verdiği önemle Hititoloji Bilimine ve ülkemize büyük hizmetler vermiştir.

Dr. hc. Edibe Uzunoğlu, uzun yıllar İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde çalışmış, müzenin yeniden düzenlenmesi ve ziyarete açılması için uzun ve zahmetli çabalar sarf etmiştir. Kendisine, başarılı çalışmaları ve yayınları sebebiyle İstanbul Üniversitesi tarafından Fahri Doktorluk payesi tevcih edilmiştir.

Yeni Yayınlarımız

Colloquium Anatolicum'un V. Sayısı
Çıktı!

Konferanslar / Colloquia

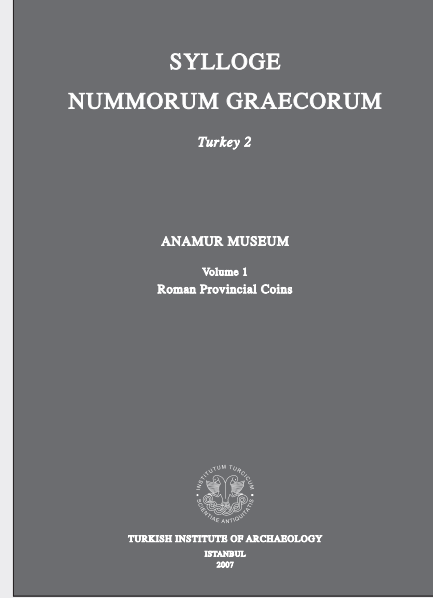
Adolf Hoffmann, *Perspektiven im Rückblick: deutsch-türkische Kooperation im Bereich der Archäologie*
 Mustafa Hamdi Sayar, *Toroslardan Akdenize Çukurova Eski Çağ Tarihi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmalarına Yeni Katkılar 1990-2005*

Makaleler / Commentationes

Yıldız Akyay Meriçboyu, *Kuyumculuk Merkezi Lampsakos*
 Olivier Casabonne, *Buffles et zébus au Proche-Orient ancien*
 Olivier Casabonne – Marcel Gabrielli, *Brèves remarques sur un torque achéménide au musée Miho (Japan)*
 M. Erkan Fidan, *Waffen aus Metall von ihren Anfängen bis zum Ende der Frühen Bronzezeit aus dem inneren Westanatolien*
 Emmanuelle Goussé, *À propos de trois bas-reliefs de Cilicie Trachée*
 Erkan Konyar, *An Ethno-Archaeological Approach to the "Monumental Rock Signs" in Eastern Anatolia*
 Frédéric Maffre, *Phrygie maritime, Phrygie hellespontique, satrapie de Phrygie hellespontique face au Pseudo-Skylax* § 93-96
 Nicolò Marchetti, *New Results on Middle Bronze Age Urbanism in South-Eastern Anatolia: The 2004 Campaign at Tilmen Höyük*
 Thomas Zimmermann, *Kult und Prunk im Herzen Hattis – Beobachtungen an frühbronzezeitlichem Zeremonialgerät aus der Nekropole von Kalinkaya/Toptaştepe, Provinz Çorum*

Kitap Eleştirileri / Recensiones

Çokay-Kepçe, S., *Antalya Karaçalı Nekropolü – The Karaçalı Necropolis Near Antalya*, Antalya, 2006
 (Bilge Hümmüzlü)

Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 2
Çıktı!

SNG Turkey 2: Anamur Museum

British Academy kökenli bir uluslararası sikke katalogları projesi olan *Sylloge Nummorum Graecorum* çerçevesinde bugüne değin Avrupa ve ABD’de pek çok müze ile koleksiyonerin sikkeleri yayımlandı. Koray Konuk tarafından hazırlanan Türkiye’deki ilk SNG ise, 2002 yılında yayımlanmış olup, Muharrem Kayhan koleksiyonundaki sikkeleri içeriyordu.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü’nün yayın programı çerçevesinde yayımlanan ve Prof. Dr. Oğuz Tekin ile Dr. Sencan Altınoluk tarafından hazırlanan *SNG Turkey 2: Anamur Museum. Vol. 1: Roman Provincial Coins*, Türkiye’nin ikinci SNG’si olma özelliğini taşıyor. Ancak, devlet müzesi koleksiyonu açısından bakıldığında, Türkiye’de ilk kez bir devlet müzesinin sikke koleksiyonu (bir grubu) SNG projesi çerçevesinde yayımlanmış oluyor. Katalogdaki sikkelerin büyük çoğunluğunu Kilikia Bölgesi kentleri oluşturmaktadır.

Katalog isteme adresi:

www.zerobooksonline.com

Sponsorlarımız ve Enstitüye Kazandırdıkları

Borusan: Nakit olarak enstitünün yıllık giderleri.

Bülent Eray: Eray Reklamcılık tarafından teşekkür plaketi ve ajandalarımızın yapılması.

Cengiz Üstüner: Maddi yardım.

Garanti Leasing: Enstitü kütüphanesinin giderleri için maddi destek.

Hesmak (Semra Güngör): Canon marka bir projeksiyon makinası ve tarayıcı bağıışı.

İbrahim Koral: Klasik Filoloji Seminerleri'nin basım masrafları.

JTI Firması (Hasan Süel): Enstitü yayınlarının basım masrafları.

Kargın İnşaat (Ünal Kargın): Enstitü binamızın dış cephe ve çatı tamiratına katkı.

Mercedes Türk A.Ş. (Tülin Steinhäuser): Süreli yayınıımız Colloquium Anatolicum'un basım masrafları.

Osmanlı Bankası Müzesi: Yıllık konferanslarımıza salon tahsis.

Urart (Erol Sağmanlı - Kaya Şenyüz): Enstitümüzün logosunu taşıyan ve Enstitü'ye hizmeti geçenlere armağan edilen gümüş rozetin yapımı.

Enstitü Yayınları

Popüler Dizi

Alp, S., *Hititler'in Mektuplaşmaları*, İstanbul 2001².

Anadolu (Usman), M., *Antik Çağda Et ve Balık Pazarları*, İstanbul, 2003.

Çete, İ., *Geçmişe Yolculuk Bir Gezi Rehberi, Journey into the Past: A Short Guide*, İstanbul, 1996.

Çokay, S., *Antikçağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul, 2000².

Delemen, İ., *Antik Dönemde Beslenme*, İstanbul, 2003².

Demirifl, B., *Eskiçağ'da Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul, 2002³.

Dinçol, B., *Eski Önsya ve Mısır'da Müzik*, İstanbul, 2003².

Dinçol, B., *Eski Önsya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza*, İstanbul, 2003, Sponsor: JTI.

Dürüşken, Ç., *Eskiçağ'da Spor*, İstanbul, 1995, Sponsor: Efes Pilsen.

Dürüşken, Ç., *Roma Dini*, İstanbul, 2003, Sponsor: JTI.

Eğilmez, M., *Hitit Ekonomisi*, İstanbul, 2005.

Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağ'da Dokuma*, İstanbul, 2001².

Gülbay, O., *Eskiçağ'da Tuvalet Kültürü*, İstanbul, 2004.

Hırçın, S., *Çivi Yazısı Ortaya Çıkışı, Gelişmesi, Çözümü*, İstanbul, 2000³.

İren, K., *Vazo Resimlerinin Işığında Eski Yunan Çanak Çömlekçiliği*, İstanbul, 2003, Sponsor: JTI.

Köroğlu, G., *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, İstanbul, 2004.

Özdizbay, A., *Eski Yunan'da Tarım*, İstanbul, 2004.

Serdaroğlu, Ü., *Eskiçağ'da Tıp*, İstanbul, 2002².

Tekin, O., *Eskiçağ'da Para, Antik Nümizmatığa Giriş*, İstanbul, 1998³.

Tekin, O., *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağ'da İstanbul (Byzantion)*, İstanbul, 2005³.

Karagöz, Ş., *Eskiçağ'da Depremler*, İstanbul, 2005, Sponsor: JTI.

Kazı Monografileri

Köroğlu, K. (Ed.), *5. Yılında Yumuktepe/The V. Anniversary of the Excavation at Yumuktepe (1993-1997)*, İstanbul, 1998.

Bilimsel Dizi

Savaş, Ö.S., *Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları/Divine, Personal and Geographical Names in the Anatolian (Hitite-Luwian) Hieroglyphic Inscriptions*, İstanbul, 1998.

Bilimsel Toplantılar Dizisi

Dinçol, Ali M. (Yayına Haz.), *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu (5-7 Haziran 1996)/International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages (5-7 June 1996)*, İstanbul, 1999, Sponsor: Harun Yılmaz.

Fischer, B. – H. Genz – E. Jean – K. Köroğlu (Ed.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, İstanbul, 2003.

Süreli Yayın

Colloquium Anatolicum I, (Ed. M. Doğan-Alparslan – M. Alparslan), İstanbul, 2002, Sponsor: Mercedes Türk A.Ş.

Colloquium Anatolicum II, (Ed. M. Alparslan – M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2003, Sponsor: Mercedes Türk A.Ş.

Colloquium Anatolicum III, (Ed. M. Alparslan – M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2004, Sponsor: Mercedes Türk A.Ş.

Colloquium Anatolicum IV, (Ed. M. Doğan-Alparslan – G. Ergin), İstanbul, 2005, Sponsor: Mercedes Türk A.Ş.

Colloquium Anatolicum V, (Ed. H. Peker – G. Ergin), İstanbul, 2005, Sponsor: Mercedes Türk A.Ş.

Klasik Filoloji Seminerleri I, (Ed. O.F. Akyol) 2004, Sponsor: İbrahim Koral.

Klasik Filoloji Seminerleri II, (Ed. O.F. Akyol) 2005, Sponsor: İbrahim Koral.

Klasik Filoloji Seminerleri III, (Ed. E. Öyken) 2006, Sponsor: İbrahim Koral.